

**ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ
ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ**

του Ιωάννη Η. Γυλού

**Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία που υποβάλλεται στο καθηγητικό σώμα
για τη μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων απόκτησης Διπλώματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών στην «Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών και
Επιχειρήσεων» του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού του
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου στην κατεύθυνση
«Μάνατζμεντ Αθλητικών Οργανισμών και Επιχειρήσεων»**

Σπάρτη

2021

Εγκεκριμένο από την Εξεταστική Επιτροπή:

Επιβλέπων: Αλεξόπουλος Παναγιώτης, Αναπληρωτής Καθηγητής

2^ο Μέλος: Παπαλουκάς Μάριος-Δανιήλ, Καθηγητής

3^ο Μέλος: Παπαδόπουλος Ανδρέας, Μέλος Ε.Ε.Π

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 18 (Λόγοι και διαδικασία από το ΠΜΣ) του Κανονισμού Λειτουργίας Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, δηλώνω υπεύθυνα ότι για τη συγγραφή της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής μου Εργασίας (ΜΔΕ) δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται αναφορά στην πηγή προέλευσης (βιβλίο, άρθρο από εφημερίδα ή περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.)

Ημερομηνία: 04/04/2021

Ο Δηλών

Ιωάννης Γυλός

Copyright © Ιωάννης Γυλός, 2021

Με επιφύλαξη κάθε δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ιωάννης Η. Γυλός: Οι επιπτώσεις στο ελληνικό και ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο στην περίοδο της πανδημίας.

(Με την επίβλεψη του κου. Αλεξόπουλου Παναγιώτη, Αναπληρωτή Καθηγητή)

Η πανδημία του Covid-19 επηρέασε όλους τους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας, όμως ο αθλητικός τομέας και δη το ποδόσφαιρο επηρεάστηκε πολύ περισσότερο από άλλους. Η πορεία των ευρωπαϊκών ποδοσφαιρικών πρωταθλημάτων και των ευρωπαϊκών διασυλλογικών διοργανώσεων διακόπηκε απότομα στα μέσα Μαρτίου, λόγω της πανδημίας του κορονοϊού Covid-19 που έπληξε σταδιακά από τα τέλη του 2019 όλη την υφήλιο. Η διακοπή για πάνω από τρεις μήνες όλων των ποδοσφαιρικών δραστηριοτήτων, η ματαίωση πρωταθλημάτων (Γαλλία κλπ) και αναβολή διασυλλογικών ευρωπαϊκών διοργανώσεων, δημιούργησε μεγάλα προβλήματα στο ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο. Οι ποδοσφαιρικές αρχές τόσο σε εθνικό, όσο και σε διασυλλογικό ευρωπαϊκό επίπεδο αναζήτησαν τρόπους, ώστε να περιορίσουν στο μικρότερο δυνατό σημείο τις ζημιές για τους συλλόγους και τις ευρωπαϊκές διοργανώτριες αρχές. Στο πλαίσιο αυτό, αναζητήθηκαν τρόποι, ώστε να ολοκληρωθούν τα πρωταθλήματα της περιόδου 2018/2019 -έστω και χωρίς θεατές- προκειμένου να περισώσουν ότι μπορούν και να επανεξετάσουν τους κανόνες διεξαγωγής των αγώνων για τη νέα ποδοσφαιρική περίοδο 2020/2021. Στην παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, θα εξεταστούν οι επιπτώσεις στο ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο λόγω του κορονοϊού Covid-19, από την εκδήλωση της πανδημίας μέχρι τα μέσα της περιόδου 2020/2021. Στην εργασία αναλύονται τα δεδομένα και οι συνέπειες που προέκυψαν από την διακοπή ή ματαίωση των πρωταθλημάτων από την επανέναρξη μέχρι τη λήξη τους, καθώς επίσης και τους πρώτους μήνες τις τρέχουσας περιόδου 2020/2021. Περιγράφονται οι συνέπειες σε οικονομικό, αγωνιστικό, κοινωνικό επίπεδο των πέντε ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων και του ελληνικού πρωταθλήματος σε επίπεδο συλλόγων και εθνικών ομοσπονδιών και διερευνάται ο αντίκτυπος της πανδημίας στη μελλοντική πορεία του ευρωπαϊκού και του ελληνικού ποδοσφαίρου.

Λέξεις κλειδιά: Ποδόσφαιρο, Πανδημία, Covid-19

ABSTRACT

Ioannis Gylos: The conditions that are formed in Greek and European football during the pandemic period.

(Under the supervision of Mr. Alexopoulos Panagiotis, Associate Professor)

The Covid-19 pandemic has affected all sectors of global economy, but the sports sector, and football in particular, has been affected much more than others. The course of the European football championships and European inter-club competitions was abruptly interrupted in mid-March, due to the Covid-19 pandemic which has gradually affected the whole world since the end of 2019. The suspension of all football activities for more than three months, the cancellation of championships (in France, etc.) and the postponing of inter-club European competitions created major problems in European football. Football authorities, both at a national and an inter-club level, have been looking for ways to minimize the damage done to clubs and European organizing authorities. In this context, efforts were made to find ways to complete the championships of the 2018/2019 season -even without spectators- in order to save whatever could be saved and review the rules of the games for the new football season 2020/2021. In this dissertation, we will examine the conditions that developed in the European football due to Covid-19, from the outbreak of the pandemic until the middle of the 2020/2021 football period. We will analyze the data and the consequences of the interruption or cancellation of the championships from their recommencement until their termination, as well as the first months of the current season 2020/2021. We will describe these consequences at an economic, competitive and social level, based on the five European championships and the Greek championship in terms of clubs and National Federations and we will investigate the impact of the pandemic on the future course of European and Greek football.

Keywords: Football, Pandemic, Covid-19

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Μετά από πολύ κόπο και ατελείωτες ώρες μελέτης με την παρούσα εργασία ολοκληρώνονται οι σπουδές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στη «Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών και Επιχειρήσεων» του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Για την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού καθοριστική ήταν η συμβολή των καθηγητών μου στα γνωστικά αντικείμενα που παρακολούθησα, στους οποίους οφείλω να εκφράσω τις ειλικρινείς και θερμές ευχαριστίες μου. Ιδιαίτερα, επιθυμώ να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κο. Αλεξόπουλο Παναγιώτη (Τάκη) για την καθοδήγησή του σε όλα τα στάδια συγγραφής της εργασίας και για τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις του, καθώς επίσης και τους επιβλέποντες καθηγητές κους. Παπαλουκά Μάριο και Παπαδόπουλο Ανδρέα. Θα ήταν παράλειψή μου να μην εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην γραμματέα του μεταπτυχιακού κα. Κουρτεσοπούλου Άννα για την υποστήριξή της, καθ' όλη τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την οικογένειά μου για την υπομονή και κατανόηση που έδειξαν, το κουράγιο που μου πρόσφεραν και την ηθική συμπαράσταση καθ' όλη την περίοδο του μεταπτυχιακού.

Η μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία είναι αφιερωμένη στην εγγονούλα μου Δήμητρα Νιτσιοπούλου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iii
ABSTRACT	iv
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	v
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	vi
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	viii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ.....	ix
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	x
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
<i>Διατύπωση του προβλήματος</i>	2
<i>Σημασία και χρησιμότητα της έρευνας</i>	3
<i>Σκοπός εργασίας</i>	3
<i>Ερευνητικά ερωτήματα</i>	4
<i>Λειτουργικοί ορισμοί</i>	4
<i>Περιορισμοί</i>	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ	6
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	6
<i>Ιστορική εξέλιξη του ποδοσφαίρου</i>	6
<i>Το ποδόσφαιρο στην Ελλάδα</i>	7
<i>Η τεχνολογία στο ποδόσφαιρο του 21^ο αιώνα</i>	8
<i>Τεχνολογία γραμμής (Goal line technology – GLT)</i>	9
<i>Αλλαγές κανονισμών ποδοσφαίρου λόγω πανδημίας</i>	10
<i>FIFA</i>	13
<i>UEFA</i>	15
<i>ΕΠΟ</i>	18
<i>SUPER LEAGUE ΕΛΛΑΔΑ</i>	20
<i>Αναδρομή στο ελληνικό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου Α' εθνικής κατηγορίας</i>	21
<i>Τα κυριότερα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα στην περίοδο της πανδημίας</i>	24

<i>Λοιμώδη νοσήματα σε αθλητές</i>	29
<i>Επιδημία covid-19</i>	32
<i>Πρωτόκολλα υγείας αγώνων ποδοσφαίρου</i>	33
<i>Δημοσιονομικές επιπτώσεις των ευρωπαϊκών συλλόγων από τον covid-19</i>	54
<i>Αγωνιστικές συνέπειες από την αναστολή των πρωταθλημάτων και των διασυλλογικών διοργανώσεων λόγω covid-19</i>	57
<i>Οικονομικές συνέπειες</i>	59
<i>Κοινωνία φιλάθλων ποδοσφαίρου</i>	61
<i>Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας την περίοδο της πανδημίας</i>	66
<i>Η επίδραση eSports στο ποδόσφαιρο την περίοδο της πανδημίας</i>	69
<i>Επιδράσεις σε επίπεδο χορηγιών, εγκαταστάσεων και παικτών</i>	70
<i>Τα νέα δεδομένα στο ελληνικό και ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο</i>	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ	77
ΜΕΘΟΔΟΣ	77
<i>Διαδικασία συλλογής δεδομένων</i>	77
<i>Μέσα συλλογής δεδομένων</i>	80
<i>Δείγμα</i>	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V	81
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V	89
ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	96
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	103

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Ροές εσόδων στη βιομηχανία του ποδοσφαίρου. (Πηγή: WFS).....	45
Πίνακας 2. Stakeholders στην ποδοσφαιρική βιομηχανία. (Πηγή: WFS)	48
Πίνακας 3. Χρονοδιάγραμμα του εκτιμώμενου αντίκτυπου της πανδημίας στη βιομηχανία ποδοσφαίρου. (Πηγή: WFS)	49
Πίνακας 4. Γεωγραφικές περιοχές του εκτιμώμενου αντίκτυπου της πανδημίας στη βιομηχανία ποδοσφαίρου. (Πηγή: WFS)	50
Πίνακας 5. Επίδραση πανδημίας στις μεταγραφές προπονητών, παικτών και προμηθειών διαμεσολαβητών. (Πηγή: WFS)	51
Πίνακας 6. Επιπτώσεις του Covid-19 στα έσοδα των μέσων μαζικής επικοινωνίας. (Πηγή: WFS)	51
Πίνακας 7. Επιπτώσεις του Covid-19 στα έσοδα από το εμπόριο. (Πηγή: WFS)	52
Πίνακας 8. Επιπτώσεις του Covid-19 στα έσοδα των εγκαταστάσεων και των παροχών φιλοξενίας. (Πηγή: WFS)	53
Πίνακας 9. Ευκαιρίες της βιομηχανίας ποδοσφαίρου στην περίοδο της πανδημίας. (Πηγή: WFS)	54

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1. Έσοδα FIFA 2015/2019. (Πηγή: Statista.com).....	15
Σχήμα 2. Έσοδα UEFA 2015/2019. (Πηγή: Statista.com.).....	17
Σχήμα 3. Έσοδα Premier League 2015/2019. (Πηγή: Deloitte).....	26
Σχήμα 4. Έσοδα Bundesliga 2015/2019. (Πηγή: Deloitte).....	27
Σχήμα 5. Έσοδα LaLiga 2015/2017. (Πηγή: Deloitte)	28
Σχήμα 6. Θέσεις παράταξης ομάδων, αξιωματούχων, ball boys, δημοσιογράφων βάσει πρωτοκόλλου υγείας FIFA. (Πηγή: FIFA).....	35
Σχήμα 7. Ζώνες σταδίου βάσει πρωτοκόλλου υγείας. (Πηγή: Premier League)	38
Σχήμα 8. Πλάνο συμμετοχής ατόμων σε αγώνα Bundesliga ανά ώρα. (Πηγή: DFL) .	39
Σχήμα 9. Εφαρμογή ελληνικού υγειονομικού πρωτοκόλλου ανά χρονική περίοδο της ημέρα του αγώνα. (Πηγή: ΓΓΑ).....	44
Σχήμα 10. Εκτίμηση απώλειας εσόδων περιόδων 2019/2020 και 2020/2021 χωρίς τα έσοδα από μετακινήσεις παικτών. (Πηγή: Ecaeuropa)	55
Σχήμα 11. Εκτίμηση απώλειας εσόδων λόγω απουσίας θεατών από τα γήπεδα. (Πηγή: Ecaeuropa, 2020)	56
Σχήμα 12. Διάγραμμα σχέσης μισθών προς έσοδα χωρίς τις μετακινήσεις παικτών στα δέκα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα. (Πηγή: Ecaeuropa, 2020)	56
Σχήμα 13. Διάγραμμα σχέσης μισθών προς έσοδα χωρίς τις μετακινήσεις παικτών στα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα. (Πηγή: Ecaeuropa)	57
Σχήμα 14. Κατηγορίες εσόδων ομάδων Super League περιόδων 2017/2018 και 2018/2019 και 2019/2020. (Πηγή: ΕΠΟ, Διεύθυνση αδειοδότησης)	61
Σχήμα 15. Σύνολο εσόδων ομάδων Super League περιόδων 2017/2018 και 2018/2019 και 2019/2020. (Πηγή: ΕΠΟ, Διεύθυνση αδειοδότησης)	61

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Παρουσιάζονται συνοπτικά όλες οι σημαντικές συντομογραφίες που έχουν χρησιμοποιηθεί στο κείμενο της πτυχιακής και χρειάζονται επεξήγηση π.χ.

AVAR: ASSISTANT VIDEO ASSISTANT REFEREE

CAS: COURT OF ARBITRATION FOR SPORT

OFR: ON-FIELD-REVIEW

ΠΟΥ Παγκόσμιος Οργανισμό Υγείας

VOR: VIDEO OPERATION ROOM

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ποδόσφαιρο –το δημοφιλέστερο άθλημα στον κόσμο- γνώρισε τις τρεις τελευταίες δεκαετίες πρωτοφανή ανάπτυξη. Ενδεικτικά, κατά την περίοδο 2018/2019 οι είκοσι ποδοσφαιρικές ομάδες με τα υψηλότερα κέρδη είχαν έσοδα 9,3 δισεκατομμύρια ευρώ (Reade & Singlaton, 2020a). Το γεγονός αυτό, οφειλόταν σε πολλούς και ποικίλους παράγοντες. Το ποδόσφαιρο από ερασιτεχνικό άθλημα σε επαγγελματικό τις δύο τελευταίες δεκαετίες του προηγούμενου αιώνα, εξελίχθηκε περαιτέρω στον αιώνα που διανύουμε σε μια ποδοσφαιρική αθλητική βιομηχανία, η οποία βοηθούμενη από τη παγκοσμιοποίηση επέτρεψε την ελεύθερη διακίνηση των παικτών σε όλον τον πλανήτη, ενώ παράλληλα πολυεθνικοί όμιλοι εισήλθαν ως επενδυτές στις ομάδες προσδίδοντάς τες αίγλη και μεγάλη χρηματιστηριακή αξία (Bond et al., 2020; Parnell, Bond, Widdop & Cockayne, 2020a). Παράλληλα, η ανάπτυξη της τεχνολογίας επέτρεψε στους συντελεστές του ποδοσφαίρου (παίκτες, προπονητές, γυμναστές κλπ) να εφαρμόσουν νέα αγωνιστικά συστήματα, τρόπους εκγύμνασης και ενδυνάμωσης των ποδοσφαιριστών.

Οι ομάδες επένδυσαν και ανέπτυξαν τμήματα υποδομών σε σύγχρονες εγκαταστάσεις, όπου μέσα από νέες πρωτοπόρες και επιστημονικά καθοδηγούμενες μεθόδους προπόνησης και διαπαιδαγώγησης, δημιούργησαν τους παίκτες που θα στελέχωναν τις ομάδες τους. Εφαρμόζοντας σύγχρονα προγράμματα εκγύμνασης, διατροφής, ιατρικής παρακολούθησης από εξειδικευμένο προσωπικό, δημιούργησαν ποδοσφαιριστές, οι οποίοι ανταποκρίθηκαν με επιτυχία στο σύγχρονο τρόπο παιχνιδιού, οι κανόνες του οποίου απαιτούν άριστη φυσική και νοητική κατάσταση, όπως και εξαιρετική τεχνική κατάρτιση. Οι ομάδες στελεχώθηκαν με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό τόσο στον διοικητικό, όσο και στον τεχνικό τομέα, για αυτό οι ποδοσφαιρικοί οργανισμοί λειτουργούσαν ως εταιρίες, οι οποίες ανταγωνίζονταν επάξια τις πιο οργανωμένες εταιρίες της ελεύθερης αγοράς. Οι ποδοσφαιρικές αρχές (FIFA, UEFA κλπ) διοργάνωσαν μεγάλα ποδοσφαιρικά τουρνουά, τόσο σε επίπεδο ομάδων, όσο και σε επίπεδο κρατών (Mundial, Euro, CL κλπ), τα τηλεοπτικά δικαιώματα των οποίων πώλησαν στα μεγαλύτερα τηλεοπτικά δίκτυα και προσέλκυσαν υψηλού κύρους χορηγούς, εκτοξεύοντας τα έσοδά τους σε πολύ υψηλά επίπεδα (Parnell et al., 2020b). Η δομή αυτή του σύγχρονου ποδοσφαίρου δημιούργησε μεγάλες ανισότητες, αναφορικά με τη δυναμική των ομάδων τόσο σε

συλλογικό, όσο και εθνικό σε επίπεδο. Ουσιαστικά, ο ποδοσφαιρικός χάρτης περιελάμβανε τις ισχυρές ομάδες της Ευρώπης και της Νοτίου Αμερικής, οι εθνικές ομάδες των οποίων μονοπωλούσαν τους τίτλους στις παγκόσμιες διοργανώσεις, ενώ παράλληλα και στο εσωτερικό τους, οι διασυλλογικές διοργανώσεις είχαν μεγάλη εμπορική αξία και προβολή, καθότι προσέλκυαν πολυεθνικούς χορηγούς και επιτύγχαναν τεράστια τηλεοπτική προβολή. Αναφορικά με το ερασιτεχνικό ποδόσφαιρο, αυτό παιζόταν σε συλλογικό επίπεδο σε όλη την υφήλιο και προσέφερε διασκέδαση και συγκινήσεις στις πλατιές λαϊκές μάζες που δεν είχαν τη δυνατότητα λόγω απόστασης ή οικονομικών δυσχερειών να απολαμβάνουν ποδόσφαιρο υψηλής ποιότητας. Στην Ευρώπη, ο ποδοσφαιρικός χάρτης αποτελούταν από τις ισχυρές ομάδες τόσο σε εθνικό, όσο και σε επίπεδο συλλόγων της δυτικής Ευρώπης, ενώ σε υποδεέστερη μοίρα και σε οικονομικό και αγωνιστικό επίπεδο, βρίσκονταν οι ομάδες της Σκανδιναβίας, των Βαλκανίων και της ανατολικής Ευρώπης (Plumley, Serbera, & Wilson, 2020).

Όμως, όλο αυτό το ποδοσφαιρικό οικοδόμημα σε όλο τον πλανήτη κλονίστηκε από την πανδημία που επηρέασε καταλυτικά ολόκληρο το ποδοσφαιρικό στερέωμα (Webb, 2020). Πρωταθλήματα αναβλήθηκαν και ξανάρχισαν μετά από τρεις μήνες απραξίας χωρίς θεατές και υπό αντίξοες καιρικές συνθήκες, γεγονός το οποίο επέφερε μεγάλες οικονομικές απώλειες στις ομάδες, με ορατό τον κίνδυνο να απειληθεί η βιωσιμότητα σε πολλές από αυτές (Bond et al., 2020). Από την πλευρά των φιλάθλων, αυτοί αναγκαστικά παρέμειναν εκτός γηπέδων στο σπίτι τηρώντας τα μέτρα που επέβαλαν οι υγειονομικές αρχές. Τα μέτρα καταστολής της πανδημίας, ουσιαστικά αδρανοποίησαν τις στρατηγικές των ομάδων, γεγονός που μεταφράστηκε σε μεγάλες απώλειες εσόδων, ενώ παράλληλα έθεσε σε κίνδυνο χιλιάδες θέσεις εργασίας στην αθλητική βιομηχανία (Kampmark, 2020).

Διατύπωση του προβλήματος

Δεν υπάρχει αντίστοιχη περίπτωση πανδημίας, η οποία να επηρέασε το ποδόσφαιρο στο παρελθόν, παρά μόνο η ασιατική γρίπη στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, περίοδος κατά την οποία το ποδόσφαιρο δεν είχε τη λάμψη και τη μαζικότητα που έχει σήμερα και επιπλέον δεν υπάρχουν στοιχεία για να συγκριθούν με τα αποτελέσματα που θα παρουσιάσει η παρούσα έρευνα. Το πρόβλημα έγκειται στη δυσλειτουργία όλου του ποδοσφαιρικού φάσματος, λόγω της πανδημίας του Covid-19. Προκειμένου να το αντιμετωπίσουν οι υπερεθνικές

ποδοσφαιρικές αρχές (FIFA, UEFA) προσπάθησαν με διάφορα μέτρα να στηρίξουν το άθλημα. Το ίδιο έπραξαν και οι εθνικές ομοσπονδίες, οι οποίες σε συνεννόηση με τις επαγγελματικές λίγκες και την πολιτεία πήραν μέτρα για τις όσο το δυνατό λιγότερες απώλειες των ομάδων τόσο σε αγωνιστικό, όσο και σε οικονομικό επίπεδο.

Σημασία και χρησιμότητα της έρευνας

Η εργασία αποτύπωσε τις επιπτώσεις της πανδημίας στο ποδόσφαιρο. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε το ερέθισμα διερεύνησης των επιπτώσεων της πανδημίας στο ελληνικό και στα πέντε σημαντικότερα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε περιελάμβανε στοιχεία από τη βιβλιογραφία, από άρθρα και το διαδίκτυο. Το ερευνητικό μέρος της παρούσας εργασίας περιλαμβάνει συνεντεύξεις από στελέχη της Super League, όπου ακολουθούνταν πλήρως οι κανόνες ηθικής και δεοντολογίας του ΜΠΣ (Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών) με στόχο τη διερεύνηση των προβλημάτων που δημιούργησε η πανδημία Covid-19.

Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας παρουσιάστηκαν στοιχεία που κάλυπταν όλο το φάσμα του ποδοσφαίρου και ανέδειξαν πώς ένα απρόβλεπτο γεγονός μπορεί να δημιουργήσει τόσο μεγάλα προβλήματα. Τα στοιχεία που προέκυψαν μπορούν να αξιοποιηθούν από τους φορείς του ποδοσφαίρου, σε αντίστοιχες μελλοντικές καταστάσεις.

Σκοπός εργασίας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετηθούν οι επιπτώσεις της πανδημίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο και στα πέντε κυριότερα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα.

Επιμέρους στόχοι

Η παρούσα έρευνα θα εστιάσει στους παρακάτω ερευνητικούς στόχους:

Στη μελέτη των οικονομικών στοιχείων των τριών τελευταίων αγωνιστικών περιόδων 2017/2020.

Στην ανάλυση της ποδοσφαιρικής περιόδου 2020/2021 σε όλους τους τομείς του ποδοσφαίρου που επηρεάστηκαν από την πανδημία.

Στη μελέτη των κυβερνητικών ρυθμίσεων και των πρωτοκόλλων υγείας που θέσπισαν οι αθλητικοί φορείς, προκειμένου να διασφαλιστεί η υγεία των εμπλεκομένων στους αγώνες.

Στις τροποποιήσεις των κανονισμών καθώς επίσης και τις αλλαγές των υπερεθνικών οργάνων του ποδοσφαίρου, με σκοπό την ολοκλήρωση των διασυλλογικών τουρνουά.

Ερευνητικά ερωτήματα

1. Η πανδημία επηρέασε το ποδόσφαιρο την περίοδο 2019/2020 στον αγωνιστικό τομέα;
2. Η πανδημία επηρέασε το ποδόσφαιρο την περίοδο 2019/2020 στον οικονομικό τομέα;
3. Η πανδημία επηρέασε τη διεξαγωγή του πρωταθλήματος 2020/2021 στον αγωνιστικό τομέα;
4. Η πανδημία επηρέασε τη διεξαγωγή του πρωταθλήματος 2020/2021 στον οικονομικό τομέα;
5. Η απώλεια εσόδων από την απουσία θεατών επηρέασε σημαντικά τη λειτουργία των ομάδων;
6. Η πανδημία επηρέασε την είσοδο νέων χορηγών στο ποδόσφαιρο;
7. Οι ελληνικές ομάδες ήταν έτοιμες να διαχειριστούν με ασφάλεια περιορισμένο αριθμό θεατών στα πρότυπα άλλων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων;
8. Η μακρά απουσία των θεατών θα επηρεάσει την επαναφορά των θεατών με φυσική παρουσία στα γήπεδα μετά την πανδημία;

Λειτουργικοί ορισμοί

Επιδημία: Επιδημίες ονομάζονται οι εξάρσεις των ασθενειών, οι οποίες εμφανίζονται μια δεδομένη χρονική περίοδο σε μέρος του πληθυσμού, σε βαθμό μεγαλύτερο από τον αναμενόμενο.

Πανδημία: Είναι η επιδημία λοιμωδών ασθενειών, η οποία μεταδίδεται και εξαπλώνεται τάχιστα σε ηπείρους ή και σε όλη την υφήλιο και απειλεί σχεδόν όλο τον πληθυσμό.

Covid-19: Γνωστός με τη διεθνή ονομασία **SARS-CoV-2** είναι υιός μεταδοτικός μεταξύ των ανθρώπων και πιθανόν να πρωτοεμφανίστηκε στην κινεζική πόλη Γουχάν. Ο παγκόσμιος οργανισμός υγείας κήρυξε ως πανδημία τον Covid-19 τον Μάρτιο του 2020.

Περιορισμοί

Η έρευνα αφορά στο ελληνικό πρωτάθλημα και συγκεκριμένα στην ανώτερη επαγγελματική κατηγορία, τη Super League ΕΛΛΑΔΑ. Από τα πρωταθλήματα της Ευρώπης επελέγησαν τα πέντε κορυφαία, δηλαδή η Premier League, η Bundesliga, η LaLiga, η Serie A και Ligue1, κατά την ποδοσφαιρική περίοδο 2019/2020 και τους πρώτους μήνες της περιόδου 2020/2021. Αφορά τέλος, μικρό αριθμό ατόμων στο σύνολο της κοινότητας και ειδικά στους επαγγελματίες ποδοσφαιριστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ιστορική εξέλιξη του ποδοσφαίρου

Στοιχεία για προγενέστερες μορφές ποδοσφαίρου υπάρχουν στην αρχαία Ελλάδα, στη Ρώμη, αλλά και στον Μεσαίωνα. Παιγνίδια με μπάλα παίζονταν πολλά κατά την αρχαιότητα, δε μπορούμε όμως να ισχυριστούμε με βεβαιότητα ότι από κάποιο απ' αυτά προήλθε απευθείας το ποδόσφαιρο. Διάφορες πληροφορίες υπάρχουν για ορισμένα παιγνίδια που παίζονταν κατά περιόδους, τα οποία είχαν κάποια κοινά χαρακτηριστικά με το σημερινό ποδόσφαιρο. Απ' αυτό συμπεραίνεται, ότι τα παιγνίδια που είχαν ως βασικό στοιχείο τη μπάλα ήταν διαδεδομένα σε όλες τις χρονικές περιόδους από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή. Ορισμένα δε από αυτά, *απαρτίζονταν* από αντίπαλες ομάδες, οι οποίες *πάσχιζαν* να σπρώξουν τη μπάλα με τα πόδια, ώστε αυτή να περάσει μια προκαθορισμένη ζώνη και έτσι να αποκτήσουν προβάδισμα έναντι της αντίπαλης ομάδας. Παρόλα αυτά, κανένα από τα παραπάνω δεν μπορούμε να θεωρήσουμε ότι αποτελεί τον πρόγονο του ποδοσφαίρου, παρότι υπάρχουν κάποιες ομοιότητες στα τεχνικά χαρακτηριστικά με το σημερινό ποδόσφαιρο.

Μια πήλινη μπάλα ποδοσφαίρου με διαστάσεις που μοιάζουν με της σημερινής, βρέθηκε στη Σαμοθράκη σε τάφο του 3ου π.Χ αιώνα. Αναφορές για δερμάτινες μπάλες από κύστες ζώων, που φούσκωναν με αέρα κατά την αρχαιότητα υπάρχουν από διάφορους συγγραφείς, όπως επίσης αντίστοιχες αναφορές υπάρχουν και στα Ομηρικά έπη. Η «*επίσκυρος*» παιγνίδι πολύ διαδεδομένο στην αρχαία Ελλάδα είχε κοινά στοιχεία με το σύγχρονο ποδόσφαιρο. Μάλιστα, υπάρχει στο Αρχαιολογικό μουσείο Αθηνών ανάγλυφο νέου, ο οποίος παίζει τη μπάλα με το πόδι. Ο «*επίσκυρος*» μεταφέρθηκε αργότερα στη Ρώμη και ονομάστηκε «*harapastum*» και παιζόταν κυρίως από στρατιώτες.

Κατά το Μεσαίωνα, το παιγνίδι με μπάλα παιζόταν με διαφορετικούς κανόνες από περιοχή σε περιοχή και συνήθως οι συναντήσεις αφορούσαν αγώνες μεταξύ γειτονικών οικισμών και αντίπαλων φατριών. Οι αγώνες γίνονταν με φανατισμό και βία, γι' αυτό ο Ερρίκος Β' της Αγγλίας απαγόρευσε το παιγνίδι, προκειμένου να αποφευχθούν ακρότητες. Στη Γαλλία, το παιγνίδι με μπάλα ονομαζόταν *Savate*, όπου οι παίκτες αγωνίζονταν με βίαιο και σκληρό τρόπο και οι θεατές υποστήριζαν με μεγάλο πάθος και ένταση την ομάδα τους. Τον 16^ο αιώνα στη Φλωρεντία, την εποχή

των Μεδίκων, παιζόταν η σφαιρομαχία ένα είδος παιγνιδιού με ομάδες από 27 παίκτες που έπαιζαν τη μπάλα με χέρια και πόδια και τη μετέφεραν στην αντίπαλη περιοχή σε καθορισμένο σημείο. Παιζόταν τις ημέρες των μεγάλων εορτών, ήταν πολύ δημοφιλής, γι' αυτό συχνά συμμετείχαν εξέχοντα άτομα από τον πολιτικό και καλλιτεχνικό χώρο. Ως έπαθλο ο νικητής έπαιρνε το λάβαρο της αντίπαλης ομάδας.

Το σύγχρονο ποδόσφαιρο

Ως επίσημη ημερομηνία γέννησης του σύγχρονου ποδοσφαίρου θεωρείται η 26^η Οκτωβρίου 1863. Την ημέρα αυτή, πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση ποδοσφαιρικών σωματίων στο Λονδίνο, τα οποία συμφώνησαν να δημιουργήσουν το σύλλογο ποδοσφαίρου (Football Association). Επίσης, κατά τη συνάντηση υιοθέτησαν ένα κανονισμό παιξίματος, ο οποίος προέβλεπε ότι η μπάλα θα πρέπει να παίζεται με τα πόδια. Το Δεκέμβριο του ίδιου έτους έγιναν αποδεκτοί οι κανόνες του παιγνιδιού, οι οποίοι καθόριζαν μεταξύ άλλων τις διαστάσεις του γηπέδου, τα τέρματα, το εναρκτήριο λάκτισμα, την επίτευξη τέρματος κ.α. Στην περιοχή του Σέφιλντ οι κανόνες ήταν διαφορετικοί, ώσπου το 1877 συμφωνήθηκαν κοινοί κανόνες για όλη την Αγγλία. Ως αρχαιότερος ποδοσφαιρικός σύλλογος στην ιστορία του ποδοσφαίρου καταγράφεται η Σέφιλντ (1857), ως ποδοσφαιρικός θεσμός το κύπελλο Αγγλίας (πρώτος τελικός 1871) και ως πρώτος διεθνής αγώνας, αυτός μεταξύ Αγγλίας και Σκωτίας το 1872.

Η διάδοση του ποδοσφαίρου υπήρξε ταχύτατη τόσο στην υπόλοιπη Ευρώπη, όσο και στη λατινική Αμερική -κυρίως από Άγγλους ναυτικούς-, οπότε προέκυψε η ανάγκη δημιουργίας ενιαίων κανονισμών. Αυτό συνέβη το 1882, όταν οι βρετανικές ομοσπονδίες ίδρυσαν το διεθνές συμβούλιο, το οποίο μέχρι και σήμερα είναι αρμόδιο να ελέγχει και να τροποποιεί τους κανονισμούς. Η ραγδαία εξάπλωση του ποδοσφαίρου, η ανάγκη εφαρμογής των κανόνων και η διασφάλιση ομαλής διεξαγωγής των αγώνων, έκανε επιτακτική την ύπαρξη διαιτητών και για το σκοπό αυτό το 1893 ιδρύθηκε η Αγγλική ομοσπονδία διαιτητών.

Το ποδόσφαιρο στην Ελλάδα

Η πρώτη απόπειρα να εισαχθεί και να διαδοθεί το ποδόσφαιρο στην Ελλάδα έγινε το 1895, όταν ο ομογενής Βλαστός μετέφρασε από τα Αγγλικά και κυκλοφόρησε ένα φυλλάδιο με τους κανονισμούς του αθλήματος, με την προοπτική να ενταχθεί το ποδόσφαιρο στους Ολυμπιακούς της Αθήνας, σκοπός ο οποίος τελικά

δεν επετεύχθη. Το 1898 ολοκληρώθηκε η προσπάθεια μετάφρασης ολόκληρου του κανονισμού από τον Χρυσάφη και τον επόμενο χρόνο ο σύμβουλος του ΣΕΓΑΣ Νεγρεπόντης εισηγήθηκε την προκήρυξη «αγώνος ποδοσφαιρίσεως».

Σε συλλογικό επίπεδο χρονολογικά η Θεσσαλονίκη εμφανίζεται να κατέχει τα πρωτεία, καθώς τη δεκαετία του 1890 δημιουργήθηκε η ομάδα «Ουνιόν Σπορτίβ» από Ιταλούς, Άγγλους και Γάλλους κατοίκους της πόλης. Ως αρχαιότερος ελληνικός ποδοσφαιρικός σύλλογος αναφέρεται ο Όμιλος Φιλόμουσων, ο μετέπειτα Ηρακλής, γι' αυτό ονομάζεται και «γηραιός». Οι πρώτοι πανελλήνιοι ποδοσφαιρικοί αγώνες έγιναν στην Αθήνα το 1906, χρονιά κατά την οποία δημιουργήθηκε και η εθνική ομάδα. Την ίδια περίοδο ιδρύθηκαν και διάφοροι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι μεταξύ των οποίων ο Παναθηναϊκός και ο Ολυμπιακός.

Το πρώτο πρωτάθλημα προκηρύχθηκε από τον ΣΕΓΑΣ το 1910 και το κατέκτησε το Γουδί. Το 1926 η ΕΠΟ ανέλαβε την εποπτεία του ελληνικού ποδοσφαίρου και διοργάνωσε το πρώτο επίσημο πανελλήνιο πρωτάθλημα το 1927-1928, το οποίο κατέκτησε ο ΑΡΗΣ, ενώ το πρώτο κύπελλο το κατέκτησε η ΑΕΚ το 1932. Από την περίοδο 1958-1959 ξεκίνησε η διεξαγωγή του ενιαίου πρωταθλήματος με μορφή εθνικών κατηγοριών, ενώ παράλληλα εμφανίστηκε το ΠΡΟ-ΠΟ ως αιμοδότης του ελληνικού αθλητισμού. Το 1979 με το νόμο 878 το ποδόσφαιρο έγινε επαγγελματικό και συστήθηκαν οι ΠΑΕ, ενώ παράλληλα ιδρύθηκε και το συλλογικό τους όργανο η Ένωση Ποδοσφαιρικών Ανωνύμων Εταιρειών (ΕΠΑΕ).

Σε επίπεδο συλλόγων εκτός από τη συμμετοχή του Παναθηναϊκού το 1971 στον τελικό του κυπέλλου πρωταθλητριών Ευρώπης (σημερινού CHAMPIONS LEAGUE) και κάποιων άλλων ομάδων τα μετέπειτα χρόνια, η μεγαλύτερη επιτυχία ήρθε από την εθνική ομάδα ποδοσφαίρου το 2004, η οποία κατέκτησε το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα. Δυστυχώς, η μεγάλη επιτυχία της εθνικής ομάδας δεν αξιοποιήθηκε και έκτοτε το ελληνικό ποδόσφαιρο κινείται στη σφαίρα των στείρων διασυλλογικών αντιπαλοτήτων, μέσα σε ένα περιβάλλον ανυποληψίας και τοξικότητας.

Η τεχνολογία στο ποδόσφαιρο του 21^ο αιώνα

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι η ανάπτυξη των τεχνικών δεξιοτήτων, η ενίσχυση της φυσικής κατάστασης και της ταχύτητας των ποδοσφαιριστών, τα καινοτόμα προπονητικά συστήματα μετέβαλαν το ποδόσφαιρο σε ένα άθλημα υψηλών απαιτήσεων αναφορικά με την παρακολούθηση των φάσεων και τη λήψη σωστών και δίκαιων αποφάσεων από τη διαιτητική ομάδα. Συνεπώς, η χρήση

ηλεκτρονικών μέσων μπορεί να συνεισφέρει στην άμεση λήψη σωστών αποφάσεων, ειδικά στο ποδόσφαιρο, επειδή είναι low-scoring game, στο οποίο έχει πολύ μεγάλη σημασία να μην αλλοιωθεί το αποτέλεσμα από ένα άκυρο γκολ. Στο πλαίσιο αυτό, το Διεθνές Ποδοσφαιρικό Συμβούλιο (IFAB) με την έγκριση της FIFA εισήγαγε δύο τεχνολογικά μέσα, τα οποία βοηθούν τους διαιτητές στη λήψη σωστών αποφάσεων σε αμφισβητούμενες φάσεις (Temporary amendment to Law 3, 2020).

Τεχνολογία γραμμής (Goal line technology – GLT)

Η τεχνολογία γραμμής είναι ένα τεχνικό μέσο, το οποίο υποδεικνύει στο διαιτητή πότε η μπάλα πέρασε ολόκληρη τη γραμμή τέρματος, ώστε να καταλογίσει το γκολ. Το Διεθνές Συμβούλιο απαίτησε η τεχνολογία γραμμής να μην επηρεάζει το παιχνίδι, αλλά ο διαιτητής να κατακυρώνει το τέρμα, αφού λάβει σήμα στο ρολόι του. Η πληροφορία μεταδίδεται εντός δευτερολέπτου και έτσι διασφαλίζεται άμεσα από το διαιτητή ότι δεν υπάρχει καμία άλλη μορφή παρεμβολής στο παιχνίδι. Τεχνικά, είναι ένα εγκεκριμένο σύστημα που χρησιμοποιεί επτά κάμερες ανά τέρμα σε υψηλά σημεία και αντίστοιχο λογισμικό, το οποίο αξιολογεί το υλικό των καμερών και καθορίζει εάν η μπάλα πέρασε τη γραμμή-στόχο. Άλλο εγκεκριμένο σύστημα λειτουργεί με μαγνητικά πεδία. Τα καλώδια τοποθετούνται υπόγεια γύρω από τη γραμμή-στόχο ενώ στη μπάλα υπάρχει ενσωματωμένο τσιπ ανάλογης τεχνολογίας, ώστε το λογισμικό να υπολογίζει την ακριβή θέση της και να καθορίζει την επίτευξη του γκολ. Η τεχνολογία γραμμής χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά την περίοδο 2013-2014 στην Premier League και έκτοτε καθιερώθηκε στα προηγμένα ποδοσφαιρικά πρωταθλήματα και διεθνείς διοργανώσεις (Goal line technology, n.d).

VIDEO ASSISTANT REFEREE, VAR

Το VAR (video assistant referee) σχεδιάστηκε στις αρχές του 2010 από το πρόγραμμα Refereeing με προτροπή της Ολλανδικής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου (KNVB). Πρώτη φορά λειτούργησε δοκιμαστικά την περίοδο 2012-2013 στο Ολλανδικό πρωτάθλημα. Το αίτημα της Ολλανδικής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου προς το Διεθνές Ποδοσφαιρικό Συμβούλιο να εντάξει το σύστημα στους κανονισμούς, έγινε δεκτό στη συνέλευση του 2016 και το 2018 εντάχθηκε επίσημα στους κανονισμούς. Το πρώτο πρωτάθλημα που εφαρμόστηκε το VAR ήταν το επαγγελματικό πρωτάθλημα της Αυστραλίας το 2017. Κατόπιν τη σεζόν 2017/2018 στο σύστημα εντάχθηκαν η Bundesliga, η Serie A, τη σεζόν 2018/2019, η LaLiga, η

Ligue 1 και το Παγκόσμιο Κύπελλο. Τη σεζόν 2019/2020 εντάχθηκε η Premier League, η SUPER LEAGUE Ελλάδας, καθώς επίσης και η κορυφαία διασυλλογική διοργάνωση της Ευρώπης το CHAMPIONS LEAGUE.

Το σύστημα εξετάζει τις αποφάσεις του διαιτητή σε τέσσερις περιπτώσεις. Γκολ και αν υπήρξε παράβαση φάουλ ή οφσάιντ κατά τη φάση της επίθεσης. Αποφάσεις πέναλτι. Απ' ευθείας κόκκινη κάρτα και αν υποδείχθηκε σε λάθος παίκτη κόκκινη ή κίτρινη κάρτα. Όταν συντρέχουν οι παραπάνω περιπτώσεις ο Διαιτητής VAR και ο βοηθός του AVAR εξετάζουν την αμφισβητούμενη φάση σε αρκετές οθόνες που υπάρχουν στο ειδικό δωμάτιο VOR και αν δεν διαπιστώσουν παράβαση εφαρμόζεται ο λεγόμενος «σιωπηλός έλεγχος», δηλαδή δεν είναι απαραίτητη η επικοινωνία με το διαιτητή. Σε αντίθετη περίπτωση, όταν διαπιστωθεί παράβαση ενημερώνεται ο διαιτητής και τότε ή αλλάζει την απόφασή του ή την επανεξετάζει ο ίδιος στο γήπεδο, στον ειδικό χώρο OFR για να είναι σίγουρος αν η αρχική απόφαση ήταν σωστή ή λάθος. Η κίνηση του διαιτητή με το χέρι στο αντί υποδεικνύει ότι υπάρχει επανεξέταση της απόφασής του και ο σχηματισμός με τα δυο χέρια ενός ορθογώνιου σημαίνει ότι επανεξετάζει ο ίδιος τη φάση στο OFR.

Η χρήση του VAR στο ποδόσφαιρο δεν έμεινε άκριτη. Αρχικά κατηγορήθηκε ότι προκαλεί σύγχυση και καθυστέρηση στη ροή του αγώνα. Σε κάποιες περιπτώσεις εμποδίστηκαν τα τεχνικά μέσα (κάμερες) στο να δώσουν την εικόνα ή σε άλλες περιπτώσεις υπήρξε δυσλειτουργία του λογισμικού. Επιπλέον, υπάρχει η πεποίθηση ότι η χρήση του VAR έχει καλύτερα αποτελέσματα όπως καταλήγει ο Guardian, σε περιπτώσεις όπου υπάρχει αντικειμενική απόφαση, δηλαδή σε οφσάιντ ή λανθασμένη ταυτοποίηση παίκτη, από τις υποκειμενικές αποφάσεις, όπως πέναλτι ή φάουλ. Κριτική ασκήθηκε επίσης, στην επιμήκυνση του αγώνα λόγω του VAR, αλλά αυτό δεν επιβεβαιώθηκε καθώς η επανεξέταση δε διαρκεί κατά μέσο όρο πάνω από 80 δευτερόλεπτα. Ωστόσο, το VAR έχει γίνει μέρος του παιχνιδιού βοηθάει τον διαιτητή να παίρνει σωστές αποφάσεις, αρκεί να γίνεται συνετή και ορθολογική χρήση (Video Assistant Referees (VAR) , n.d).

Αλλαγές κανονισμών ποδοσφαίρου λόγω πανδημίας

Το Διεθνές Ποδοσφαιρικό Συμβούλιο Ποδοσφαίρου (IFAB), το οποίο είναι αρμόδιο για τις μεταβολές στους κανονισμούς ποδοσφαίρου, εκτός από τις ετήσιες μεταβολές στους κανονισμούς αποδέχθηκε και το αίτημα της FIFA για την αύξηση των αλλαγών που δικαιούται να κάνει κάθε ομάδα στη διάρκεια ενός αγώνα. Η

απόφαση αυτή δεν έχει μόνιμο χαρακτήρα, αλλά είναι ένα προσωρινό μέτρο, το οποίο θα εφαρμοστεί σε όσες διοργανώσεις βρίσκονται σε εξέλιξη ή πρόκειται να επαναρχίσουν προσεχώς μέχρι την ολοκλήρωσή τους στις 31 Δεκεμβρίου 2020.

Η τροποποίηση στον κανονισμό κρίθηκε απαραίτητη και αναγκαία εξαιτίας της παράτασης της αγωνιστικής περιόδου, λόγω της πανδημίας του Covid-19. Η αιτία είναι ο αυξημένος όγκος των αγώνων σε σύντομο χρονικό διάστημα και κάτω από αντίξοες καιρικές συνθήκες, προκειμένου να προστατευτούν οι παίκτες από τις συνεχείς αγωνιστικές υποχρεώσεις μετά από δύο μήνες απραξίας και ελλειπούς προετοιμασίας. Έτσι, η κάθε ομάδα δικαιούται έως πέντε αλλαγές, δίχως όμως να μπορεί να διακόψει το παιχνίδι παραπάνω από τρεις φορές. Σημειωτέον, ότι η απόφαση του Διεθνούς Συμβουλίου δεν είναι δεσμευτική για κάθε διοργανώτρια αρχή, δηλαδή είτε ομοσπονδία, είτε λίγκα, έχουν δικαίωμα να πράξουν σύμφωνα με την κρίση τους ενσωματώνοντας ή όχι την αλλαγή στους κανονισμούς τους (Temporary amendment to Law 3, 2020).

Προετοιμασία αξιωματούχων αγώνα (διαιτητές, βοηθοί, χειριστές Var) την περίοδο της πανδημίας

Η διακοπή των πρωταθλημάτων λόγω της πανδημίας είχε ως επακόλουθο εκτός των ποδοσφαιριστών και την καθήλωση των διαιτητών στο σπίτι. Ωστόσο, ο τεράστιος οικονομικός αντίκτυπος τόσο στους συλλόγους, όσο και στα μέσα επικοινωνίας ανάγκασε τις λίγκες των μεγαλύτερων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων στην επανεκκίνηση έστω και με αγώνες ανά τακτά χρονικά διαστήματα και υπό αντίξοες καιρικές συνθήκες (περίοδος υψηλών θερμοκρασιών). Συνεπώς, επειδή οι ποδοσφαιρικοί αγώνες δεν μπορούν να διεξαχθούν χωρίς τους διαιτητές, έπρεπε και αυτοί να ακολουθήσουν ένα πρόγραμμα προετοιμασίας προκειμένου να μπορούν να διευθύνουν με επάρκεια τους αγώνες. Με δεδομένο ότι οι αξιωματούχοι του αγώνα είναι συνήθως 10-20 χρόνια μεγαλύτεροι σε ηλικία από τους ποδοσφαιριστές, δεν προπονούνται ομαδικά όπως οι παίκτες, διότι δραστηριοποιούνται στον τόπο κατοικίας τους, ακολουθώντας ένα ειδικό πρόγραμμα προπονήσεων (Castagna Bizzini, Leguizamon, Pizzi, A., Torquati, & Rónoas, 2020).

Σε κάθε αγώνα ο διαιτητής είναι υποχρεωμένος να ελέγχει το παιχνίδι ανεξάρτητα από το ρυθμό του, γι' αυτό θα πρέπει να έχει την καλύτερη δυνατή θέση, ώστε να αξιολογεί σωστά τις παραβάσεις. Για να επιτευχθεί αυτό χρειάζεται

ανάπτυξη της αερόβιας και αναερόβιας αντοχής, προκειμένου να μην εμφανίζει σημάδια κόπωσης, ειδικά όταν υπάρχει μεγάλη ένταση και χρειάζεται να πάρει δύσκολες αποφάσεις. Έτσι, την περίοδο της απραξίας η εκγύμναση περιελάμβανε την πρώτη εβδομάδα χαλαρές ασκήσεις (ευκινησίας, δύναμης) μικρής διάρκειας και τις επόμενες 4-5 εβδομάδες σταδιακή αύξηση της έντασης μέχρι την ολική επαναφορά μετά από ένα στάδιο προετοιμασίας 4-6 εβδομάδων (Castagna et al, 2020).

Λόγω του ότι οι αγώνες της περιόδου 2019/2020 διεξήχθησαν το καλοκαίρι, σύντομες αερόβιες προπονήσεις κατά τη διάρκεια της ημέρας και δροσερά λουτρά βοήθησαν στην καλή διατήρηση της φυσικής κατάστασης. Επειδή οι συχνότεροι τραυματισμοί των διαιτητών είναι συνήθως μυϊκοί και διαστρέμματα συνιστάται πολύ καλή προθέρμανση πριν τον αγώνα, ώστε να περιορίζεται στο ελάχιστο η πιθανότητα τραυματισμού κατά τη διάρκειά του. Για τη μετάβαση στα γήπεδα τις ημέρες των αγώνων, οι διαιτητές κάνουν ατομικά ταξίδια με τη χρήση μαζικών μέσων μεταφοράς, γεγονός που τους καθιστά ευάλωτους σε επαφή με άτομο που έχει τη νόσο (Webb, 2020). Για το σκοπό αυτό πρέπει να υποβάλλονται σε τακτικές υγειονομικές εξετάσεις, προκειμένου να είναι απόλυτα υγιείς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Αντίκτυπος της πανδημίας στους διαιτητές

Όπως όλοι οι εμπλεκόμενοι στο ποδόσφαιρο δέχθηκαν πλήγματα λόγω της πανδημίας, έτσι και οι διαιτητές ως συντελεστές των αγώνων αντιμετώπισαν προκλήσεις σχετικά με ζητήματα όπως η καραντίνα, η έλλειψη συνεχούς επαφής με άλλους διαιτητές και ανησυχίες αναφορικά με την απώλεια εσόδων και τη φθίνουσα οικονομική τους κατάσταση, καθώς πολλοί από αυτούς –ειδικά σε επίπεδο ελίτ– έχουν μειώσει τις ώρες απασχόλησής τους, προκειμένου να επιμηκύνουν τη διαιτητική τους καριέρα (Webb, 2020). Παρά τα παραπάνω προβλήματα η κατάσταση λόγω του Covid-19 δημιούργησε και αρκετές ευκαιρίες, όπως η ανάπτυξη δικτύου επαφής μεταξύ τους και ο επαναπροσδιορισμός των σχέσεων με τους παίκτες και τους προπονητές. Αναφορικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η διαιτητική ομάδα θα πρέπει να αναφερθεί η απουσία από το οικογενειακό περιβάλλον και οι συνθήκες έκθεσης σε κινδύνους μόλυνσης, καθώς αναγκάζονται να μετακινούνται μακριά από τον τόπο διαμονής τους και να συναναστρέφονται με πολλά άτομα, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την ψυχική τους υγεία (Webb, 2020).

Η διαιτητική ομάδα είναι ένα γκρουπ ατόμων, οι οποίοι συντελούν στην διεξαγωγή ενός αγώνα με πολύ διαφορετικούς στόχους από τους παίκτες, τους προπονητές και τους φιλάθλους. Σκοπός τους είναι η εφαρμογή των κανονισμών και δεν τους ενδιαφέρει ποια ομάδα κερδίζει ή χάνει. Αυτή η προοπτική είναι εντελώς διαφορετική με τους παραπάνω, διότι αυτοί ενδιαφέρονται μόνο για το αποτέλεσμα, γεγονός που συχνά δημιουργεί ένταση και διαμαρτυρίες εναντίον τους. Επομένως, η διεξαγωγή των αγώνων με κλειστές πόρτες, λόγω της πανδημίας, δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε οι παίκτες και οι προπονητές -να χωρίς την επιρροή των φιλάθλων- να συνεργάζονται καλύτερα με τη διαιτητική ομάδα. Το γεγονός αυτό σύμφωνα με τον Webb, 2020 συνετέλεσε στην εξισορρόπηση των σχέσεων μεταξύ ποδοσφαιριστών, προπονητών και διαιτητών μέσω της μείωσης της αρνητικής συμπεριφοράς.

Οι Sors, Grassi, Agostin, & Murgia, (2020) διερεύνησαν εάν το πλεονέκτημα της γηπεδούχου ομάδας και η μεροληψία του διαιτητή εξακολουθούν να υφίστανται και σε ποιο βαθμό κατά τη διεξαγωγή αγώνων χωρίς θεατές. Η έρευνα επικεντρώθηκε σε συνολικά 841 αγώνες των τεσσάρων κυριότερων -βάσει της κατάταξης της UEFA- πρωταθλημάτων. Κατά τη διάρκεια της έρευνας εξετάστηκαν οι παράγοντες που συμβάλλουν στο πλεονέκτημα της γηπεδούχου ομάδας και στην προκατάληψη του διαιτητή και πόσο καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν οι ιαχές των φιλάθλων. Το αποτέλεσμα της έρευνας έδειξε ότι οι διαιτητές παρέμειναν ανεπηρέαστοι από την απουσία φιλάθλων, όμως η παρουσία θεατών ήταν καθοριστική για τη γηπεδούχο ομάδα καθώς το ποσοστό του 59,82% των νικών, μειώθηκε στο 54.68%. Επομένως, η απουσία φιλάθλων από τα γήπεδα, λόγω του Covid-19, επέδρασε αρνητικά στην απόδοση της γηπεδούχου ομάδας (Sors et al, 2020).

FIFA

Η FIFA (Federation International de Football Association) ιδρύθηκε το 1904 στο Παρίσι. Ιδρυτικά μέλη ήταν επτά χώρες (Γαλλία, Βέλγιο, Δανία, Ολλανδία, Ισπανία, Σουηδία και Ελβετία). Το 1905 εντάχθηκαν στους κόλπους της, η Αγγλία, η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία και η Ουγγαρία. Σταδιακά εντάχθηκαν και άλλες χώρες (Αλεξόπουλος & Κριεμάδης, 2009: 47-49). Η μεγάλη άνθηση της FIFA άρχισε υπό την προεδρία του γάλλου Rimet μετά το 1921. Το 1924 διεξήχθη στο Παρίσι το διεθνές τουρνουά με νικήτρια την Ουρουγουάη. Μέχρι το 1954 η FIFA συγκέντρωνε

στους κόλπους της 85 χώρες-μέλη, ενώ σήμερα αριθμεί συνολικά 211 εθνικές ομοσπονδίες, οι οποίες ομαδοποιούνται σε έξι συνομοσπονδίες.

Η έδρα της FIFA είναι στη Ζυρίχη της Ελβετίας, όπου είναι και τα κεντρικά της γραφεία, αλλά διαθέτει προσωρινά γραφεία και σε διάφορα μέρη του κόσμου. Το κτίριο, έργο του Ελβετού αρχιτέκτονα Tilla Theus, αποτελεί συμβολικά το σπίτι των 270 εκατομμυρίων παικτών, προπονητών, διαιτητών και άλλων συμμετεχόντων σε όλο τον κόσμο. Είναι μια πολυπολιτισμική οργάνωση, η οποία απασχολεί περισσότερα από 800 άτομα προερχόμενα από 50 διαφορετικές χώρες, εκ των οποίων το 40% είναι γυναίκες (Who we are, n.d)

Η FIFA είναι ένας διεθνής ποδοσφαιρικός οργανισμός, ο οποίος είναι αρμόδιος για την ενιαία εφαρμογή των κανονισμών σε όλο τον κόσμο. Προγραμματίζει και ελέγχει τους διεθνείς ποδοσφαιρικούς αγώνες. Προτάσσει έναν ποδοσφαιρικό πολιτισμό, ο οποίος διαμορφώνεται από το δίκαιο παιχνίδι (fair play), το ομαδικό πνεύμα, την ποικιλομορφία, τη βιωσιμότητα, τη διαφάνεια και την καινοτομία. Η FIFA επιδιώκει να μεταδώσει τις αξίες αυτές σε όλο τον πλανήτη, ανεξάρτητα από τη φυλή, τη θρησκεία, την εθνική προέλευση, το χρώμα, την ηλικία, την αναπηρία, την οικογενειακή κατάσταση, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ιδιότητα του πολίτη (Who we are, n.d).

Αρχικά στην FIFA εντάχθηκαν μόνο ευρωπαϊκές ομοσπονδίες. Η ένταξη της Νότιας Αφρικής έγινε το 1909/1910, της Αργεντινής και της Χιλής το 1912 και των Ηνωμένων Πολιτειών το 1913. Επομένως, το 1913 η FIFA απέκτησε παγκόσμιο χαρακτήρα και πήρε τη μορφή ενός φορέα εκπροσώπησης του ποδοσφαίρου σε παγκόσμια κλίμακα (Αλεξόπουλος & Κριεμάδης, 2009: 50). Σήμερα τη FIFA απαρτίζεται από τις ενώσεις UEFA (Ευρώπη), CONMEBOL (Νότια Αμερική), CONCACAF (Βόρεια, Κεντρική Αμερική και Καραϊβική), CAF (Αφρική), AFC (Ασία) και OFC (Ωκεανία).

Το συμβούλιο της FIFA αποτελείται από 37 μέλη. Τον πρόεδρο, που εκλέγεται από το Κογκρέσο για περίοδο 4 ετών, 8 αντιπροέδρους και 28 άλλα μέλη. Σε κανένα μέλος του Συμβουλίου δεν επιτρέπεται να υπηρετεί περισσότερες από τρεις θητείες (είτε διαδοχικές, είτε όχι). Καθήκον και ευθύνη κάθε μέλους του συμβουλίου είναι να ενεργεί πιστά, με σεβασμό και ανεξαρτησία για τα συμφέροντα της FIFA και για την προώθηση και ανάπτυξη του ποδοσφαίρου σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι συνομοσπονδίες διαθέτουν στο Συμβούλιο τις ακόλουθες θέσεις: α) Αντιπρόεδρος της CONMEBOL (1) μέλη (4), β) Αντιπρόεδρος AFC (1) μέλη (6), γ)

Αντιπρόεδροι της UEFA (3) μέλη (6), δ) Αντιπρόεδρος CAF (1) μέλη (6), ε) αντιπρόεδρος της Concacaf (1) μέλη (4), στ) Αντιπρόεδρος OFC (1) μέλη (2). Κάθε συνομοσπονδία είναι υποχρεωτικό να εκλέγει τουλάχιστον μια γυναίκα στο Συμβούλιο. Πρόεδρος της FIFA από το 2016 είναι ο ελβετο/ιταλός Giovanni Vincenzo Infantino (Who we are, n.d).

Οικονομικά στοιχεία περιόδου 2015-2019

Το γράφημα απεικονίζει τα έσοδα της FIFA σε U.S.D από το 2015 έως και το 2019. Το 2018 τα έσοδα ήταν αυξημένα, ήτοι 4641 USD, εξαιτίας του παγκοσμίου κυπέλου στη Ρωσία.

Σχήμα 1. Έσοδα FIFA 2015/2019. (Πηγή: Statista.com)

UEFA

Η UEFA (Union of European Football Associations) ιδρύθηκε το 1954 στη Βασιλεία της Ελβετίας και αποτελεί τη μητρική οργάνωση του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου. Το 1960, η UEFA είχε προσωπικό πλήρους απασχόλησης μόλις τρία άτομα. Ο αριθμός αυξήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια των ετών και σήμερα απασχολούνται 622 άτομα μόνιμοι και συμβασιούχοι. Το προσωπικό αποτελείται από διευθυντές, γραμματείς, δικηγόρους, ειδικούς πληροφορικής και μέσων ενημέρωσης, προπονητές, μεταφραστές κ.α. Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών, η UEFA έχει

αναπτυχθεί από ένα κυρίως διοικητικό όργανο σε έναν δυναμικό αθλητικό οργανισμό που είναι σε αρμονία με τις τεράστιες απαιτήσεις του σύγχρονου ποδοσφαίρου.

Αρχικά η έδρα της UEFA ήταν στο Παρίσι, κατόπιν μετακόμισε στη Βέρνη και από το 1995 βρίσκεται στη Νιόν της Ελβετίας. Όταν ιδρύθηκε η UEFA, στις τάξεις περιελάμβανε 31 εθνικές ενώσεις. Ο αριθμός των ενώσεων-μελών αυξήθηκε ραγδαία -ειδικά στη δεκαετία του 1990-, όταν η διάλυση και ο κατακερματισμός της ΕΣΣΔ οδήγησε στη δημιουργία νέων εθνικών κρατών, το καθένα από τα οποία συγκρότησε τη δική του ένωση ποδοσφαίρου.

Σκοπός της UEFA είναι η προώθηση και ανάπτυξη της ενότητας και της αλληλεγγύης της ευρωπαϊκής ποδοσφαιρικής κοινότητας. Περισσότερες από έξι δεκαετίες παραμένει ο θεματοφύλακας του ποδοσφαίρου στην Ευρώπη, συνεργαζόμενη στενά με τις 55 ενώσεις-μέλη, άλλους ενδιαφερόμενους και εταίρους για να προωθήσει και να προστατεύσει το ποδόσφαιρο σε όλα τα επίπεδα. Στόχος της είναι, μεταξύ άλλων, η αντιμετώπιση όλων των ζητημάτων που αφορούν στο ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο, η προώθησή του με πνεύμα ενότητας, αλληλεγγύης, ειρήνης, κατανόησης και δίκαιου παιχνιδιού, χωρίς καμία διάκριση από πλευράς πολιτικής, φυλής, θρησκείας και φύλου (UEFA.com, 2021).

Η UEFA – η Ένωση Ευρωπαϊκών Ποδοσφαιρικών Ομοσπονδιών – είναι το όργανο διοίκησης του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου και περιλαμβάνει στους κόλπους της 55 εθνικές ενώσεις. Τα όργανα μέσω των οποίων διοικείται η UEFA είναι το Κογκρέσο, η Εκτελεστική Επιτροπή, ο Πρόεδρος και τα όργανα διοίκησης της δικαιοσύνης. Το συνέδριο της UEFA αποτελεί το ανώτατο όργανο ελέγχου της, το οποίο ασχολείται με ποικίλα ζητήματα, όπως η εκλογή του Προέδρου και της Εκτελεστικής Επιτροπής. Το ανώτατο εκτελεστικό όργανο της UEFA είναι η εκτελεστική επιτροπή. Αποτελείται από τον πρόεδρο και 16 μέλη, τα οποία εκλέγονται από το συνέδριο της UEFA κάθε τέσσερα έτη. Ο Πρόεδρος εκπροσωπεί την UEFA στα διεθνή όργανα, ενώ προεδρεύει στο συνέδριο και στην εκτελεστική επιτροπή της UEFA.

Η στρατηγική της UEFA που παρουσιάστηκε στο 43ο Τακτικό Συνέδριο στη Ρώμη, τον Φεβρουάριο του 2019 και καλύπτει την περίοδο μεταξύ 2019 και 2024 έχει σχεδιαστεί για να διασφαλίσει ότι η UEFA παραμένει πιστή στις βασικές της αξίες ως όργανο διοίκησης του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου και είναι σε θέση να καθοδηγήσει προοδευτικές πρωτοβουλίες και προγράμματα που θα εφαρμοστούν τα επόμενα πέντε χρόνια. Η στρατηγική βασίζεται σε τέσσερις βασικούς πυλώνες: 1.Ποδόσφαιρο

2.Εμπιστοσύνη 3.Ανταγωνισμός 4.Ευημερία. Τα θέματα αυτά επικεντρώνονται, μεταξύ άλλων, στην αύξηση της συμμετοχής, τη βελτίωση της χρηστής διακυβέρνησης σε όλα τα επίπεδα, παρέχοντας στις ομάδες περισσότερες ευκαιρίες για να παίξουν ανταγωνιστικούς αγώνες και ενισχύοντας τη δέσμευση των φιλάθλων του ποδοσφαίρου σε όλο τον κόσμο. Η στρατηγική προσδοκά από όλους τους ενδιαφερόμενους του ποδοσφαίρου να συνεργαστούν, έχοντας ως στόχο τη συνολική ευημερία του ευρωπαϊκού παιχνιδιού (UEFA.com, 2021).

Οικονομικά στοιχεία περιόδου 2015 – 2019

Το γράφημα δείχνει τα έσοδα της UEFA από το 2015 έως και το 2019. Η σεζόν αρχίζει την 1^η Ιουλίου εκάστου έτους και λήγει την 30^η του επόμενου. Ενδεικτικά τα έσοδα το 2017 και το 2018 ήταν αυξημένα κατά 33% σε σχέση με το 2016 και 64% σε σχέση με το 2014 και 2015.

Σχήμα 2. Έσοδα UEFA 2015/2019. (Πηγή: Statista.com.)

Κοινωνική ευθύνη

Τα προγράμματα κοινωνικής ευθύνης υλοποιούνται στην UEFA μέσω πολλών υπηρεσιών που ασχολούνται άμεσα με κοινωνικά θέματα, προκειμένου να διασφαλιστεί ο θετικός αντίκτυπος του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου στην κοινωνία. Η UEFA βοηθάει τις 55 εθνικές ενώσεις, στη διαχείριση των κοινωνικών,

περιβαλλοντικών και οικονομικών επιπτώσεων του ποδοσφαίρου σε όλη την Ευρώπη. Το HatTrick είναι ένα από τα μεγαλύτερα προγράμματα αλληλεγγύης και ανάπτυξης που έχει δημιουργήσει ποτέ ένας αθλητικός οργανισμός. Παρέχει στις ενώσεις-μέλη χρηματοδότηση για τη στήριξη, την ανάπτυξη, την προώθηση του ποδοσφαίρου σε όλα τα επίπεδα, καθώς και βοήθεια για την ενσωμάτωση των προσφύγων μέσω του ποδοσφαίρου.

Όραμα της UEFA είναι το ποδόσφαιρο να είναι μια ασφαλής, θετική και ευχάριστη εμπειρία για όλα τα παιδιά και τους νέους, ανεξάρτητα από την ικανότητα και το βαθμό συμμετοχής στο παιχνίδι. Στο πλαίσιο αυτό η UEFA δημιούργησε το Ίδρυμα UEFA για τα παιδιά με σκοπό να αξιοποιήσει το ποδόσφαιρο για την υποστήριξη σχεδίων που συνδέονται με τα δικαιώματα των παιδιών σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η ένταξη (UEFA, Foundation for Children, n.d).

ΕΠΟ

Πρώτος ποδοσφαιρικός φορέας στην ελληνική επικράτεια ήταν η Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων Αθηνών και Πειραιώς το 1919, ο οποίος υπήρξε ο προάγγελος δημιουργίας της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας. Η ανάγκη δημιουργίας μιας πανελλαδικής ποδοσφαιρικής αρχής τέθηκε αρχικά το 1925, όταν στη Γ.Σ της Ένωσης Αθηνών αποφασίστηκε η ίδρυσή της. Για το σκοπό αυτό, εξουσιοδοτήθηκε το Δ.Σ να κάνει τις απαραίτητες επαφές σε συνεργασία με τις Ενώσεις Πειραιώς και Μακεδονίας – Θράκης. Η επιτροπή που συγκροτήθηκε από τις τρεις Ενώσεις κατόρθωσε να επεξεργαστεί το καταστατικό της Ομοσπονδίας και τους κανονισμούς της, και να προσκαλέσει το καλοκαίρι του 1926 και τις υπόλοιπες ενώσεις για να συμμετάσχουν στην υπό ίδρυση Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία. Έτσι, το Νοέμβριο του 1926 οι Ενώσεις Αθηνών, Πειραιώς και Μακεδονίας – Θράκης υπέγραψαν στα γραφεία της ΕΠΣΑ το πρακτικό ίδρυσης της ΕΠΟ (Η ίδρυση της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας, χ.η).

Η Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία έχει ως έδρα της την Αθήνα και τα γραφεία της στεγάζονται στο Πάρκο Γουδί. Όπως περιγράφονται στο καταστατικό της ομοσπονδίας οι σκοποί είναι:

- ✓ Η ανάπτυξη, η προώθηση, η διοίκηση και ο έλεγχος του ποδοσφαίρου σε όλη την ελληνική επικράτεια υπό το πρίσμα του ευ αγωνίζεσθαι.
- ✓ Η διοργάνωση των πρωταθλημάτων σε εθνικό επίπεδο και η παραχώρηση τομέων εξουσίας σε μέλη της.

- ✓ Η προστασία των συμφερόντων των μελών της.
- ✓ Ο σεβασμός και η αποτροπή παραβιάσεων του καταστατικού της, των κανονισμών της, των οδηγιών και των αποφάσεων των υπερεθνικών ομοσπονδιών (FIFA, UEFA), καθώς επίσης και των κανόνων του παιχνιδιού και η φροντίδα για την εφαρμογή από τα μέλη της.
- ✓ Η αποτροπή της διαφθοράς, του doping και των προκαθορισμένων αποτελεσμάτων, πρακτικών, οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά τις διοργανώσεις, τους ποδοσφαιριστές, τους αξιωματούχους και τα μέλη της και η προώθηση της ακεραιότητας, της δεοντολογίας και του ευ αγωνίζεσθαι.
- ✓ Οι έλεγχοι και η εποπτεία σε όλη την ελληνική επικράτεια όλων των φιλικών αγώνων ποδοσφαίρου.
- ✓ Ο έλεγχος και η εποπτεία οποιαδήποτε μορφής διεθνών αγώνων σε εθνικό επίπεδο σύμφωνα με το καταστατικό της και τους κανονισμούς των υπερεθνικών ομοσπονδιών.
- ✓ Η διαχείριση όλων των μορφών των διεθνών αθλητικών σχέσεων που συνδέονται με το Ομοσπονδιακό Ποδοσφαίρο.
- ✓ Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ποδοσφαιρικών διοργανώσεων σε διεθνή και άλλα επίπεδα.

Αντίστοιχα οι Υποχρεώσεις που έχει η ΕΠΟ ως μέλος της FIFA και της UEFA είναι:

- ✓ Η πλήρης συμμόρφωση με τα καταστατικά, τους κανονισμούς, τις οδηγίες, τις αποφάσεις και τις κατευθύνσεις της FIFA και της UEFA, οι οποίες εκτελούνται άμεσα.
- ✓ Η αναγνώριση της δικαιοδοσίας και το σεβασμό των αποφάσεων του CAS, σύμφωνα με τις διατάξεις των καταστατικών της FIFA, UEFA και ΕΠΟ.
- ✓ Η διασφάλιση της συμμόρφωσης όλων των φορέων ποδοσφαίρου με τα καταστατικά, τους κανονισμούς, τις αποφάσεις, τις οδηγίες και τις κατευθύνσεις των οργάνων της FIFA, της UEFA και της ΕΠΟ και των αποφάσεων του CAS (Κωδικοποιημένο καταστατικό Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας, 2019).

Πολιτική ποιότητας

Η ΕΠΟ σύμφωνα με τις αξίες της FIFA και της UEFA με χρηστή διακυβέρνηση και αυτονομία, φροντίζει για τη βελτίωση, την ανάπτυξη και την ακεραιότητα του ποδοσφαίρου. Προτρέπει τους εμπλεκόμενους να εμπνέουν σεβασμό προς το παιχνίδι, υιοθετεί την ακεραιότητα, την διαφορετικότητα, την αξιοπρέπεια, τον σεβασμό των κανόνων από αντιπάλους και φιλάθλους, ενώ παράλληλα φροντίζει για την υγεία των ποδοσφαιριστών. Το σύστημα διαχείρισης ποιότητας λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα, προκειμένου να υλοποιηθεί η παραπάνω πολιτική. Η επίτευξη των στόχων υλοποίησης των ποιοτικών χαρακτηριστικών επιτυγχάνεται μέσα από συστηματικό έλεγχο και συνεχή βελτίωση των διαδικασιών. Σε όλα τα διοικητικά επίπεδα τίθενται ποιοτικοί στόχοι και κάθε υπάλληλος υποχρεούται να συνεισφέρει στην επίτευξη των στόχων (Πολιτική Ποιότητας της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας, χ.η).

Προγράμματα ανάπτυξης του Ποδοσφαίρου

Η ΕΠΟ σε συνεργασία με την UEFA υλοποιεί προγράμματα κοινωνικής ευθύνης όπως το EQUAL GAME (Ισότιμο παιχνίδι). Το πρόγραμμά αυτό, που έχει ως κεντρικό σύνθημα «όλοι έχουν το δικαίωμα να απολαύσουν το ποδόσφαιρο, ανεξάρτητα με το ποιοι είναι, από πού κατάγονται ή τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους στον τρόπο που αγωνίζονται» στοχεύει στην αποδοχή της διαφορετικότητας, την πρόσβαση στους αγωνιστικούς χώρους σε άτομα με κινητικά προβλήματα, προβλήματα όρασης κλπ, στα άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό και στους πρόσφυγες (Προγράμματα, χ.η).

Όμως το κύριο βάρος της ομοσπονδίας έχει δοθεί σε προγράμματα ανάπτυξης του ποδοσφαίρου, τα οποία υλοποιούνται σε όλη την επικράτεια και είναι τα εξής:

- ✓ Same field
- ✓ Hello Football Friend
- ✓ It's a woman's game
- ✓ Πάσα στα θρανία

SUPER LEAGUE ΕΛΛΑΔΑ

Η Super League ο συνεταιρισμός των ομάδων της πρώτης εθνικής κατηγορίας ιδρύθηκε το 2006 με μορφή αστικού Συνεταιρισμού Περιορισμένης Ευθύνης (ΣΠΕ), σύμφωνα με τις διατάξεις των νόμων 1667/1686 και 3479/2006 περί «ίδρυσης

οργάνωσης και λειτουργίας αθλητικών επαγγελματικών Ενώσεων και άλλες διατάξεις». Μέλη της Super League είναι όλες οι ΠΑΕ, οι οποίες έχουν δικαίωμα να συμμετάσχουν στο επαγγελματικό ποδοσφαιρικό πρωτάθλημα της πρώτης εθνικής κατηγορίας.

Η έδρα του συνεταιρισμού είναι στην Αθήνα επί της οδού Μεσογείων 174 στο Μαρούσι. Ο κύριος σκοπός του συνεταιρισμού είναι η διοργάνωση και διεξαγωγή του επαγγελματικού ποδοσφαιρικού πρωταθλήματος της πρώτης εθνικής κατηγορίας, εφαρμόζοντας τις αποφάσεις και τους κανονισμούς της ΕΠΟ και των υπερεθνικών ομοσπονδιών FIFA και UEFA. Άλλοι σκοποί της Super League είναι:

- ✓ Η εξέλιξη και βελτίωση του επιπέδου του επαγγελματικού ποδοσφαίρου της Α' εθνικής.
- ✓ Η παροχή οργανωτικής και τεχνικής βοήθειας με σκοπό την οικονομική ευρωστία των μελών του.
- ✓ Η κατάρτιση προγραμμάτων ικανοποίησης των πολιτιστικών και κοινωνικών αναγκών των ποδοσφαιρόφιλων.
- ✓ Η σύναψη και κατάρτιση χορηγικών συμβάσεων με σκοπό οικονομικά οφέλη και την επίτευξη οικονομικών κλίμακας.
- ✓ Η εκμετάλλευση για λογαριασμό των μελών των δικαιωμάτων εικόνας και ήχου.
- ✓ Η δημιουργία και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων με σκοπό την επιμόρφωση των στελεχών των μελών της (Super League, χ.η).

Στρατηγικός στόχος του συνεταιρισμού είναι η άρτια οργάνωση και διεξαγωγή του πρωταθλήματος ποδοσφαίρου της πρώτης εθνικής εφαρμόζοντας τους κανονισμούς και τις αποφάσεις της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας και των διεθνών συνομοσπονδιών ποδοσφαίρου FIFA και UEFA).

Αναδρομή στο ελληνικό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου Α' εθνικής κατηγορίας

Περίοδος 1926-1959

Από την έναρξη του πανελλήνιου πρωταθλήματος την περίοδο 1927/1928 μέχρι το 1959 ο πρωταθλητής αναδεικνυόταν από ένα πανελλήνιο ειδικό τουρνουά στο οποίο συμμετείχαν ομάδες μόνο από την Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη. Οι καλύτερες ομάδες των παραπάνω ενωσιακών πρωταθλημάτων

έδιναν το παρόν σε ένα μίνι τουρνουά, ο νικητής του οποίου αναδεικνυόταν πρωταθλητής.

Περίοδος 1959-1978

Το 1959 απέβη καθοριστικό για τη δημιουργία εθνικού πρωταθλήματος, καθώς ιδρύθηκε ο ΟΠΑΠ, η επιτυχημένη λειτουργία του οποίου ως θεσμού εξαρτιόταν από την ύπαρξη ομάδων διεσπαρμένων σε όλη την επικράτεια. Το γεγονός αυτό θα προκαλούσε το ενδιαφέρον των παικτών του ΟΠΑΠ πανελλαδικά, καθώς θα υπήρχε πρωτάθλημα με μεγάλη διάρκεια και συμμετοχή ομάδων όχι μόνο από το κέντρο, αλλά και από την περιφέρεια. Έτσι, η πολιτεία θέσπισε το πρωτάθλημα της Α΄ Εθνικής με δεδομένο ότι και το οδικό δίκτυο ήταν αρκετά ανεπτυγμένο, οι αεροπορικές μετακινήσεις ήταν εφικτές, οπότε ήταν σχετικά εύκολη η μετακίνηση των ομάδων. Τη διοργάνωση του πρωταθλήματος ανέλαβε η ΕΠΟ -ως ανώτερη ποδοσφαιρική αρχή- παρότι οι ενώσεις είχαν αντιρρήσεις καθώς έχαναν μεγάλο μέρος της ισχύος τους στις μεγάλες ομάδες.

Τελικά, μετά από διαπραγματεύσεις με την κυβέρνηση, η ΕΠΟ πέτυχε την αύξηση των εσόδων για τις ομάδες από το ΠΡΟΠΟ και την κατάργηση της φορολογίας των εισιτηρίων, ώστε να καλυφθούν τα αυξημένα έξοδα μετακίνησης των ομάδων. Η συμφωνία για την έναρξη του πανελλήνιου πρωταθλήματος Α΄ Εθνικής περιελάμβανε τέσσερις ομάδες από την Αθήνα (Παναθηναϊκό, ΑΕΚ, Απόλλωνα και Πανιώνιο), τρεις από τον Πειραιά (Ολυμπιακό, Εθνικό και ΑΕ Νίκαιας) και τρεις από τη Θεσσαλονίκη (ΠΑΟΚ, ΑΡΗΣ και Απόλλων Καλαμαριάς), όπως επίσης τον Παναγιόγλειο και Παγκορινθιακό από την Νότια Ελλάδα και Δόξα Δράμας και Εθνικό Κατερίνης από την Βόρεια Ελλάδα. Αναφορικά με την απαίτηση των Ενώσεων Πειραιά και Μακεδονίας για επιπλέον εκπροσώπηση αποφασίστηκε παράξ μεταξύ Ηρακλή και Ασπίδα Ξάνθης και Προοδευτικής με το νικητή ΟΦΗ – Ολυμπιακού Χαλκίδας. Από τα παράξ νικητές αναδείχθηκαν ο Ηρακλής και η Προοδευτική και έτσι συμπληρώθηκαν οι δεκαέξι ομάδες που αποτέλεσαν τις συμμετέχουσες στο πρώτο πρωτάθλημα Α΄ Εθνικής (Τσακίρης & Σταθόπουλος, 2020).

Περίοδος 1978-2006

Από τις αρχές της δεκαετίας του '70 η ποδοσφαιρική κοινότητα συζητούσε για το επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Αναλύσεις και πλάνα λειτουργίας βρισκόνταν στις

στήλες των εφημερίδων και στις συναντήσεις των ποδοσφαιρικών παραγόντων. Το θέμα ωρίμασε και έπεσε στο τραπέζι μετά τη μεταπολίτευση το 1974, ειδικά όταν το 1976 οι ποδοσφαιριστές συνδικαλίστηκαν και δημιούργησαν τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Αμειβομένων Ποδοσφαιριστών (ΠΣΑΤ), παρότι δεν ήταν ακόμη επαγγελματίες (Π.Σ.Α.Π, χ.η). Από την άλλη πλευρά και οι επιχειρηματίες/παράγοντες, οι οποίοι επένδυναν στις ερασιτεχνικές τότε ομάδες ήθελαν να αναπτύξουν επαγγελματική σχέση μ' αυτές, ώστε τα χρήματα που δάνειζαν ή δώριζαν να έχουν αντίκρισμα. Με το νόμο 879/1979 θεσμοθετήθηκε από την πολιτεία το επαγγελματικό ποδόσφαιρο, όμως η προσαρμογή, τα βήματα προς τον πλήρη επαγγελματισμό και η αλλαγή των πρακτικών ήρθε σταδιακά, απόδειξη, ότι οι ομάδες που προέρχονταν από τις κατώτερες κατηγορίες Β' και Γ' Εθνική που βρίσκονταν στη αρμοδιότητα της ΕΠΟ δύσκολα μπορούσαν να προσαρμοστούν στους κανόνες της επαγγελματικής κατηγορίας. Η ΕΠΑΕ η ένωση των επαγγελματικών ποδοσφαιρικών συλλόγων ιδρύθηκε το καλοκαίρι του 1978, γι αυτό και η έναρξη του 1^{ου} επαγγελματικού πρωταθλήματος ξεκίνησε καθυστερημένα στο τέλος Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους.

Έτσι, οι ομάδες εναρμονισμένες στο νομοθετικό πλαίσιο του 879/1979 ίδρυσαν ποδοσφαιρικές ανώνυμες εταιρίες, οι οποίες απέκτησαν μετοχική σύνθεση και κεφάλαιο, οι δε ποδοσφαιριστές υπέγραψαν επαγγελματικά συμβόλαια. Αρχικά τα έσοδα των ΠΑΕ προέρχονταν από την πώληση των εισιτηρίων, ενώ σταδιακά τα έσοδα ενισχύθηκαν από τις διαφημίσεις στις φανέλες, τις πινακίδες στα γήπεδο και κάποιες μικρού μεγέθους χορηγίες, Η πολιτεία συμμετείχε στη χρηματοδότηση των ομάδων κατά περιόδους και κατά το δοκούν. Για μια δεκαετία περίπου, επιφανείς επιχειρηματίες χρηματοδοτούσαν τις ομάδες, ώστε αυτές να είναι βιώσιμες, έως ότου καθιερωθεί ποσοστό από το ΠΡΟΠΟ. Η αλματώδης άνοδος του ποδοσφαίρου σε παγκόσμια κλίμακα και η είσοδος της ιδιωτικής τηλεόρασης στο τηλεοπτικό πεδίο, προσέδωσαν επιπλέον έσοδα στις ομάδες από την πώληση των τηλεοπτικών δικαιωμάτων. Με το νόμο 1958/91 τέθηκαν οι βάσεις για την περαιτέρω ώθηση του ποδοσφαίρου, διότι περιελάμβανε δικλίδες ασφαλείας για τις ευθύνες των μετόχων έναντι των αθλητών και των υποχρεώσεών τους σε θέματα ασφαλιστικά, φορολογικά κ.α. Επιπλέον, η είσοδος της συνδρομητικής τηλεόρασης εκτόξευσε τα έσοδα από τα τηλεοπτικά δικαιώματα, ενώ παράλληλα άλλαξαν και οι σχέσεις ομάδων και ποδοσφαιριστών με την υπόθεση Μπόσμαν (Τσακίρης και συν., 2020).

Περίοδος 2006-2020

Η αυγή του 21^{ου} αιώνα συνδυάστηκε με τη μεγαλύτερη επιτυχία του ελληνικού ποδοσφαίρου την κατάκτηση του EURO 2004 γεγονός που προσέδωσε μεγάλη αίγλη στο άθλημα, γιατί άλλαξε τη σχέση φιλάθλου – ομάδας μια και έγινε το ποδόσφαιρο το άθλημα που άγγιξε την καρδιά κάθε Έλληνα. Την ίδια περίοδο άρχισε να ωριμάζει η σκέψη σε μερίδα ιδιοκτητών επαγγελματικών ομάδων της δημιουργίας ενός συνεταιρισμού των ομάδων τις Α΄ Εθνικής με σκοπό να αποκοπούν από τις μικρότερες επαγγελματικές κατηγορίες, ώστε να διαχειρίζονται μόνοι τους τις τύχες των ομάδων τους, κυρίως τους χορηγούς, τα τηλεοπτικά δικαιώματα και να προσπαθήσουν για την περαιτέρω ανάπτυξη και βελτίωση του ποδοσφαιρικού προϊόντος. Ο συνεταιρισμός έγινε πράξη στις αρχές του 2006 και το πρωτάθλημα της περιόδου 2006/2007 διοργανώθηκε από το νέο φορέα που ονομάστηκε Super League κατά τα πρότυπα της Premier League. Οι μικρότερες κατηγορίες παρέμειναν υπό τη σκέπη της ΕΠΑΕ και η Super League ανέλαβε την υποχρέωση να στηρίξει οικονομικά τις μικρότερες κατηγορίες, προκειμένου να μην υπάρξει μεγάλο οικονομοτεχνικό χάσμα με την πρώτη κατηγορία. Από τη σεζόν 2007/2008 μέχρι και τη σεζόν 2016/2017 καθιερώθηκαν τα play off μέσα από τα οποία αναδεικνυόταν ο πρωταθλητής. Την περίοδο 2017/2018 και 2018/2019 καταργήθηκαν τα play off και επανήλθαν την προηγούμενη περίοδο 2019/2020 (Τσακίρης και συν., 2020) .

Τα κυριότερα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα στην περίοδο της πανδημίας

Η κρίση που προκάλεσε η πανδημία είχε τεράστιο αντίκτυπο σε ολόκληρη την αθλητική βιομηχανία, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την ακύρωση, αναβολή ή επανέναρξη επαγγελματικών πρωταθλημάτων, χωρίς θεατές με πλημμελή προετοιμασία ομάδων και σε ασφυκτικά χρονικά περιθώρια. Παρότι οι αθλητικοί οργανισμοί, τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα και οι χορηγοί προσπάθησαν να ελαχιστοποιήσουν τις απώλειες, αυτές προβλέπονται σημαντικές. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση της Deloitte, (2020) τα συνολικά έσοδα των πέντε μεγαλύτερων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων αναμένονταν για την περίοδο 2019/2020 να ανέλθουν στα 15,1 δισεκατομμύρια ευρώ μειωμένα κατά 1,9 δισεκατομμύρια σε ένα χρόνο. Τα τελευταία είκοσι χρόνια τα έσοδα των ευρωπαϊκών συλλόγων αυξήθηκαν σημαντικά εξαιτίας των υψηλών τηλεοπτικών δικαιωμάτων. Ενδεικτικά, την περίοδο 2009/2010 τα έσοδα των πέντε κορυφαίων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων ανήλθαν στα 8,4

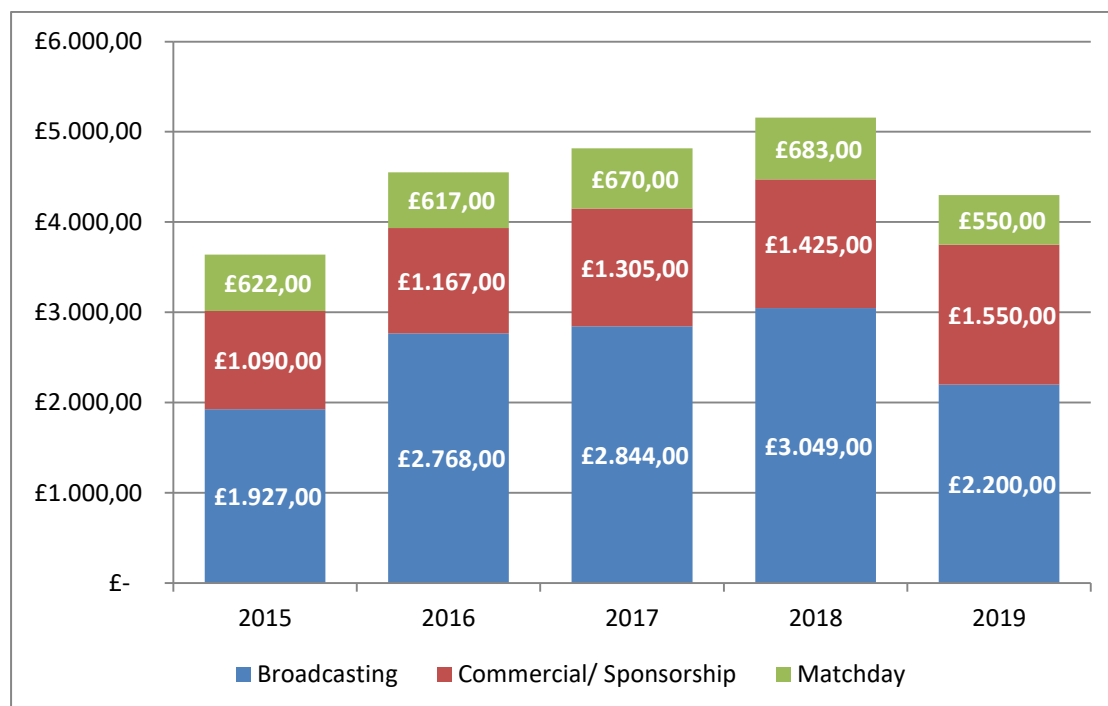
δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ την περίοδο 2018/2019 αυξήθηκαν στα 17 δισεκατομμύρια ευρώ παρουσιάζοντας αύξηση κατά 115%.

Premier League

Η Premier League αποτελεί συνέχεια της Division One και ιδρύθηκε την περίοδο 1992-1993. Αποτελεί την πρώτη βαθμίδα του ποδοσφαιρικού πρωταθλήματος Αγγλίας και οι υπόλοιπες τρεις κατώτερες επαγγελματικές κατηγορίες απαρτίζουν την English Football League (EFL). Η Premier League θεωρείται το κορυφαίο πρωτάθλημα ποδοσφαίρου στο κόσμο, με πολύ μεγάλο ανταγωνισμό και τεράστια έσοδα (Plumley et al., 2020). Στο πρωτάθλημα -εκτός από τις τρεις πρώτες σεζόν που διεξήχθησαν με 22 ομάδες-, τις επόμενες χρονιές μέχρι και σήμερα συμμετέχουν 20 ομάδες. Τα γήπεδα είναι συνήθως γεμάτα και η τηλεοπτική προβολή των αγώνων της είναι περιζήτητοι και προβάλλονται σε περισσότερες από 180 χώρες στον πλανήτη. Η τηλεοπτική προβολή των αγώνων ανήκει στο τηλεοπτικό κολοσσό SKY, γεγονός, το οποίο αποφέρει στις ομάδες πολύ μεγάλα ποσά από τηλεοπτικά δικαιώματα. Οι ομάδες προκειμένου να είναι ανταγωνιστικές στο πρωτάθλημα δαπανούν μεγάλα ποσά για να εμπλουτίσουν το ρόστερ τους αγοράζοντας τους κορυφαίους παίκτες και προπονητές του κόσμου (Premier League, 2021).

Όμως η παγκόσμια πανδημία δεν άφησε αλώβητη και την Premier League. Η διακοπή του πρωταθλήματος το Μάρτιο και η επανεκκίνησή του τον Ιούνιο με αυστηρά πρωτόκολλα υγιεινής και χωρίς θεατές δημιούργησε συνολική απώλεια εσόδων κατά 1,04 δισεκατομμύρια ευρώ σε σχέση με τη σεζόν 2018/2019. Η σημαντική αυτή απώλεια εσόδων δημιούργησε οικονομική ασφυξία σε πολλούς συλλόγους και ήδη η Wigan Athletic από τον Ιούνιο είχε τεθεί σε επιτήρηση από την Αγγλική Ομοσπονδία (Wilson et al., 2020). Προκειμένου να μη παρατηρηθούν περαιτέρω προβλήματα στις ομάδες, η αγγλική λίγκα υποστήριξε οικονομικά τους συλλόγους με την καταβολή 50 εκατομμυρίων λιρών ως κίνηση αλληλεγγύης για την αντιμετώπιση τρεχουσών αναγκών. Για την περίοδο 2019/2020 σύμφωνα με τον Wilson et al., 2020 προβλεπόταν μείωση στα έσοδα κατά τουλάχιστον 50%, ποσοστό που αντιστοιχεί σε συνολικές απώλειες 500 εκατομμυρίων λιρών. Το γεγονός αυτό, σύμφωνα με τον Plumley et al., 2020, επανέφερε προς συζήτηση το ζήτημα της γεφύρωσης του χάσματος μεταξύ των κορυφαίων ομάδων με τις ασθενέστερες οικονομικά και προτάθηκε η αναλογικότερη κατανομή των τηλεοπτικών

δικαιωμάτων, ενέργεια η οποία θα συνέβαλε σε ανταγωνιστικότερο πρωτάθλημα. Σύμφωνα με τον πρόεδρο του EFL Rick Parry η διεξαγωγή των αγώνων της περιόδου 2020/21 χωρίς θεατές θα κόστιζε στις ομάδες της Premier League απώλειες εσόδων 250 εκατομμυρίων λιρών (Bond et al., 2020).

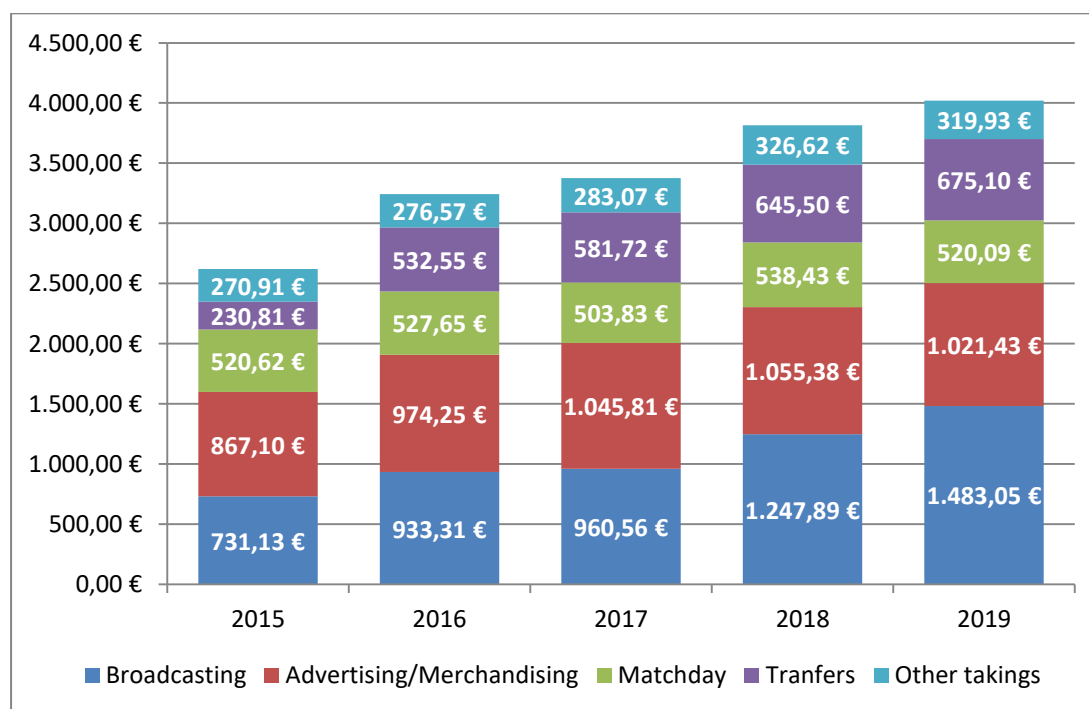

Σχήμα 3. Έσοδα Premier League 2015/2019. (Πηγή: Deloitte)

Bundesliga

Η Bundesliga αποτελεί την κορυφαία ποδοσφαιρική κατηγορία στη Γερμανία και ιδρύθηκε το 1963. Αρχικά συμμετείχαν στο πρωτάθλημα 16 ομάδες, ενώ από το 1965 μέχρι και σήμερα συμμετέχουν σ' αυτό 18 ομάδες. Μετά την γερμανική επανένωση το 2001 συγχωνεύτηκε στη Bundesliga και το πρωτάθλημα της Ανατολικής Γερμανίας και τη διοργάνωση του ενιαίου πρωταθλήματος ανέλαβε η Deutsche Fussball Liga (DFL) Έχει εξελιχθεί σε επιχείρηση με τεράστια θετική ανταπόκριση, θεωρείται δε ως ένα από τα ισχυρότερα ποδοσφαιρικά πρωταθλήματα στον κόσμο (DFL, n.d). Κάθε Σάββατο το απόγευμα, υπάρχουν χιλιάδες οπαδοί άνδρες και γυναίκες, οι οποίοι νιώθουν τη μαγεία του ποδοσφαίρου και επιδιώκουν να βιώσουν τα γεγονότα στη Bundesliga, είτε στο ίδιο το στάδιο, είτε μπροστά στην τηλεόραση, είτε μέσω του ραδιοφώνου. Η πληρότητα των γηπέδων την περίοδο 2018/2019 άγγιξε το απόλυτο, με Μ.Ο εισιτηρίων 42.738 και συνέβαλε συνολικά στο 12,9% των εσόδων, ενώ τα τηλεοπτικά δικαιώματα των ομάδων έφτασαν τα 4,02

δισεκατομμύρια ευρώ. Η έγκυρη δημιουργία και εφαρμογή του υγειονομικού πρωτοκόλλου, η οποία έδωσε το πράσινο φως στην επανέναρξη της Bundesliga πρώτη από όλα τα κορυφαία ευρωπαϊκά πρωταθλήματα απογείωσε την τηλεθέαση με αποτέλεσμα να οδηγήσει την DFL σε διαπραγμάτευση για υπογραφή μεγαλύτερου τηλεοπτικού συμβολαίου (Horky, 2020). Παρόλα αυτά, η διακοπή της Bundesliga, δημιούργησε αναπάντεχα οικονομικά προβλήματα στις ασθενέστερες οικονομικά ομάδες, γεγονός που διακύβευε την ύπαρξη των ομάδων, καθώς αρκετές από αυτές αντιμετώπισαν σοβαρό κίνδυνο αφερεγγυότητας στην εκπλήρωση των οικονομικών τους υποχρεώσεων. Προκειμένου να μη διαταραχτεί η ομαλή διεξαγωγή του πρωταθλήματος από τη χρεοκοπία ομάδων, οι πλουσιότεροι σύλλογοι της Bundesliga δημιούργησαν το ταμείο αλληλεγγύης μέσω του οποίου χρηματοδοτήθηκαν οι ομάδες για να καλύψουν τις άμεσες οικονομικές υποχρεώσεις τους. Οι τέσσερις ομάδες που συμμετείχαν στο Champions League συμφώνησαν να παράσχουν οικονομική βοήθεια 20 εκατομμυρίων ευρώ για τους υπόλοιπους συλλόγους (Drewes, Daumann, & Follert, 2020).

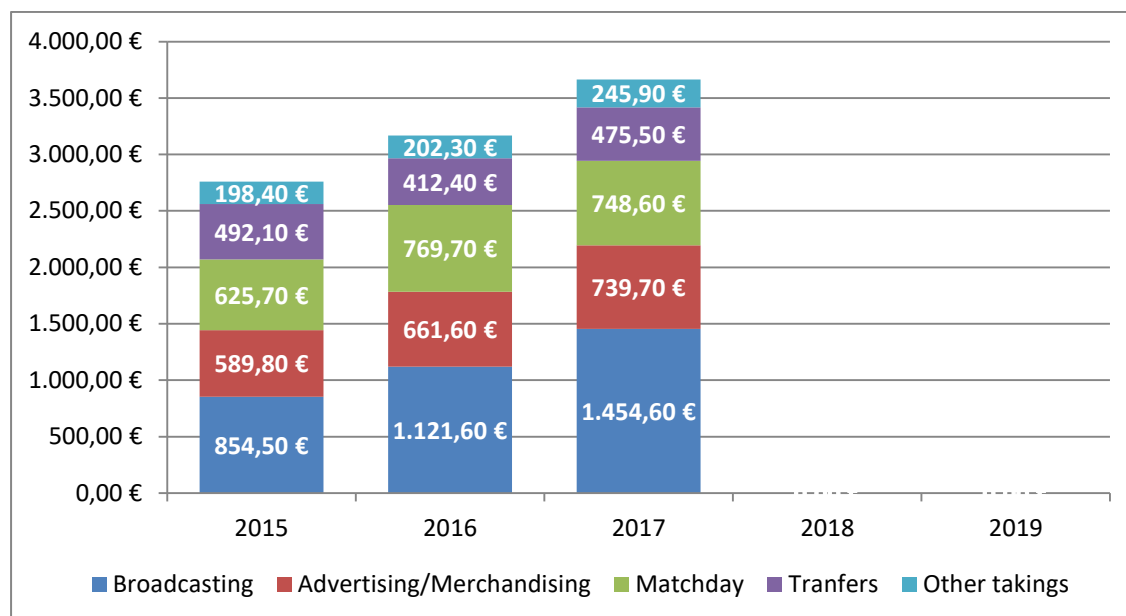

Σχήμα 4. Έσοδα Bundesliga 2015/2019. (Πηγή: Deloitte)

LaLiga

Ο παρακάτω πίνακας αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο τον ισχυρισμό ότι η LaLiga, το ισπανικό πρωτάθλημα, είναι το ισχυρότερο στην Ευρώπη. Διαθέτει δύο

από τις μεγαλύτερες ομάδες του κόσμου (Ρεάλ και Μπαρτσελόνα), οι οποίες τα τελευταία δέκα χρόνια έχουν κατακτήσει τέσσερις φορές το τρόπαιο του Champions League. Στο παρακάτω πίνακα φαίνεται η ανοδική πορεία των εσόδων των ομάδων της LaLiga στις περιόδους 2015-2017.

Σχήμα 5. Έσοδα LaLiga 2015/2017. (Πηγή: Deloitte)

Serie A

Η κορυφαία επαγγελματική κατηγορία στην Ιταλία είναι η Serie A TIM, λόγω της χορηγίας από την TIM, η οποία ιδρύθηκε το 1929. Είναι ένα από τα κορυφαία πρωταθλήματα στον κόσμο και στις τάξεις της περιλαμβάνει ορισμένες από τις σπουδαιότερες ομάδες που πρωταγωνιστούν στο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο ποδόσφαιρο, όπως η Γιουβέντους, η Ιντερ, η Μίλαν, η Ρόμα, η Νάπολι κ.α.

Ligue 1

Το πρωτάθλημα ποδοσφαίρου (Ligue 1) είναι η κορυφαία ποδοσφαιρική κατηγορία στη Γαλλία και θεωρείται ως ένα από τα πέντε μεγαλύτερα στην Ευρώπη. Απαρτίζεται από 20 ομάδες και διαθέτει στις τάξεις του ραγδαία αναπτυσσόμενους στο ευρωπαϊκό ποδοσφαιρικό στερέωμα συλλόγους, όπως η Παρί σεν Ζερμέν και η Λυών. Παρότι το πρωτάθλημα δεν είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικό, λόγω της μονοκρατορίας της Παρί σεζ Ζερμέν και της πτωτικής πορείας που ακολουθούν άλλοτε ισχυρές ομάδες όπως η Σαιντ Ετιέν, Μαρσειγ κ.α. Αν και οι ομάδες του

γαλλικού πρωταθλήματος δεν έχουν μεγάλες επιτυχίες στο CL, η εθνική ομάδα είναι πολύ ισχυρή και πρωταγωνιστεί τόσο στο ευρωπαϊκό, όσο και στο παγκόσμιο ποδοσφαιρικό γίνεσθαι (πρωταθλήτρια κόσμου 1998 και 2018 και πρωταθλήτρια Ευρώπης 1984 και 2016).

Λοιμώδη νοσήματα σε αθλητές

Οι επαγγελματίες ποδοσφαιριστές εκτός από πρωταγωνιστές του αθλήματος είναι και εργαζόμενοι οι οποίοι υπόκεινται σε μια σειρά εκθέσεων επαγγελματικών κινδύνων όπως αυτοί των λοιμωδών νοσημάτων. Η πανδημία από τον covid-19 επίσης είχε συμμετοχή στην εκδήλωση κρουσμάτων μεταξύ των ποδοσφαιριστών που οδήγησαν σε απουσία από τις προπονήσεις ή τους επίσημους αγώνες των ομάδων τους.

Προπονητές και γιατροί αθλητικών ομάδων έχουν δώσει πληροφορίες ενώ μελέτες περιπτώσεων υποστηρίζουν την πεποίθηση, ότι οι αθλητές ενδέχεται να είναι ασυνήθιστα επιρρεπείς σε ασθένειες κατά τη διάρκεια αυστηρής προπόνησης ή επίσημων αγώνων. Πολλοί αθλητές, αντίθετα, πιστεύουν ότι η σωματική δραστηριότητα βελτιώνει την αντίστασή τους τις μολυσματικές ασθένειες. Βιβλιογραφικές αναφορές δείχνουν ότι λοιμώξεις του ανώτερου αναπνευστικού συστήματος και δερματικές λοιμώξεις είναι πιο διαδεδομένες στους αθλητές ανώτερου επιπέδου από ό, τι στο γενικό πληθυσμό, ιδιαίτερα σε περιόδους εντατικής προπόνησης (Brenner, Shek, & Shephard, 1994).

Η έντονη άσκηση και τα αθλήματα επαφής μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την άμυνα του αθλητή, τόσο μειώνοντας τη φυσική του προστασία, όσο και την ανοσοανταπόκριση στους μολυσματικούς παράγοντες. Οι δερματοπάθειες, η έντονη κόπωση, η υγρασία από την πιθανή διαβροχή του δέρματος επηρεάζουν την άμυνα, που σε φυσιολογικές συνθήκες παρέχεται από τη χλωρίδα της επιφάνειας του δέρματος. Επιπλέον, οι δυσμενείς αλλαγές στα χημικά και κυτταρικά συστατικά του ανοσοποιητικού συστήματος μπορεί να αυξήσουν την ευαισθησία σε λοιμώξεις (Fry, Morton and Keast, 1991).

Το πιο συνηθισμένο σύμπτωμα της ανώτερης αναπνευστικής οδού είναι η οξεία ρινίτιδα, που συνήθως προκαλείται από ιογενή λοίμωξη, «κοινό κρυολόγημα». Σχεδόν 200 διαφορετικοί τύποι από ιούς έχουν εμπλακεί στην εκδήλωση αυτής της κλινικής εικόνας, αλλά οι ρινοϊοί ή οι κορονοϊοί είναι τα πιο κοινά παθογόνα (Heath, Macera and Nieman, 1992). Τυπικά τα συμπτώματα περιλαμβάνουν ρινοφαρυγγίτιδα,

ρινική καταρροή, βήχα και πονόλαιμο, με ελάχιστο πυρετό και λίγη ή καμία συστηματική εμπλοκή. Άλλες λιγότερο συχνές εκδηλώσεις λοιμώξεων του ανώτερου αναπνευστικού συστήματος περιλαμβάνουν φαρυγγίτιδα, βακτηριακή τραχειίτιδα ή επιγλωττίτιδα. Σε γενικές γραμμές, ο κίνδυνος της αναπνευστικής λοίμωξης μειώνεται στην πρόωμη ενηλικίωση, αλλά αυξάνεται και πάλι στις μεγαλύτερες ηλικίες (Nieman and Nehlsen-Cannarella, 1992).

Στα λοιμώδη νοσήματα όμως που μπορούν προληφθούν με εμβολιασμό η πρωτογενής πρόληψη των αθλητών απαιτεί πιο σύνθετη προσέγγιση. Η πρόληψη της πιθανής λοίμωξης, είναι ένα βασικό ζήτημα στην υγειονομική περίθαλψη των αθλητών. Η προφύλαξη από την έκθεση (π.χ. αποφυγή δαγκωμάτων κουνουπιών ή ζώων, αποφυγή επαφής με μολυσμένα άτομα, τρόφιμα και προσωπική υγιεινή) και ο εμβολιασμός διαδραματίζουν μείζονα ρόλο σε αυτά τα θέματα. Ο εμβολιασμός μόνο για ενήλικες αθλητές δεν είναι ένα θέμα που αφορά αυστηρά μόνο αυτή την ομάδα. Ο εμβολιασμός του προσωπικού ή των μελών της οικογένειας είναι εξίσου σημαντικός για τη δημιουργία ανοσίας στην αγέλη και τη μείωση του κινδύνου για τον αθλητή να έρθει σε επαφή με μολυσματικό παράγοντα.

Μεταξύ των γιατρών της ομάδας και άλλων γιατρών υπάρχει κάποια αβεβαιότητα σχετικά με τα πιο κατάλληλα σχήματα εμβολιασμού στους αθλητές. Ορισμένες τυπικές συνθήκες της καθημερινής ζωής των αθλητών, όπως το συχνό ταξίδι σε ξένες χώρες ή η στενή επαφή με συμπαίκτες και αντιπάλους, μπορεί να υποδηλώνουν την ανάγκη τροποποίησης των προτεινόμενων προγραμμάτων εμβολιασμού. Επιπλέον, η έντονη σωματική δραστηριότητα της προπόνησης και ο ανταγωνισμός με τις πιθανές επιπτώσεις της στην ανοσοποιητική λειτουργία μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις σχετικά με την εκτέλεση και τον χρόνο εμβολιασμού. Μια τόσο περίπλοκη κατάσταση απαιτεί λεπτομερή ανασκόπηση της πιο πρόσφατης επιστημονικής βιβλιογραφίας σχετικά με αυτά τα θέματα. Προορίζεται να αφαιρέσει έγκυρες συστάσεις για τα διαθέσιμα εμβόλια από διεθνή προοπτική. Μια σημαντική προϋπόθεση για μια εκστρατεία εμβολιασμού στους αθλητές είναι πιθανώς η αποδοχή των απαιτήσεων εμβολιασμού από τους διαμορφωτές γνώμης στους συλλόγους ή οργανισμούς. Επιπλέον, όλα τα μέλη του προσωπικού πρέπει να εμβολιαστούν ως πρότυπα και να παρέχουν ασυλία στην αγέλη.

Οι εμβολιασμοί πρέπει να προγραμματίζονται με τρόπο που οι πιθανές παρενέργειες να είναι λιγότερο πιθανό να εμφανιστούν σε περιόδους ανταγωνισμού. Συνήθως, οι εμβολιασμοί είναι καλά ανεκτοί από ελίτ αθλητές και οι τίτλοι

αντισωμάτων που προέκυψαν δεν διέφεραν από τον γενικό πληθυσμό. Οι ανεπιθύμητες ενέργειες μπορεί να μειωθούν με τη βέλτιστη επιλογή εμβολίων και μια κατάλληλη τεχνική χορήγησης. Πολύ λίγα ζητήματα που αφορούν συγκεκριμένα την συμμόρφωση ισχύουν για το πρόγραμμα εμβολιασμού ενός αθλητή, κυρίως από την αγωνιστική δράση και την προπόνησή του, καθώς και από την τυπική γεωγραφική κατανομή των ανταγωνιστικών υποχρεώσεων (Gartner and Meyer, 2014).

Λίγες μελέτες έχουν γίνει σχετικά με την ανοσοποίηση των ποδοσφαιριστών και την πρόληψη με εμβολιασμό από λοιμώδη νοσήματα. Σε μια σημαντική μελέτη που έγινε στη Serie A από τους Signorelli και τους συνεργάτες του ανέφεραν ένα μέσο ποσοστό εμβολιασμού κατά της γρίπης 40% (Signorelli et al., 2014). Συνιστάται επίσης συχνά το εμβόλιο για την ηπατίτιδα Β, λόγω των συχνών ταξιδιών των ποδοσφαιριστών και λόγω της διαφορετικής ενδημικότητας που παρουσιάζει το εν λόγω νόσημα. Αντίθετα, το εμβόλιο για την ηπατίτιδα Α συνιστάται από το 25% των ιατρικών ομάδων (Constantini et al., 2014). Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι σε μία μελέτη ορο-επιπλασμού από την Αυστραλία αναφέρθηκε ότι ο επιπλασμός της ηπατίτιδας Β και οι δείκτες πιθανής προηγούμενης λοίμωξης, των ποδοσφαιριστών δεν ήταν διαφορετικοί από τους δείκτες του γενικού πληθυσμού και συγκεκριμένα από ομάδα εθελοντών αιμοδοτών (Siebert, Lindschau and Burrell, 1995).

Στην Ελλάδα έγιναν δυο μελέτες που αφορούσαν το επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Η μία που αφορούσε στη Super League, έδειξε ότι το εμβόλιο εποχικής γρίπης συστηνόταν από τις περισσότερες ιατρικές ομάδες σε ποσοστό (87%), ακολουθούμενο από το εμβόλιο ηπατίτιδας Β (62%) και το πνευμονιοκοκκικό εμβόλιο. Ο εμβολιασμός κατά της διφθερίτιδας, του κοκίτη και της πολιομυελίτιδας συνιστάται από το 12% των ιατρικών ομάδων ενώ ο εμβολιασμός κατά του τετάνου και της διφθερίτιδας συνιστάται από το 31% (Papagiannis, Simou, Papathanasiou, Gylos, Zilidis, 2020). Η άλλη μελέτη που αφορούσε στις ομάδες της Football League έδειξε ότι κανένα εμβόλιο δεν χορηγούνταν από το ιατρικό προσωπικό εκτός από εκείνο του τετάνου και αυτό μόνο σε περίπτωση τραύματος. Το εποχικό εμβόλιο της γρίπης και της ηπατίτιδας Β επίσης δεν χορηγούνταν (Papagiannis, Simou, Papathanasiou, Gylos, Zilidis, 2019). Η ειδική κατάσταση των επαγγελματιών ποδοσφαιριστών δικαιολογούσε συγκεκριμένες οδηγίες εμβολιασμού που διάφεραν εν μέρει από τις οδηγίες για το κοινό, λόγω των συχνών μετακινήσεων αλλά και της διαφορετικής καταγωγής των αθλητών. Ο κίνδυνος ανεπιθύμητων ενεργειών θα μπορούσε να μειωθεί με μια σωστή επιλογή του χρόνου χορήγησης του εμβολίου ενώ

και η περίοδος χορήγησης του εμβολιασμού μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο. Όλα τα μέλη του προσωπικού της ομάδας θα έπρεπε επίσης να εμβολιαστούν και δη η ιατρική ομάδα για να αυξηθεί έτσι η αποδοχή του εμβολιασμού από τους αθλητές.

Επιδημία covid-19

Ορισμός επιδημίας: Επιδημία (από το επί+δήμος, δηλαδή πάνω στον πληθυσμό στον λαό) είναι η περίπτωση εξάπλωσης μιας ορισμένης ασθένειας σε μια ορισμένη περίοδο επί ενός ορισμένου πληθυσμού, εξάπλωση η οποία υπερβαίνει τα "αναμενόμενα" ή "προβλεπόμενα" όρια. Με άλλα λόγια, επιδημία είναι όταν μια ασθένεια προσβάλλει ένα μέρος του πληθυσμού (πόσο μεγάλο είναι αυτό το μέρος είναι ακαθόριστο και εξαρτάται από τον ρυθμό αναπαραγωγής του επιδημικού λοιμογόνου παράγοντα) με τρόπο που καθίσταται ανεξέλεγκτη.

Στον κόσμο των μολυσματικών ασθενειών, μια πανδημία είναι το χειρότερο σενάριο για την εξέλιξη της νόσου. Όταν μια επιδημία εξαπλώνεται πέρα από τα σύνορα μιας χώρας, τότε η νόσος επίσημα χαρακτηρίζεται πανδημία. Οι μολυσματικές ασθένειες στην ιστορική διαδρομή, είχαν πάντα ποικίλη συμμετοχή στον πολιτισμό και στην εξέλιξή του με μεταβαλλόμενες συνέπειες. Ο εμβολιασμός θεωρείται ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της επιστήμης και των υπηρεσιών Δημόσιας Υγείας

Στις 31 Δεκεμβρίου 2019, η Δημοτική Επιτροπή Υγείας και Υγείας του Wuhan ανέφερε ένα σύμπλεγμα περιπτώσεων άγνωστης αιτιολογίας πνευμονίας με κοινή πηγή έκθεσης στην αγορά «South China Seafood City» του Wuhan. Περαιτέρω έρευνες εντόπισαν ένα νέο κορονοϊό ως τον αιτιολογικό παράγοντα των αναπνευστικών συμπτωμάτων για αυτές τις περιπτώσεις. Η επιδημία εξελίχθηκε γρήγορα, επηρεάζοντας άλλα μέρη της Κίνας και άλλων χωρών παγκοσμίως. Στις 30 Ιανουαρίου 2020, ο ΠΟΥ δήλωσε ότι το ξέσπασμα της νόσου του κορονοϊού (COVID-19) αποτελούσε έκτακτη ανάγκη για τη δημόσια υγεία. Στις 11 Μαρτίου 2020, ο Γενικός Διευθυντής του ΠΟΥ κήρυξε το ξέσπασμα του COVID-19 ως πανδημία.

Επιδημιολογικά δεδομένα COVID-19 στην Ευρώπη

Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι ο COVID-19 μπορεί να μεταδοθεί από άτομο σε άτομο μέσω διαφορετικών διαδρομών. Στην ανασκόπηση που δημοσιεύτηκε από τους Niall et al., 2002, ο πρωταρχικός τρόπος μετάδοσης του

ανθρώπινου κορονοϊού είναι η επαφή από άτομο σε άτομο μέσω αναπνευστικών σταγονιδίων που δημιουργούνται από αναπνοή, φτέρνισμα, βήχα κ.λπ., καθώς και επαφή (άμεση επαφή με μολυσμένο υποκείμενο ή έμμεση επαφή, μέσω της διαμεσολαβούμενης μεταφοράς του ιού από μολυσμένους ατμούς στο στόμα, τη μύτη ή τα μάτια. Η μόλυνση θεωρείται ότι μεταδίδεται κυρίως μέσω μεγάλων αναπνευστικών σταγονιδίων που περιέχουν τον ιό SARS-CoV-2. Η μετάδοση μέσω αερολυμάτων έχει επίσης εμπλακεί, αλλά ο σχετικός ρόλος των μεγάλων σταγονιδίων και των αερολυμάτων εξακολουθεί να είναι ασαφής. Η έμμεση μετάδοση μέσω ατμών που έχουν μολυνθεί από αναπνευστικές εκκρίσεις θεωρείται δυνατή, αν και μέχρι στιγμής δεν έχει τεκμηριωθεί η μετάδοση μέσω ατμών. Έτσι, οι αρχές δημόσιας υγείας μπορούν με βάση την εκτίμηση κινδύνου κατά περίπτωση, να εξετάσουν το ενδεχόμενο διεύρυνσης και παρακολούθησης των επαφών, έτσι ώστε αυτή να περιλαμβάνει άτομα που είχαν μικρότερη διάρκεια επαφής με τον νοσούντα ασθενή. Ειδικά για τους επαγγελματίες υγείας επισημαίνεται ότι η μερική λήψη των ενδεδειγμένων μέτρων ατομικής προστασίας μπορεί να αυξήσει την έκθεσή τους και συνεπώς να αυξηθεί ο κίνδυνος μόλυνσης (Kim et al., 2020).

Πρωτόκολλα υγείας αγώνων ποδοσφαίρου

Προκειμένου να προστατεύσουν από την πανδημία το άθλημα του ποδοσφαίρου και τους συμμετέχοντες σ' αυτό άμεσα (ποδοσφαιριστές, αξιωματούχοι κλπ) ή έμμεσα (θεατές, media κλπ), οι διεθνείς ποδοσφαιρικές αρχές και οι κρατικοί υγειονομικοί φορείς δημιούργησαν πρωτόκολλα υγείας. Με βάση τα πρωτόκολλα αυτά, η κάθε χώρα λαμβάνοντας υπόψη προτάσεις των υγειονομικών και αθλητικών αρχών της, δημιούργησε το δικό της πρωτόκολλο υγείας.

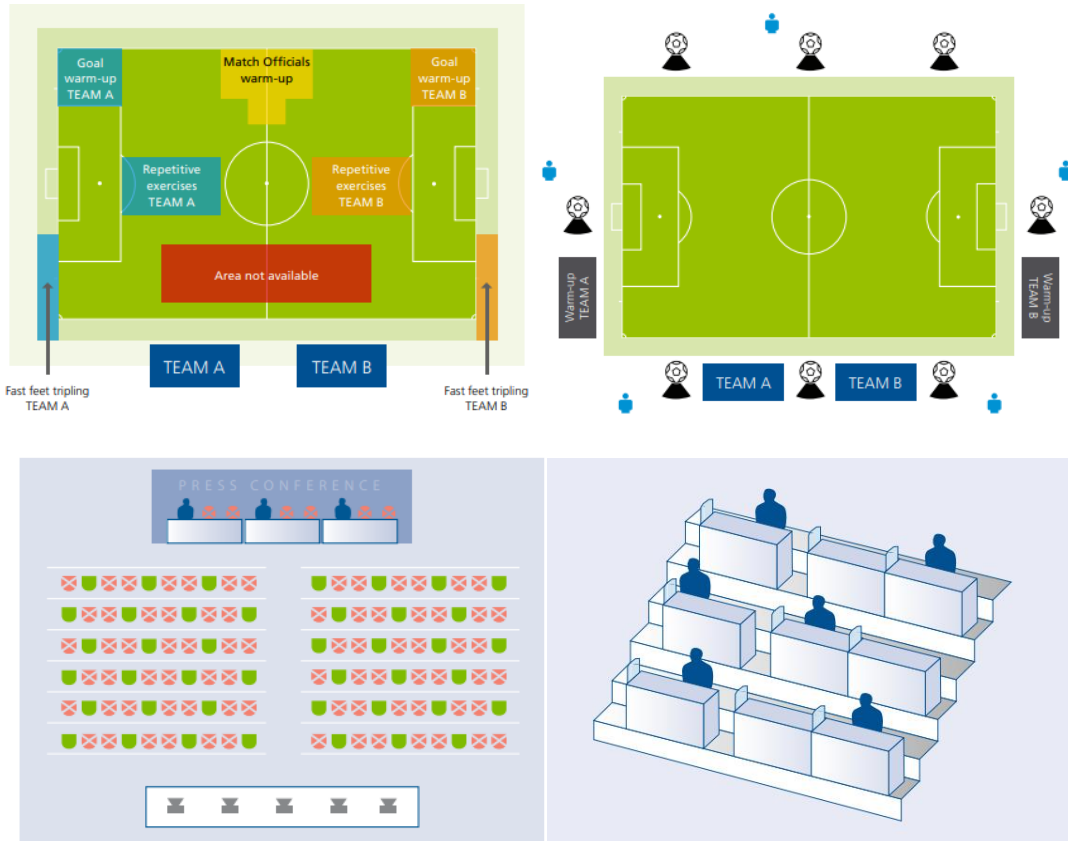
FIFA

Με το πρωτόκολλο υγείας που συντάχθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου 2020 με τον γενικό τίτλο 'επιστροφή στο ποδόσφαιρο' η FIFA καθόριζε λεπτομερώς –με λέξεις και σχήματα- όλα τα σημεία στα οποία θα έπρεπε οι εμπλεκόμενοι στο ποδόσφαιρο να δώσουν την απαραίτητη προσοχή και σημασία, ώστε να αποφευχθούν προβλήματα από την πανδημία. Το πρωτόκολλο αποσκοπούσε στην πρόληψη της εξάπλωσης και / ή της επαναφοράς του COVID-19 και στις επιπλοκές που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη μόλυνση (FIFA, 2020). Ως βασικά μέτρα προτάθηκαν τα παρακάτω:

- ✓ **Υγιεινή χεριών:** τακτικό και ενδεδειγμένο πλύσιμο χεριών με απολυμαντικό.
- ✓ **Αναπνευστική υγιεινή:** Η FIFA απαιτούσε από όλους τους συμμετέχοντες στον αγώνα (διαπιστευμένοι, θεατές κλπ) να φορούν μάσκες προσώπου που καλύπτουν τη μύτη και το στόμα, με εξαίρεση τους συμμετέχοντες στον αγώνα, συμπεριλαμβανομένης της προπόνησης / προθέρμανσης, καθώς επίσης και σ' αυτούς που σχολιάζουν ζωντανά από καθορισμένες θέσεις σχολιασμού.
- ✓ **Φυσική απόσταση:** προτεινόμενη ελάχιστη απόσταση 1 m από όλους τους εμπλεκόμενους εκτός από εκείνους που συμμετέχουν σε δραστηριότητες αγώνα, συμπεριλαμβανομένης της προπόνησης/προθέρμανσης. Η απόσταση σε σενάρια αυξημένου κινδύνου πρέπει να είναι το ελάχιστον 2 m. Η μέγιστη ασφαλής χωρητικότητα του σταδίου και όλες οι περιοχές, οι ζώνες και οι χώροι θα προσαρμόζονται με βάση τις απαιτήσεις και τις οδηγίες που εκδίδονται από τις αρμόδιες τοπικές αρχές.
- ✓ **Καθεστώς καθαρισμού και υγιεινής:** όλοι οι χώροι και οι επιφάνειες που θα χρησιμοποιούνται στον αγώνα, θα καθαρίζονται σχολαστικά και θα απολυμαίνονται, όπως επίσης, οποιεσδήποτε επιφάνειες και αντικείμενα αγγίζονται συχνά.
- ✓ **Επικοινωνία κινδύνου και ευαισθητοποίηση:** είναι ζωτικής σημασίας να διασφαλιστεί μια συνεχής επικοινωνία σε περίπτωση κινδύνου και να υπάρχει στρατηγική για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών που θα προκύψουν.
- ✓ **Παρακολούθηση και δοκιμές:** ύπαρξη ολοκληρωμένων πρωτοκόλλων για αυτοπαρακολούθηση, υγειονομικούς ελέγχους και διενέργεια τακτικών τεστ με σκοπό την κατανόηση της τρέχουσας κατάστασης, τον τρόπο μετάδοσης και εξέλιξης της πανδημίας.
- ✓ **Καθορισμός και ανίχνευση επαφών:** πρέπει να διατηρούνται επαρκείς καταγραφές για ιχνηλάτηση των επαφών από τις αρμόδιες αρχές σε κάθε χώρα υποδοχής. Οι λειτουργίες πρέπει να προσαρμόζονται, έτσι ώστε να ελαχιστοποιείται η στενή επαφή μεταξύ των ατόμων.
- ✓ **Διαχείριση ατόμων με COVID-19, των συμπτωμάτων και των επαφών τους:** οποιαδήποτε άτομα εμφανίζουν συμπτώματα σύμφωνα με το COVID-19 ή υποπτεύονται ότι έχουν προσβληθεί από την ασθένεια ή έχει επιβεβαιωθεί ότι έχουν προσβληθεί, πρέπει να μένουν στο σπίτι, να

απομονώνονται και να ακολουθούν τα τοπικά πρωτόκολλα υγείας. Δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να εισέρχονται στα γήπεδα.

- ✓ **Διοίκηση και προγραμματισμός:** η γηπεδούχος ομάδα, είναι υπεύθυνη για την τήρηση των οδηγιών που θεσπίζονται από τις τοπικές αρχές δημόσιας υγείας.

Σχήμα 6. Θέσεις παράταξης ομάδων, αξιωματούχων, ball boys, δημοσιογράφων βάση πρωτοκόλλου υγείας FIFA. (Πηγή: FIFA)

UEFA

Το πρωτόκολλο της UEFA με τίτλο 'επιστροφή στο παιχνίδι' καθορίζει το πλαίσιο των ιατρικών και υγειονομικών διαδικασιών, οι οποίες σε συνδυασμό με τα επιχειρησιακά πρωτόκολλα πρέπει να εφαρμόζονται κατά τη διεξαγωγή αγώνων της UEFA. Η εξέλιξη και η διάρκεια της πανδημίας του COVID-19 είναι απρόβλεπτη, τόσο από επιδημιολογικής άποψης όσο και από τη φύση των μέτρων κατά της πανδημίας που επιβάλλουν οι εθνικές κυβερνήσεις. Είναι γεγονός, ότι με τις παρούσες συνθήκες καθίσταται αδύνατο να δημιουργηθεί ένα ασφαλές και ακίνδυνο

περιβάλλον, γι' αυτό ο στόχος είναι να μειωθούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι κίνδυνοι, εφαρμόζοντας τις ιατρικές συμβουλές και τις καλύτερες πρακτικές.

Η προσπάθεια μείωσης των κινδύνων στους αγώνες αρμοδιότητας της UEFA από την πανδημία του COVID-19, βασίζεται στη διεξοδική προετοιμασία από τις αγωνιζόμενες ομάδες, αλλά και στη συνεργασία, συμπεριφορά και κατανόηση των ομάδων, των παικτών, των αξιωματούχων και όσων εμπλέκονται και συμμετέχουν στους αγώνες. Η UEFA ζητάει από όλα τα μέρη να τηρούν τα μέτρα υγιεινής, τόσο στις αθλητικές εγκαταστάσεις, όσο και στην προσωπική τους ζωή, διότι σε αντίθετη περίπτωση διακυβεύεται η ομαλή διεξαγωγή των διεθνών και εθνικών διοργανώσεων.

Η τήρηση των κανόνων ασφαλείας και υγιεινής από τους εμπλεκόμενους στους αγώνες, εκτός του ότι διασφαλίζουν την ομαλή διεξαγωγή τους, παράλληλα αποτελούν και παράδειγμα σωστής συμπεριφοράς για τους φιλάθλους που τους παρακολουθούν σε όλο τον κόσμο. Το πρωτόκολλο UEFA, ορίζει ότι για θέματα που έχουν σχέση με υγειονομικές ή επιχειρησιακές απαιτήσεις, αρμόδιοι είναι οι εγχώριοι ποδοσφαιρικοί φορείς των εθνικών ομοσπονδιών και πρωταθλημάτων, οι οποίοι σε συνεργασία με τις αρμόδιες τοπικές αρχές, καθορίζουν τους κανόνες προετοιμασίας και διεξαγωγής των αγώνων. Η ευθύνη για την ομαλή διεξαγωγή ενός αγώνα –πλην των αγώνων όπου ο διοργανωτής είναι η UEFA- είναι αρμοδιότητα της διοργανώτριας και σε περίπτωση παραβίασης των κανόνων και των οδηγιών, προβλέπονται πειθαρχικά μέτρα, σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς.

Ο σκοπός του πρωτοκόλλου, είναι να καθορίσει ένα ενιαίο ιατρικό και επιχειρησιακό τρόπο, ο οποίος θα εφαρμόζεται σε όλους τους ποδοσφαιρικούς αγώνες συλλόγων και εθνικών ομάδων ανδρών και γυναικών αρμοδιότητας της UEFA. Η εξέλιξη της πανδημίας απαιτεί από την UEFA στο προσεχές διάστημα να αναθεωρεί και να αναπροσαρμόζει το πρωτόκολλο σύμφωνα με τα νέα επιδημιολογικά δεδομένα και προς την κατεύθυνση αυτή κάθε εθνική ομοσπονδία έχει καθήκον να την ενημερώνει αν κάποιες διατάξεις της κατά την εφαρμογή τους, είναι αντίθετες προς την εθνική νομοθεσία (Return to Play Protocol, 2020).

Αγγλία

Το πρωτόκολλο υγείας της Premier League περιελάμβανε οδηγίες και σχεδιαγράμματα, τις οποίες ήταν υποχρεωμένες να ακολουθούν οι ομάδες, προκειμένου να αποφεύγουν κινδύνους από την πανδημία. Με τον τίτλο 'οδηγός

επανεκκίνησης' η Premier League όριζε τους κανόνες διεξαγωγής των αγώνων με προτεραιότητα την υγεία των συμμετεχόντων και την ασφάλεια των γηπέδων.

- ✓ **Covid -19 test:** Δύο φορές την εβδομάδα όλων των παικτών και των 20 ομάδων και σε καραντίνα επτά ημερών σε όποιον ήταν θετικός.
- ✓ **Επιστροφή στις προπονήσεις:** Οι προπονήσεις των παικτών προέβλεπε να γίνονται μέχρι τις 19 Μαΐου του 2020 σε μικρά γκρουπ. Κατόπιν σε μεγαλύτερα γκρουπ με σύσταση να αποφεύγονται οι περιττές στενές επαφές.
- ✓ **Επιστροφή στους αγώνες:** Συμφωνήθηκε η επανέναρξη του πρωταθλήματος μετά από έγκριση της κυβέρνησης την Τετάρτη 17 Ιουνίου κεκλισμένων των θυρών και λήξη στις 2 Ιουλίου, υπό το όρο ότι όλες οι ομάδες θα εφάρμοζαν κατά γράμμα το πρωτόκολλο υγείας.
- ✓ **Τηλεοπτικές μεταδόσεις:** Και οι 92 αγώνες που απέμεναν μέχρι τη λήξη του πρωταθλήματος, θα μεταδίδονταν ζωντανά από τους τηλεοπτικούς παρόχους, εκ των οποίων οι 33 θα προβάλλονταν δωρεάν.
- ✓ **Πρόσβαση στο γήπεδο:** Η γηπεδούχος ομάδα όφειλε να καταρτίσει σχέδιο ασφαλείας, ώστε στο γήπεδο να παρίστανται περίπου 300 διαπιστευμένοι.
- ✓ **Μετακινήσεις ομάδων:** Τα ταξίδια των ομάδων επιτρέπονταν να γίνονται με όλα τα μέσα (αεροπλάνο, πούλμαν κλπ), αλλά με την τήρηση των αποστάσεων και των κανόνων υγιεινής. Όσοι ταξίδευαν με αυτοκίνητο δεν επιτρέπονταν συνεπιβάτες, παρά μόνο ο οδηγός και συστηνόταν στις ομάδες να αποφεύγουν τη διαμονή σε ξενοδοχεία και όταν αυτή ήταν απαραίτητη θα έπρεπε να συνεκτιμώνται οι κίνδυνοι.

Stadium zoning

Maps of stadia clearly define the zones and areas where particular people are permitted. Stadia are divided into three zones – Red, Amber and Green – and each zone has unique protocols and procedures related to them.

Σχήμα 7. Ζώνες σταδίου βάσει πρωτοκόλλου υγείας. (Πηγή: Premier League)

Εκτός από διαχωρισμό του γηπέδου σε ζώνες (κόκκινη, πορτοκαλί, πράσινη) το πρωτόκολλο περιελάμβανε και οδηγίες για τα αποδυτήρια, την απολύμανση των χώρων, τα τούνελ εισόδου, τις τεχνικές περιοχές, την προθέρμανση των παικτών, τα cooling break, την απολύμανση των μπαλών, τις συνεντεύξεις στα MME, τον έλεγχο doping και τα ατομικά μέτρα υγιεινής.

Γερμανία

Το γερμανικό πρωτόκολλο υγείας συντάχθηκε από ομάδα ειδικών γιατρών το Μάρτιο και δόθηκε στη δημοσιότητα από τη γερμανική ομοσπονδία στις 8 Μαΐου του 2020. Περιελάμβανε και τις δύο ανώτερες επαγγελματικές κατηγορίες και ήταν το πρώτο πρωτόκολλο υγείας που συντάχθηκε για το ποδόσφαιρο και αποτέλεσε βάση για τα πρωτόκολλα και άλλων ποδοσφαιρικών ομοσπονδιών. Σκοπός του πρωτοκόλλου ήταν η θέσπιση κανόνων υγιεινής, ώστε να ολοκληρωθούν με

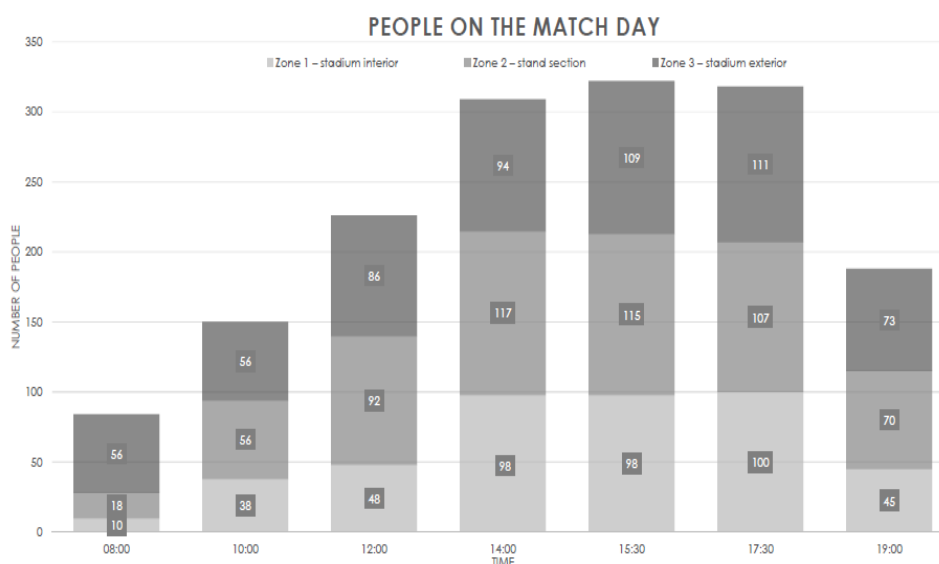
ασφάλεια τα πρωταθλήματα (9 αγωνιστικές) στο διάστημα Ιουνίου/Ιουλίου. Στόχος του πρωτοκόλλου, ήταν να ληφθούν και να υλοποιηθούν προληπτικά μέτρα, ώστε να αποφευχθεί μόλυνση σε όσους συμμετείχαν από οποιοδήποτε πόστο στους ποδοσφαιρικούς αγώνες. Το πρωτόκολλο εστίαζε σε τρεις πυλώνες δράσης:

1. Τεκμηρίωση και παρακολούθηση όλων των περιπτώσεων Covid-19 από τις 27 Απριλίου στους εμπλεκόμενους στον αγώνα μέχρι τη λήξη της αγωνιστικής περιόδου.
2. Συχνά και τακτικά τεστ, ώστε να διασφαλίζεται η συμμετοχή στους αγώνες μόνο των υγιών ατόμων.
3. Ενίσχυση των δικλίδων ασφαλείας κατά τη διάρκεια των προπονήσεων και των αγώνων για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων και λήψη οργανωτικών μέτρων για την ασφαλή συμμετοχή των εμπλεκόμενων στους αγώνες.

Η μεγαλύτερη καινοτομία που εισήγαγε το γερμανικό πρωτόκολλο υγείας αφορούσε στο διαχωρισμό του γηπέδου σε τρεις ζώνες, στις οποίες είχαν δικαίωμα πρόσβασης τα άτομα ανάλογα με το ρόλο που επιτελούσαν και επιπλέον τα άτομα αυτά ενεργούσαν σύμφωνα με το πλάνο διοργάνωσης του αγώνα σε καθορισμένες ώρες.

2. GUIDELINES FOR ORGANISATIONAL PRECAUTIONS IN THE STADIUM

DYNAMIC PLANNING OF STAFF REQUIREMENTS

Σχήμα 8. Πλάνο συμμετοχής ατόμων σε αγώνα Bundesliga ανά ώρα. (Πηγή: DFL)

Ισπανία

Το ισπανικό πρωτόκολλο υγείας καταρτίστηκε από το ανώτατο αθλητικό συμβούλιο (CSD) σε συνεργασία με το υπουργείο υγείας και καθόριζε τα βήματα που θα έπρεπε να ακολουθήσουν οι ομάδες με σκοπό την επανέναρξη του πρωταθλήματος στις αρχές Ιουνίου. Χωρίστηκε σε τέσσερις φάσεις διάρκειας μιας εβδομάδας η κάθε μία:

1. Έναρξη προετοιμασίας στις 4 Μαΐου με αρνητικό τεστ Covid-19 για όλους τους συμμετέχοντες στις προπονήσεις.
2. Ατομικές προπονήσεις στις εγκαταστάσεις των ομάδων, χωρίς ντους και φρούτα.
3. Μη χρήση του γυμναστηρίου στις δύο πρώτες φάσεις και χρήση στην τρίτη φάση μόνο από δύο παίκτες κάθε φορά, οι οποίοι θα απολυμαίνονται μετά το τέλος της εκγύμνασης. Προπόνηση σε γκρουπ των έξι παικτών και συνολική παρουσία δέκα ατόμων στο γήπεδο.
4. Μια εβδομάδα πριν την επανέναρξη του πρωταθλήματος οι παίκτες, οι προπονητές και το προσωπικό της ομάδας θα μετέβαινε στο πλησιέστερο στις εγκαταστάσεις ξενοδοχείο -κλειστό σε εξωτερικές επαφές-, πριν την αναχώρηση για το γήπεδο του αγώνα.

Ιταλία

Στην Ιταλία οι διαβουλεύσεις για την οριστική συμφωνία της δημιουργίας πρωτοκόλλου υγιεινής μεταξύ της ομοσπονδίας και της Serie A κράτησαν περίπου δύο μήνες. Αιτία, της άρνησης της Serie A για την αποδοχή του πρωτοκόλλου, ήταν οι προτάσεις της επιστημονικής επιτροπής, σύμφωνα με τις οποίες οι ομάδες πριν της επανέναρξη του πρωταθλήματος ήταν υποχρεωμένες να παραμείνουν σε 14ήμερη καραντίνα και ότι με το πρώτο κρούσμα θα έπρεπε πάλι όλη η ομάδα μπει σε 14ήμερη καραντίνα (Majumdar & Naha, S. 2020).

Τελικά, στις 13 Μαΐου, η ιταλική ομοσπονδία συμφώνησε με τις προτάσεις της Serie A να απομονώνεται μόνο το διαγνωσμένο κρούσμα, οι γιατροί των ομάδων να μη φέρουν τη νομική ευθύνη για προβλήματα στις ομάδες από τον κορονοϊό. Έτσι, οι ομάδες επέστρεψαν στην ποδοσφαιρική δράση με ένα πρωτόκολλο υγείας αρκετά αυστηρό, με στόχο να μειωθεί στο ελάχιστο ο κίνδυνος μετάδοσης του κορονοϊού. Τα κυριότερα σημεία του πρωτοκόλλου για την τέλεση ενός αγώνα ήταν τα εξής:

- ✓ Σε κάθε γήπεδο ο αριθμός των παριστάμενων ατόμων να μην ξεπερνά τους 300. Για να επιτευχθεί ο μέγιστος αριθμός να ισχύσει περιορισμός μέχρι και στα ball boy, τα οποία περιορίζονταν σε τέσσερα για κάθε αγώνα.
- ✓ Η άφιξη των αποστολών των ομάδων και των διαιτητών να γίνεται σε διαφορετική ώρα, οι δε αθλητές της γηπεδούχου να προσέρχονται στο γήπεδο με τα δικά τους αυτοκίνητα.
- ✓ Απαγορευόταν η είσοδος των τηλεοπτικών συνεργείων στους χώρους των αποδυτηρίων.
- ✓ Η είσοδος των ομάδων στον αγωνιστικό χώρο να γίνεται από διαφορετικά σημεία, ενώ απαγορευόταν η συνοδεία παιδιών κατά την έξοδο, οι χειραψίες, οι μασκότ και οι ομαδικές φωτογραφίες.
- ✓ Τήρηση απόστασης τουλάχιστον 1,5 m ανάμεσα στον ποδοσφαιριστή και στο δημοσιογράφο κατά τη συνέντευξη μετά τη λήξη του αγώνα.
- ✓ Οι ερωτήσεις στην αίθουσα τύπου να γίνονται χωρίς τη φυσική παρουσία των δημοσιογράφων, οι οποίοι ήταν υποχρεωμένοι να υποβάλλουν τα ερωτήματα μέσω skype ή whatsapp.
- ✓ Δεν επιτρεπόταν η είσοδος στα αποδυτήρια των διαιτητών, ούτε οι διαμαρτυρίες των παικτών προς τους διαιτητές.

Γαλλία

Η γαλλική ομοσπονδία ποδοσφαίρου διέκοψε το πρωτάθλημα 2019-2020 λόγω του Covid-19 και ανακήρυξε πρωταθλήτρια την Παρί σεν Ζερμέν που βρισκόταν στην κορυφή της βαθμολογίας τη στιγμή της διακοπής και ως δεύτερη επιλαχούσα τη Μαρσέιγ. Η απόφαση αυτή της ομοσπονδίας προκάλεσε σφοδρές αντιδράσεις από τις υπόλοιπες ομάδες με προεξάρχουσα τη Λυών (Reade and Singlaton, 2020a). Οι Wojtowicz and Wolf-Root, (2020), υποστήριξαν ότι οι ομάδες που είχαν μεγάλη διαφορά βαθμολογίας κατά τη στιγμή τη διακοπής, όπως για παράδειγμα η Λίβερπουλ (+22) έπρεπε να στεφτούν πρωταθλητές από τη στιγμή που δε θα ήταν εφικτή η συνέχιση των πρωταθλημάτων.

Το διοικητικό συμβούλιο της γαλλικής λίγκας (LFP) ενέκρινε δύο πρωτόκολλα για τη διεξαγωγή των πρωταθλημάτων της Ligue 1 και Ligue 2 για την περίοδο 2020/2021. Το μεν πρώτο, αφορούσε θέματα υγιεινής και παρουσίας θεατών

στα γήπεδα, το δε δεύτερο, θέματα ιατρικής φύσεως σχετικά με την υγεία των παικτών. Σύμφωνα με τα πρωτόκολλα οι ομάδες είχαν τις παρακάτω υποχρεώσεις:

- ✓ Η κάθε ομάδα να ορίζει έναν ιατρικό διευθυντή, ο οποίος θα ήταν υπεύθυνος για την εφαρμογή των πρωτοκόλλων. Η μάσκα να είναι υποχρεωτική για κάθε άτομο που θα παρευρίσκεται στο γήπεδο με ταυτόχρονη τήρηση των αποστάσεων ασφαλείας και απαγόρευσης στις χειραψίες.
- ✓ Σε κάθε αγώνα, η κάθε διαγωνιζόμενη ομάδα θα πρέπει να έχει έναν υπεύθυνο για την αυστηρή τήρηση των απαιτήσεων του πρωτοκόλλου υγιεινής της ομοσπονδίας. Οι ομάδες υποχρεούνταν να υποβάλλουν τεστ Covid-19 σε όλους τους ποδοσφαιριστές και στα μέλη της αποστολής μεταξύ 96 και 72 ώρες πριν τον αγώνα. Επιπλέον, η κάθε ομάδα την ημέρα του αγώνα θα πρέπει να κάνει κλινική εξέταση των παικτών, προκειμένου να ανιχνευθούν πιθανά συμπτώματα της νόσου.
- ✓ Σε περίπτωση που ομάδα δεν πιστοποιούσε εγγράφως την ημέρα του αγώνα ότι τηρήθηκε επακριβώς το πρωτόκολλο ήταν δυνατή η αναβολή ή κατακύρωση του αγώνα στην αντίπαλη ομάδα.
- ✓ Τέλος, όσοι παίκτες ή μέλη του προσωπικού βρίσκονταν θετικοί στον κορονοϊό να τίθενται σε καραντίνα 14 ημερών και 3-4 μέρες μετά το θετικό κρούσμα να υποβάλλονται όλοι σε έλεγχο.

Ελλάδα

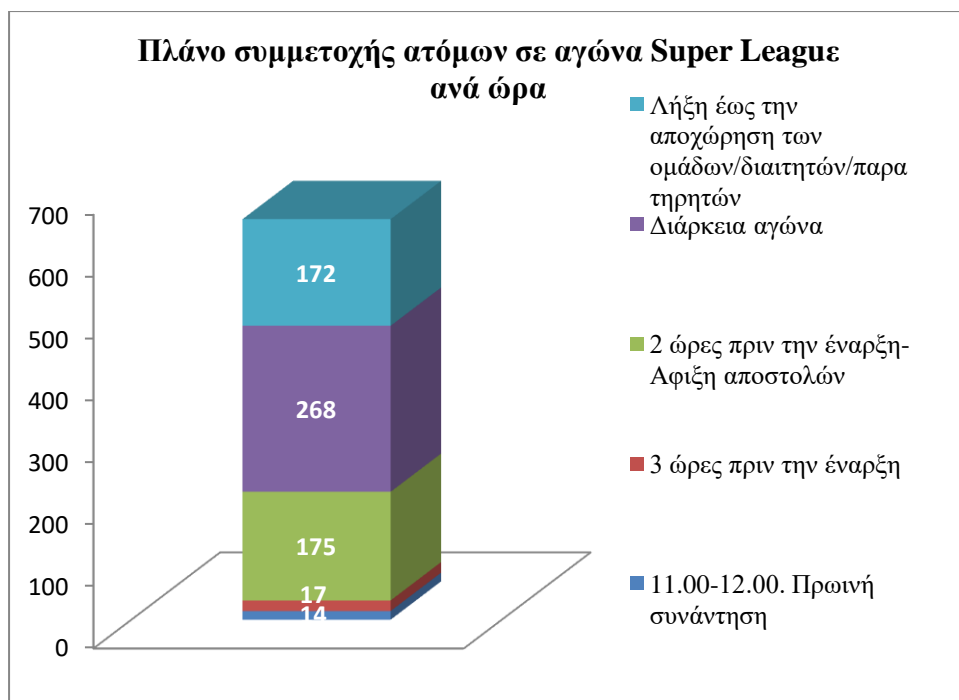
Το πρωτόκολλο υγιεινής και ασφάλειας διεξαγωγής αγώνων Super League περιέγραφε τις οδηγίες και τους κανόνες λειτουργίας, τους οποίους θα έπρεπε να ακολουθούν όσοι εμπλέκονται στη διοργάνωση των αγώνων, καθώς επίσης και τα απαραίτητα μέτρα υγιεινής που πρέπει να λαμβάνονται, ώστε να διασφαλίζεται η υγεία των συμμετεχόντων στους αγώνες. Οι βασικές αρχές του είναι:

- ✓ Σχετικά με τις προπονήσεις των ομάδων, ίσχυαν ειδικά πρωτόκολλα ομαδικών προπονήσεων, τα οποία διαμορφώνονταν από την ειδική υγειονομική επιτροπή και τη γενική γραμματεία αθλητισμού.
- ✓ Όλοι οι παίκτες, το προσωπικό των ομάδων, το τεχνικό προσωπικό και οι αξιωματούχοι του αγώνα υποχρεούνταν να εξεταστούν για τον Covid-19 με μοριακό τεστ 72 ώρες πριν την καθορισμένη έναρξης του αγώνα.
- ✓ Ο γιατρός κάθε ομάδας υποχρεούταν να εξετάσει κλινικά όλα τα μέλη της αποστολής και να κρατά λεπτομερές ιστορικό αρχείο για συμπτώματα Covid-

19 τόσο για τους ίδιους, όσο και για το οικογενειακό και κοινωνικό τους περιβάλλον.

- ✓ Όσοι επρόκειτο να εισέλθουν στην εγκατάσταση διεξαγωγής αγώνα Super League θα έπρεπε να συμπληρώνουν την ειδική φόρμα με το ιατρικό ιστορικό που σχετίζεται με τον Covid-19.
- ✓ Το προσωπικό που εμπλέκεται σε έναν αγώνα να μην ξεπερνά τα 300 άτομα.
- ✓ Όποιος από τους συμμετέχοντες στον αγώνα παρουσίαζε συμπτώματα της νόσου δεν επιτρεπόταν να εισέρχεται στην εγκατάσταση και θα έπρεπε να ενημερώσει τις αρμόδιες αρχές για το συμβάν.
- ✓ Η γηπεδούχος ομάδα ήταν υπεύθυνη για την τήρηση της λίστας εισερχομένων για πιθανή ιχνηλάτηση από κλιμάκιο του ΕΟΔΥ.
- ✓ Εκτός από τους παίκτες που αγωνίζονταν, τον προπονητή και τους διαιτητές, όλοι οι υπόλοιποι που βρίσκονταν στην εγκατάσταση ήταν υποχρεωτικό να φορούν μάσκα.
- ✓ Για την αποφυγή μετάδοσης του Covid-19 συστήθηκε το συχνό πλύσιμο των χεριών, η τήρηση των αποστάσεων, η αποφυγή συνθηκών συγχρωτισμού, ενώ δεν επιτρέπονταν οι εναγκαλισμοί και οι χειραψίες.

Τα πρωτόκολλα προβλεπόταν να επικαιροποιούνται ανάλογα με τις εξελίξεις της επιδημίας, τα νέα επιστημολογικά δεδομένα που θα προέκυπταν και από την άντληση στοιχείων από τη διεθνή κοινότητα. Στο παρακάτω διάγραμμα απεικονίζεται η συμμετοχή των επιτρεπομένων ατόμων ανά χρονική περίοδο σε κάθε αθλητική εγκατάσταση που διεξαγόταν αγώνας Super League, βάση του υγειονομικού πρωτοκόλλου.

Σχήμα 9. Εφαρμογή ελληνικού υγειονομικού πρωτοκόλλου ανά χρονική περίοδο της ημέρα του αγώνα. (Πηγή: ΓΓΑ)

Επιπτώσεις στη βιομηχανία ποδοσφαίρου από τον covid-19

Η υγειονομική κρίση που προήλθε από τον covid-19 επηρέασε άμεσα όλη την αθλητική βιομηχανία συμπεριλαμβανομένου και του ποδοσφαίρου. Αθλητικά προγράμματα σε όλο τον κόσμο διακόπηκαν από τις αρχές του 2020, όπως επίσης διοργανώσεις είτε ακυρώθηκαν, είτε αναβλήθηκαν προκειμένου να επιβραδύνουν την εξάπλωση του κορονοϊού. Καθώς η πανδημία το καλοκαίρι παρουσίασε μια ύφεση, οι ευρωπαϊκές λίγκες (πλην της Γαλλίας) με αυστηρά πρωτόκολλα υγείας μπόρεσαν και ολοκλήρωσαν τα πρωταθλήματά τους. Η νέα αγωνιστική περίοδος 2020/2021 ξεκίνησε και οι ομάδες -παρότι το δεύτερο κύμα της πανδημίας σάρωνε την Ευρώπη- προσπαθούσαν να τρέξουν τα πρωταθλήματά τους ελπίζοντας ότι στην πορεία θα μειωνόταν ή και θα επαλειφόταν η νόσος για να επέλθει η κανονικότητα. Ουσιαστικά, για να διασφαλιστεί η υγεία των συμμετεχόντων στους αγώνες, οι ομοσπονδίες εφάρμοζαν αυστηρά πρωτόκολλα υγιεινής και οι ομάδες αναθεώρησαν και αναπροσάρμοσαν τα επιχειρηματικά τους μοντέλα, έτσι ώστε να μην αυξήσουν ακόμη πιο πολύ τις ήδη μεγάλες οικονομικές απώλειες (Parnell et al., 2020b).

Για το σκοπό αυτό, η Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής Ποδοσφαίρου (WFS) έβαλε ως στόχο να διερευνήσει τον αντίκτυπο του Covid-19 στο ποδόσφαιρο,

ζητώντας από ενδιαφερόμενους φορείς και συμβουλευτικά μέλη του συμβουλίου της να τοποθετηθούν για το μείζον αυτό θέμα. Έτσι, το WFS επέλεξε να συγκεντρώσει στοιχεία μέσω διαδικτυακής έρευνας ζητώντας απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα: (1) Πώς θα είναι το ποδόσφαιρο στο εγγύς και απώτερο μέλλον; (2) Ποιές περιοχές θα επηρεάσει περισσότερο η κρίση λόγω Covid-19; (3) Ποιες θα είναι οι μεγαλύτερες ευκαιρίες που θα παρουσιαστούν από την κρίση;

Τα ερωτήματα αυτά, σε συνεργασία με την WSF, διερεύνησε η SPSG Consulting, εταιρεία συμβούλων που εξειδικεύεται στην ψυχαγωγία και τον αθλητισμό. Η έκθεση περιελάμβανε τις σκέψεις και τις πεποιθήσεις των διαφόρων φορέων του ποδοσφαίρου που συμμετείχαν στην έρευνα. Ζητήθηκε από τους φορείς του ποδοσφαίρου να βαθμολογήσουν από το 1 (χαμηλότερο) έως το 7 (μεγαλύτερο) τον συνολικό αντίκτυπο της επιδημίας του Covid-19 στη βιομηχανία του ποδοσφαίρου δίνοντας έμφαση στους παρακάτω τομείς:

- ✓ Ροές εσόδων
- ✓ Stakeholders
- ✓ Χρονοδιάγραμμα του εκτιμώμενου αντίκτυπου της πανδημίας
- ✓ Γεωγραφικές περιοχές του εκτιμώμενου αντίκτυπου της πανδημίας

Επιπτώσεις του Covid-19 στα έσοδα της ποδοσφαιρικής βιομηχανίας

Τα έσοδα στους ποδοσφαιρικούς συλλόγους και οργανισμούς προέρχονται κυρίως από τις παρακάτω πηγές και σύμφωνα με τους ειδικούς, ο μεγαλύτερος αντίκτυπος από την πανδημία τα επηρέασε -κατά αύξοντα αριθμό- ως εξής:

Πίνακας 1. Ροές εσόδων στη βιομηχανία του ποδοσφαίρου. (Πηγή: WFS)

Πηγές εσόδων	Βαθμός επιρροής
Εμπορικά έσοδα (χορηγίες, διαφημίσεις, πωλήσεις ειδών κλπ)	6,84
Δικαιώματα πολυμέσων (συνδρομητική TV, Pay-per-view, Over-the-top, Social media κ.α)	5,47
Έπαθλα εθνικών πρωταθλημάτων και τουρνουά	5,37
Μεταγραφές ποδοσφαιριστών	5,21
Πωλήσεις ημέρας αγώνων (εισιτήρια, πακέτα φιλοξενίας κ.α)	5,05
Έσοδα από συνδρομές μελών του συλλόγου	4,95
Επενδύσεις (start-ups επιχειρήσεις κλπ)	4,68
Διάφορα	

Ουσιαστικά, τα μέτρα που ίσχυσαν προκειμένου να ανασχεθεί η πανδημία (lockdowns, περιορισμοί στις κοινωνικές συναθροίσεις) προκάλεσαν μεγάλη οικονομική αναταραχή στις ποδοσφαιρικές εταιρείες. Η αναστολή των ποδοσφαιρικών διοργανώσεων (Euro, παγκόσμιο κύπελλο συλλόγων κ.α) ή η ολοκλήρωση εθνικών πρωταθλημάτων υπό αυτές τις αρνητικές συνθήκες επηρέασαν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τα έσοδα όλων των ομάδων και δυστυχώς θα τα επιδεινώσουν ακόμη περισσότερο διαρκούσης της πανδημίας. Αγώνες κεκλισμένων των θυρών (απώλεια ημερήσιων εσόδων από εισιτήρια, πακέτα φιλοξενίας και άλλων δραστηριοτήτων, οι οποίες εκτελούνται στα γήπεδα) ασκούν ακόμη ασφυκτικότερη πίεση στα έσοδα των ομάδων.

Επιπλέον, τίθενται και θέματα διαχείρισης των εγκαταστάσεων από τα λειτουργικά έξοδα, τα οποία ωστόσο επιβαρύνονται και από τη συμμόρφωση στα αυστηρά υγειονομικά πρωτοκόλλα που είναι υποχρεωμένες να ακολουθήσουν. Επιπρόσθετα, έχουν μειωθεί τα εμπορικά δικαιώματα από χορηγίες, διαφημίσεις κλπ, τα συμβόλαια των οποίων ήταν συνδεδεμένα με την παρουσία θεατών στα γήπεδα και την απόδοση των ομάδων. Την περίοδο αυτή, οι ομάδες προκειμένου να μειώσουν τις ζημιές από τα χορηγικά προγράμματα των γηπέδων ανέπτυξαν και ενεργοποίησαν ψηφιακές πλατφόρμες.

Επιπτώσεις του Covid-19 στους επενδυτές του ποδοσφαίρου

Ο Covid-19 έχει διαταράξει όλα τα επιχειρηματικά μοντέλα που σχετίζονται με το ποδόσφαιρο. Στο πλαίσιο αυτό, ζητήθηκε από τους ενδιαφερόμενους στον κλάδο, να βαθμολογήσουν το επίπεδο των επιπτώσεων τα πανδημίας σε ορισμένες μαζικές εκδηλώσεις. Είναι γεγονός ότι αθλητικοί οργανισμοί με κλειστά γήπεδα για τους θεατές, είδαν μια σταθερή πτώση της ζήτησης των προϊόντων τους, σε σύγκριση με το e-commerce, όπου ο αντίκτυπος της πανδημίας ήταν μικρότερος. Παρομοίως, η πρόωρη λήξη των πρωταθλημάτων και η αλλαγή του τρόπου διεξαγωγής των τουρνουά (Champions League κ.α) επηρέασε τα έσοδα των ομάδων προς τα κάτω. Επίσης, η μεγάλη απώλεια εσόδων που αντιμετώπιζαν οι αθλητικές εγκαταστάσεις θα επηρέασε αρνητικά το ενδιαφέρον των επενδυτών. Επιπλέον, η μείωση των συναλλαγών που προέρχονται από μεταγραφές παικτών συμπαρέσυρε και τη μείωση της αξίας των παικτών. Ωστόσο, η έναρξη των πρωταθλημάτων και των διασυλλογικών διοργανώσεων δημιούργησε ένα νέο ποδοσφαιρικό περιβάλλον,

γεγονός που περιόρισε τις ζημίες των μέσων ενημέρωσης. Κατά συνέπεια και οι αθλητικοί οργανισμοί είχαν τα αναλογούντα έσοδα από τα δικαιώματα πολυμέσων.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, η μεταφορά, η αναβολή ή η ακύρωση διοργανώσεων έπληξε όχι μόνο τους διοργανωτές, αλλά και τις πόλεις που είχαν αναλάβει τις διοργανώσεις, οι οποίες υπέστησαν σοβαρές ζημίες από την προετοιμασία που έκαναν εν όψει των αγώνων. Η διάρκεια της πανδημίας κατά την περίοδο 2020/2021 και η υιοθέτηση αυστηρότερων υγειονομικών μέτρων σίγουρα επηρέασε αρνητικά τα οικονομικά αποτελέσματα των ομάδων, καθώς θα πρέπει όταν οι συνθήκες το επιτρέψουν τα γήπεδα να περιορίσουν τη χωρητικότητά τους, ώστε να τηρούνται οι αποστάσεις ασφαλείας.

Η εφαρμογή αυτών των νέων κανόνων οδήγησε με βεβαιότητα στην αύξηση του λειτουργικού κόστους (αγορά εξοπλισμού υγιεινής, συνεχείς και επαναλαμβανόμενοι υγειονομικοί έλεγχοι παικτών και προσωπικού κλπ) και παράλληλα στη μείωση του εισοδήματος που προερχόταν από τις δραστηριότητες που γίνονταν στις εγκαταστάσεις. Γενικά, σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες, οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι που εξαρτώνται περισσότερο από τα έσοδα των αγώνων και τις πωλήσεις παικτών επηρεάστηκαν περισσότερο από τους συλλόγους που δημιούργησαν περισσότερα έσοδα από τα πολυμέσα.

Επιπλέον, η κρίση της ποδοσφαιρικής περιόδου 2019/2020 έδωσε την ευκαιρία στις ομάδες να σταθμίσουν τα νέα οικονομικά δεδομένα και να πάρουν έγκαιρα μέτρα για να αντιμετωπίσουν τη μελλοντική αβεβαιότητα. Στο όλο πλέγμα των νέων δεδομένων στο ποδόσφαιρο, οι ποδοσφαιριστές δεν αποτέλεσαν εξαίρεση, καθώς οι σύλλογοι πληττόμενοι από την πανδημία προχώρησαν σε μειώσεις μισθών και επαναδιαπραγμάτευση των συμβολαίων. Τέλος, οι προπονητές και το τεχνικό προσωπικό των ομάδων έπρεπε να περιμένει μειώσεις μισθών καθώς η δραστηριότητά τους συνδεόταν άμεσα με την οικονομική ευρωστία των ομάδων.

Αναφορικά με τις χορηγίες στο ποδόσφαιρο, εφόσον τα γήπεδα είναι χωρίς θεατές αυτές δεν είναι τόσο ελκυστικές για τις εταιρίες. Επιπλέον και αυτές είχαν πληγεί από την πανδημία και αντιμετώπιζαν ήδη οικονομικές δυσκολίες. Το γεγονός αυτό, ανάγκασε τους χορηγούς να ζητήσουν αναπροσαρμογή των χορηγικών συμφωνιών ή να περικόψουν τη χορηγία, όπως για παράδειγμα συνέβη με την Anderlecht, η οποία έχασε πρόσφατα την κεντρική χορηγία από την BNP Paribas Fortis. Έτσι, οι εταιρείες που ασχολούνταν με τα χορηγικά πακέτα μοιραία παρατήρησαν μείωση των δραστηριοτήτων τους, γι' αυτό αναζήτησαν νέα πεδία

λειτουργικών χορηγικών προγραμμάτων, όπως οι ψηφιακές καμπάνιες, τα eSports κ.α), τα οποία είναι βέβαιο ότι θα φανούν ελκυστικά στο εγγύς μέλλον.

Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον ακινησίας και αβεβαιότητας που βίωσε το ποδόσφαιρο, οι επενδυτές αναζήτησαν νέες ευκαιρίες, οι οποίες θα αναπλήρωναν τα μειωμένα έσοδα από την κρίση της πανδημίας. Έτσι, επιδίωξαν σύμπραξη με τις συνεργαζόμενες εταιρείες αθλητικού εξοπλισμού και αθλητικής ένδυσης, ώστε να προσφέρουν στους φιλάθλους τους ευκαιρίες γύμνασης στο σπίτι, προσφέροντας προγράμματα διαδικτυακών προπονήσεων, ενοικίαση εξοπλισμού άσκησης και πώληση αθλητικών ενδυμάτων. Το ραδιοτηλεοπτικό τοπίο έχει αλλάξει τα τελευταία χρόνια με την είσοδο νέων μορφών παροχής τηλεοπτικής εικόνας (Social Media, Pay-per-view κλπ) γι' αυτό έχουν μειωθεί οι ζωντανές παραγωγές αθλητικών εκπομπών. Όμως, οι προσδοκίες της κοινωνίας για ψυχαγωγία κατά τη διάρκεια της πανδημίας έχει αυξηθεί, οπότε τα μέσα ενημέρωσης αναζήτησαν εναλλακτικές λύσεις προκειμένου να κρατήσουν ενεργό το κοινό τους.

Καθώς τα πρωταθλήματα και οι ευρωπαϊκές διασυλλογικές διοργανώσεις βρίσκονταν σε εξέλιξη, τα μέσα ενημέρωσης αναζήτησαν νέους τρόπους βελτίωσης του οπτικοακουστικού προϊόντος τους χωρίς την παρουσία θεατών στα γήπεδα (παραδειγμα η δανέζικη Aarhus, η οποία προσκάλισε τους φίλους της να παρακολουθήσουν ένα παιχνίδι της μέσω τη πλατφόρμας Zoom). Εν κατακλείδι, η πανδημία επηρέασε στο σύνολό της τη βιομηχανία του ποδοσφαίρου, όχι μόνο τους ιδιοκτήτες των ομάδων, τα πρωταθλήματα, τις διοργανώσεις, τις ομοσπονδίες κλπ, αλλά και όλες τις σχετικές υπηρεσίες που εξαρτώνται από το ποδόσφαιρο, όπως τα ταξιδιωτικά γραφεία, ξενοδοχεία, εστίαση κλπ, και το γεγονός αυτό έχει ενθαρρύνει τη συνεργασία όλων των ενδιαφερόμενων μερών προκειμένου να συμβάλλουν συλλογικά στο να ξεπεραστεί η κρίση.

Πίνακας 2. Stakeholders στην ποδοσφαιρική βιομηχανία. (Πηγή: WFS)

Πηγές εσόδων	Βαθμός επιρροής
Αθλητικές εκδηλώσεις	6,58
Εγκαταστάσεις	6,16
Ομάδες	6,05
Λίγκες/Διοργανώσεις	5,79
Πόλεις/Περιοχές (που φιλοξενούν events)	5,68
Εταιρίες αθλητικών εκδηλώσεων	5,63
Χορηγοί	5,16
Επενδυτές	5,11

Ραδιοτηλεοπτικοί φορείς	4,95
Σύμβουλοι	4,74
Παίκτες	4,68
Διοικητικά όργανα	4,68
Αθλητικές εταιρίες ένδυσης	4,63
Αθλητικός εξοπλισμός	4,63
Media	4,58
Προπονητές και τεχνικό προσωπικό	4,26
Αθλητικές τεχνολογικές εταιρίες	4,16
Αθλητική διατροφή	3,68
Μέσα κοινωνικής δικτύωσης	3,47
Αθλητικοί δικηγόροι	3,47
Αθλίατροι	3,32

Χρονοδιάγραμμα του εκτιμώμενου αντίκτυπου της πανδημίας στη βιομηχανία ποδοσφαίρου

Η διακοπή των πρωταθλημάτων και των διασυλλογικών διοργανώσεων δημιούργησε στις αθλητικές εγκαταστάσεις σημαντικές λειτουργικές και οικονομικές δυσκολίες από τις αρχές του 2020. Η έρευνα έδειξε ότι και στο υπόλοιπο του 2020 - άσχετα αν ξεκίνησαν οι ποδοσφαιρικές δραστηριότητες- οι δυσκολίες θα συνεχίσουν να υφίστανται. Κατά συνέπεια, οι ομάδες πρέπει να αναζητήσουν νέους τρόπους, ώστε να κρατούν ενεργούς τους φίλους τους, διότι και το 2021 προβλέπεται οι αγώνες να γίνονται με κλειστές τις πόρτες των γηπέδων. Επομένως, η βελτίωση των οικονομικών δυσχερειών εξαρτάται από την εξέλιξη της πανδημίας και τα όποια μέτρα λαμβάνονται για τον έλεγχο της κατάστασης. Ίσως, η επιβράδυνση της πανδημίας να επέτρεπε το άνοιγμα των γηπέδων με περιορισμένο αριθμό θεατών, αλλά και αυτό το ενδεχόμενο δεν είναι ικανό να απαλείψει τις ζημιές των ομάδων. Με δεδομένο όλες αυτές τις αβεβαιότητες, οι ερωτηθέντες ειδικοί πιστεύουν ότι και το 2022 είναι πιθανό το ποδόσφαιρο να μην έχει επιστρέψει στην κανονικότητα, ειδικά αν υπάρξει και νέα επιδείνωση της κατάστασης λόγω της επιδημίας

Πίνακας 3. Χρονοδιάγραμμα του εκτιμώμενου αντίκτυπου της πανδημίας στη βιομηχανία ποδοσφαίρου. (Πηγή: WFS)

Έτος	Βαθμός επιρροής
Υπόλοιπο 2020	6,74
2021	5,26
2022	3,21
2023	1,95
2024	1,47

Γεωγραφικές περιοχές του εκτιμώμενου αντίκτυπου της πανδημίας στη βιομηχανία ποδοσφαίρου

Το φαινόμενο της πανδημίας του Covid-19 έπληξε όλο τον πλανήτη και η πλειοψηφία των χωρών υιοθέτησε μέτρα για να την ελέγξει επιβάλλοντας κοινωνικούς περιορισμούς, οι οποίοι είχαν ως αποτέλεσμα την αναστολή, ματαίωση ή αναβολή των διοργανώσεων τόσο σε εθνικό, όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο. Το γεγονός αυτό, είχε σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις σε όλη την υφήλιο, όχι όμως στο ίδιο βαθμό, γι' αυτό και η χρονική περίοδος ανάκαμψης και ο συνολικός αντίκτυπος της πανδημίας θα είναι μεγαλύτερος στην Ευρώπη και στην Αμερική και μικρότερος στις υπόλοιπες ηπείρους. Ουσιαστικά, έχουμε μεγαλύτερη εξάπλωση της πανδημίας στην Ευρώπη και στην Αμερική -αν και τα πρωταθλήματα ξεκίνησαν με κλειστές τις πόρτες των γηπέδων-, παρόλα αυτά οι επιπτώσεις είναι σημαντικές, ειδικά για διοργανώσεις που τέθηκαν σε αναστολή, όπως το EURO 2020 και το Copa America. Ωστόσο, βλέπουμε από στιγμή σε στιγμή τα δεδομένα να αλλάζουν, γι' αυτό η συνολική επίδραση του Covid-19 είναι προς το παρόν αβέβαιη.

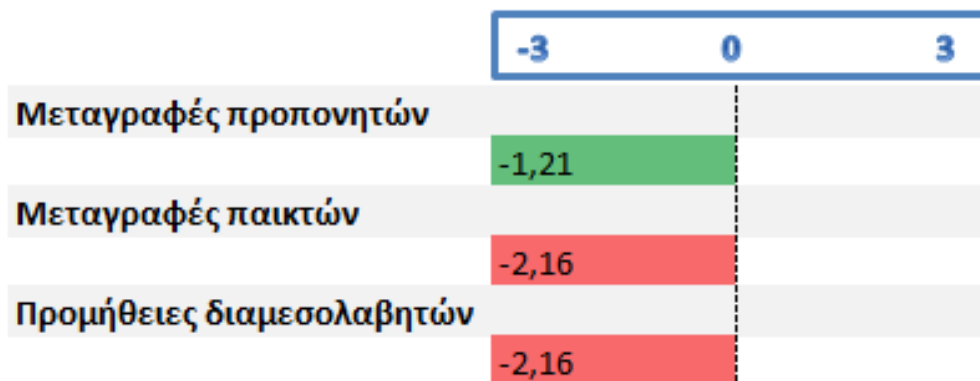
Πίνακας 4. Γεωγραφικές περιοχές του εκτιμώμενου αντίκτυπου της πανδημίας στη βιομηχανία ποδοσφαίρου. (Πηγή: WFS)

Ήπειρος	Βαθμός επιρροής
Ευρώπη	6,00
Αμερική	5,63
Ασία	5,05
Αφρική	5,00
Ωκεανία	4,26

Μεταγραφές παικτών, προπονητών, προμήθειες διαμεσολαβητών

Σύμφωνα με τους ειδικούς τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ομάδες είναι βέβαιο, ότι θα οδηγήσουν σε μείωση των μεταγραφών και κατ' επέκταση και σε αντίστοιχη πτώση στις προμήθειες των διαμεσολαβητών. Αντίθετα, πιθανολογούν ότι θα υπάρξει αύξηση σε άλλους είδους μετακινήσεις παικτών, όπως οι δανικοί και πωλήσεις με οψιόν αγοράς. Οι ειδικοί εμπειρογνώμονες, κλήθηκαν να βαθμολογήσουν για τα παραπάνω θέματα, με 3 την πολύ θετική επίδραση και με -3 την πολύ αρνητική επίπτωση, ενώ παράλληλα τους ζητήθηκε να εξετάσουν και τις ευκαιρίες που προκύπτουν από την κρίση λόγω της πανδημίας.

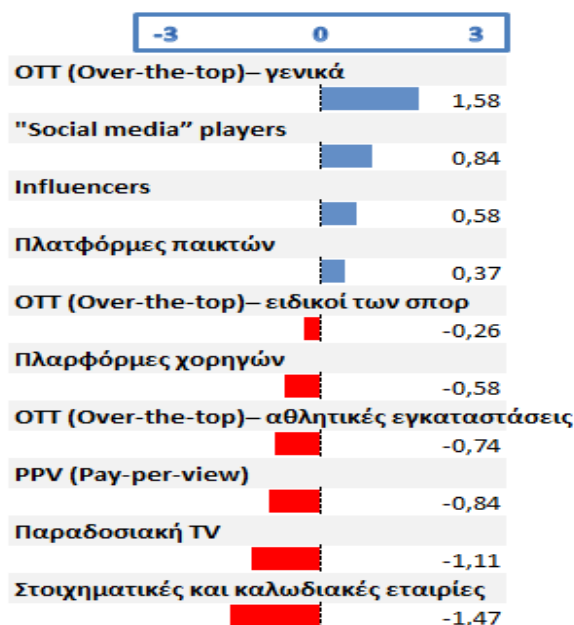
Πίνακας 5. Επίδραση πανδημίας στις μεταγραφές προπονητών, παικτών και προμηθειών διαμεσολαβητών. (Πηγή: WFS)

Αντίκτυπος της πανδημίας στα μέσα μαζικής επικοινωνίας

Το τελευταίο χρονικό διάστημα παρατηρούμε ότι τα μέσα ενημέρωσης έχουν κατακερματιστεί με την είσοδο νέων πλατφορμών και την άνοδο των κοινωνικών δικτύων. Ειδικά, οι πλατφόρμες OTT (Over-The-Top) ως υπηρεσία πολυμέσων ροής που προσφέρεται απευθείας στον πελάτη μέσω του διαδικτύου και ανήκουν στις ομάδες ή σε χορηγούς έχουν κατακτήσει μεγάλο μερίδιο καταναλωτών. Οι εμπειρογνώμονες πιστεύουν ότι η πανδημία έστρεψε μεγάλο μέρος των καταναλωτών σε πλατφόρμες OTT, social media, influencers κ.α, σε βάρος της παραδοσιακής συνδρομητικής τηλεόρασης, των εταιριών στοιχημάτων και του PPV (Pay-per-view).

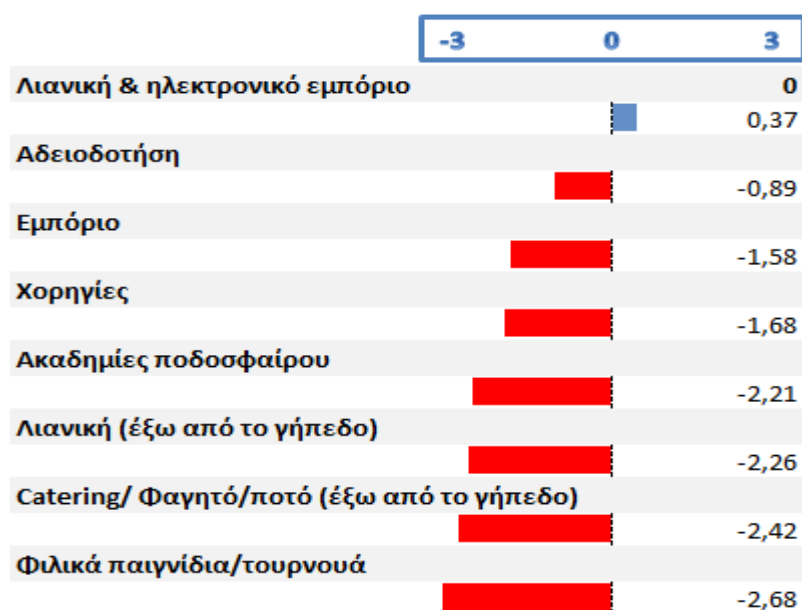
Πίνακας 6. Επιπτώσεις του Covid-19 στα έσοδα των μέσων μαζικής επικοινωνίας. (Πηγή: WFS)

Επιπτώσεις της πανδημίας στα έσοδα των ομάδων από εμπορικές δραστηριότητες

Αναφορικά με τα εμπορικά έσοδα, αυτά θα επηρεαστούν σε μεγάλο βαθμό και η ανάκαμψη θα γίνεται με αργό ρυθμό το υπόλοιπο 2020 και το 2021. Οι περιορισμοί στα ταξίδια και στις κοινωνικές επαφές, θα περιορίσουν τα φιλικά τουρνουά και τα πρωταθλήματα των ακαδημιών. Η διεξαγωγή των εθνικών πρωταθλημάτων και των διασυλλογικών διοργανώσεων χωρίς την παρουσία θεατών, θα αποφέρει σημαντική μείωση στις δραστηριότητες που σχετίζονται με την εστίαση στα γήπεδα, την πώληση αναμνηστικών, πολύ περισσότερο δε στις χορηγίες. Επομένως, η καθυστερημένη επιστροφή της κανονικότητας στα γήπεδα, θα στρέψει τους φιλάθλους σε αγορές μέσω του διαδικτύου, συνήθεια που ως ένα βαθμό θα παραμείνει και μελλοντικά. Έτσι, οι αθλητικοί οργανισμοί θα αναπληρώσουν ένα μέρος των χαμένων πωλήσεων που γίνονταν στα γήπεδα, μέσω των διαδικτυακών αγορών.

Πίνακας 7. Επιπτώσεις του Covid-19 στα έσοδα από το εμπόριο. (Πηγή: WFS)

Ευκαιρίες που παρουσιάζονται στη εκμετάλλευση των αθλητικών εγκαταστάσεων από την πανδημία.

Σύμφωνα με τους ειδικούς του WFS και τους εμπειρογνώμονες, η παράταση της πανδημίας και τα μέτρα κοινωνικής απόστασης θα πλήξουν μεν τις ροές των

εσόδων, αλλά είτε το ποδόσφαιρο παίζεται με κλειστές, είτε με ανοιχτές πόρτες πάντα θα παράγει έσοδα, αρκεί οι αθλητικοί οργανισμοί να καινοτομήσουν και να βρουν άλλες εναλλακτικές πηγές εσόδων, μέχρι να ανακάμψει πλήρως η ποδοσφαιρική βιομηχανία.

Πίνακας 8. Επιπτώσεις του Covid-19 στα έσοδα των εγκαταστάσεων και των παροχών φιλοξενίας. (Πηγή: WFS)

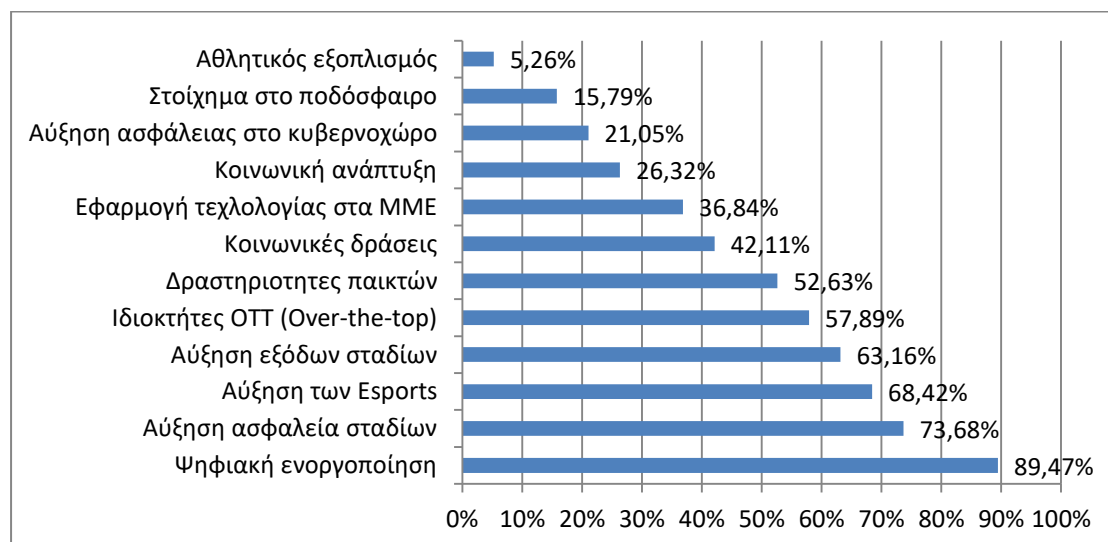

Η διακοπή των ποδοσφαιρικών δραστηριοτήτων λόγω της πανδημίας και η ανάγκη για ψυχαγωγία έστρεψε τους φιλάθλους προς άλλες μορφές ποδοσφαιρικής διασκέδασης, όπως π.χ τα eSports. Προκειμένου να μην αποκοπεί η σχέση των ποδοσφαιρικών συλλόγων με τους φιλάθλους τους, πολλοί σύλλογοι επέλεξαν τη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας στις αθλητικές εγκαταστάσεις, ώστε να υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Προς την κατεύθυνση αυτή δημιούργησαν διαδικτυακούς διαγωνισμούς για να διατηρήσουν τους φιλάθλους τους αφοσιωμένους. Επομένως, η κρίση λόγω της πανδημίας επιτάχυνε την αξιοποίηση ψηφιακών υπηρεσιών, τις οποίες προσέφεραν οι ομάδες στους φιλάθλους τους. Η εκροή εσόδων ημέρας εξαιτίας των κλειστών γηπέδων έσπρωξε τους συλλόγους στην αναζήτηση παροχής άλλων μορφών ποδοσφαιρικού θεάματος, μέσω της ανάπτυξης δικών τους πλατφορμών OTT, τις οποίες προσάρμοσαν πλήρως στο θέαμα που θα προσέφεραν στους φιλάθλους τους σύμφωνα με τις απαιτήσεις τους.

Μια άλλη πρόκληση για τις ομάδες-κατά την περίοδο που τα γήπεδα είναι κλειστά για τους θεατές-, ήταν η υιοθέτηση υγειονομικών μέτρων και η παροχή υγειονομικού εξοπλισμού, τα οποία θα εξασφάλιζαν συνθήκες προστασίας για την

υγεία των θεατών. Η αναβάθμιση των συνθηκών υγιεινής στα γήπεδα θα συνέβαλε θετικά όχι μόνο στις υπηρεσίες των θεατών και των προϊόντων τους, αλλά θα έδινε τη δυνατότητα η αθλητική εγκατάσταση να διαδραματίσει και άλλο ρόλο, όπως π.χ το Maracana, το οποίο μετατράπηκε σε προσωρινό χώρο φιλοξενίας ασθενών από Covid.19. Υπό αυτή την έννοια, μεγάλες και σύγχρονες αθλητικές εγκαταστάσεις θα μπορέσουν να προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες στην τοπική κοινωνία, συνδέοντας τις αθλητικές δράσεις με την κοινωνική προσφορά. Με τις προκλήσεις αυτές, πολλοί ποδοσφαιρικοί αθλητικοί οργανισμοί θα επιδιώξουν να αλλάξουν τις αρνητικές εντυπώσεις των γηπέδων και θα προσπαθήσουν με τέτοιας μορφής ενέργειες, να τις μετατρέψουν σε ευκαιρίες για δημιουργία πρόσθετων εσόδων και αύξηση της προστιθέμενης αξίας των εγκαταστάσεών τους.

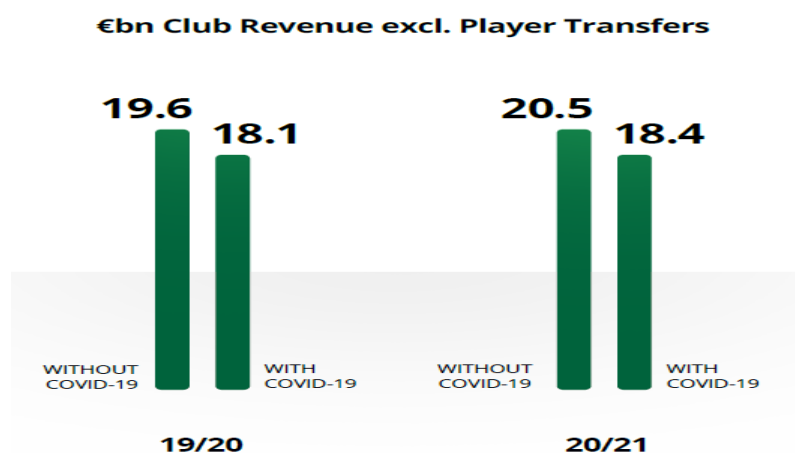
Πίνακας 9. Ευκαιρίες της βιομηχανίας ποδοσφαίρου στην περίοδο της πανδημίας. (Πηγή: WFS)

Δημοσιονομικές επιπτώσεις των ευρωπαϊκών συλλόγων από τον covid-19

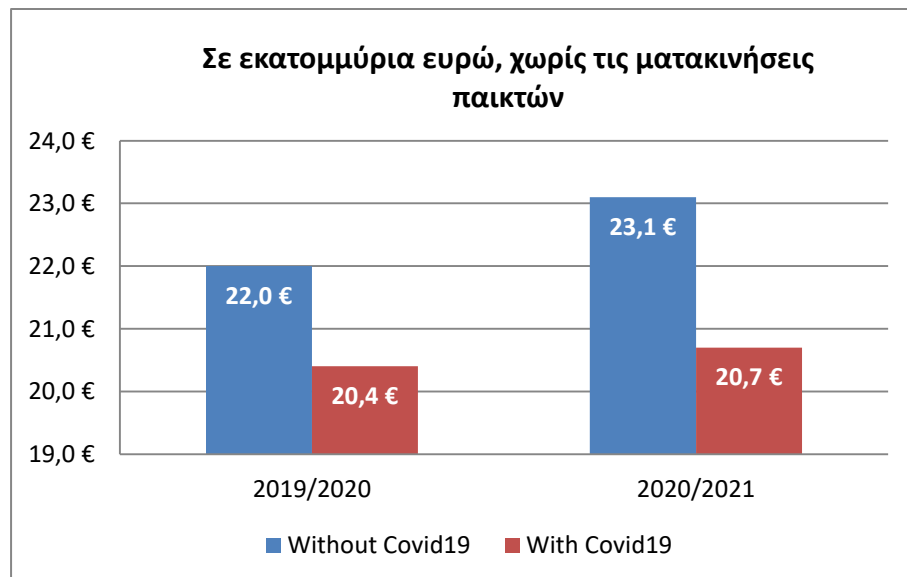
Η ανάλυση έγινε από την Ομοσπονδία Ευρωπαϊκών Συλλόγων (ECA) και περιλαμβάνει τις δημοσιονομικές επιπτώσεις από τον Covid-19 στις δέκα κυριότερες λίγκες. Παρότι τα επτά από τα δέκα πρωταθλήματα της ανάλυσης επανεκκίνησαν τον Ιούνιο του 2020 ο δημοσιονομικός αντίκτυπος είναι σημαντικός (Guiding Policy, Regulatory and Financial Matters, 2020). Οι συνολικές απώλειες στα έσοδά τους ήταν συνολικά 3,6 δισεκατομμύρια ευρώ και συγκεκριμένα για την περίοδο 2019-2020 οι απώλειες ήταν 1,5 δισεκατομμύρια ευρώ και την περίοδο 2020-2021 θα είναι 2,1 δισεκατομμύρια ευρώ. Αν αφαιρεθούν οι μεταγραφές των παικτών στις αντίστοιχες

περιόδους, οι απώλειες θα ανέλθουν σε 1,3 και 1,5 δισεκατομμύρια ευρώ, δηλαδή οι συνολικές απώλειες θα φτάσουν ή θα αγγίξουν το ποσό των 2,8 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Σχήμα 11. Δημοσιονομικές επιπτώσεις των δέκα κυριότερων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων χωρίς τα έσοδα από μετακινήσεις παικτών. (Πηγή: Ecaeuropa).

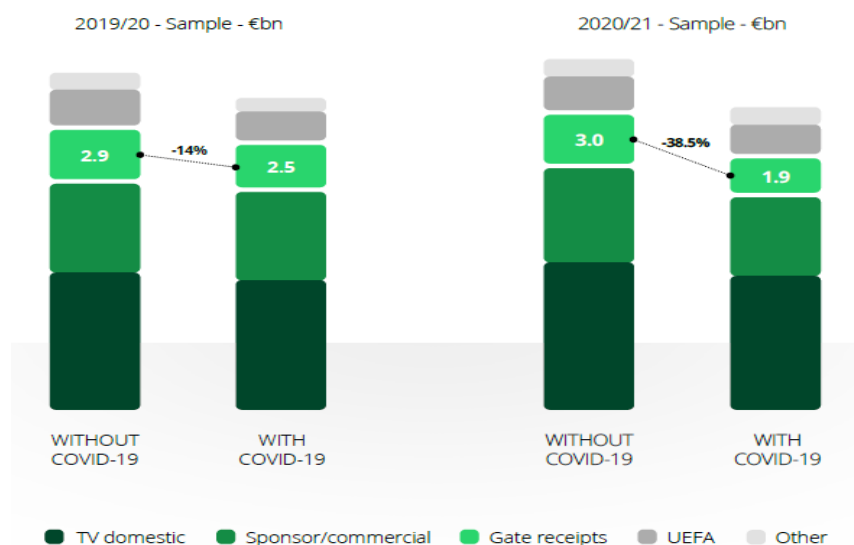
Εξετάζοντας τον δημοσιονομικό αντίκτυπο για τις επόμενες δύο περιόδους, η ECA εκτιμά ότι οι απώλειες εσόδων χωρίς τα έσοδα από μεταγραφές θα ανέλθουν στο ποσό των 4 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Σχήμα 10. Εκτίμηση απώλειας εσόδων περιόδων 2019/2020 και 2020/2021 χωρίς τα έσοδα από μετακινήσεις παικτών. (Πηγή: Ecaeuropa)

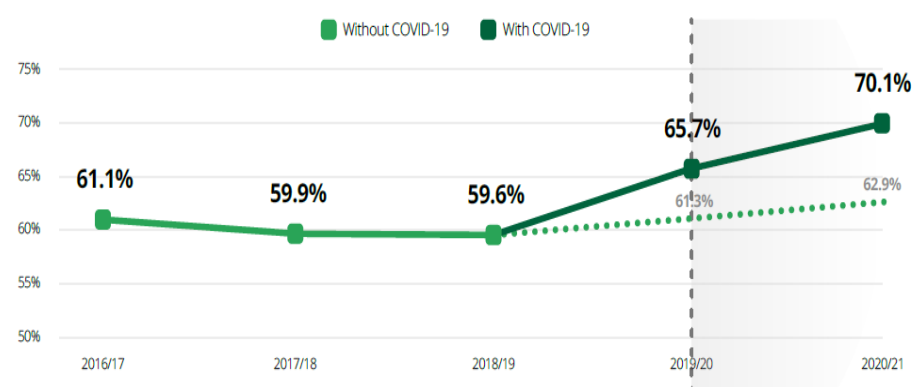
Ακόμη και αν οι αγώνες διεξαχθούν κανονικά για την περίοδο 2020-2021 οι οικονομικές απώλειες των ομάδων εξαιτίας του Covid-19 θα είναι σημαντικές. Οι

ειδικοί της ECA προβλέπουν μείωση εσόδων εξαιτίας των κλειστών γηπέδων για την περίοδο 2019/2020 κατά 14% και για την περίοδο 2020/2021 κατά 38,5%.

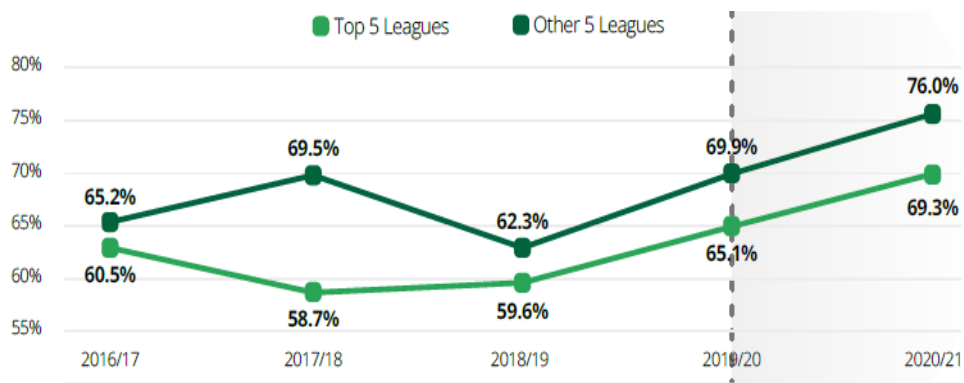
Σχήμα 11. Εκτίμηση απώλειας εσόδων λόγω απουσίας θεατών από τα γήπεδα. (Πηγή: Ecaeuropa, 2020)

Από τα συνολικά έσοδα των ομάδων την περίοδο 2020/2021 το 70,1% θα διατεθεί για μισθούς/συμβόλαια παικτών και προσωπικού. Για την περίοδο 2018/2019 η σχέση εσόδων προς μισθούς (χωρίς τα έσοδα από μεταγραφές) ήταν 59,6%, ενώ για την περίοδο 2020-2021 προβλέπεται 70,1% και χωρίς την επίδραση του Covid-19 θα ήταν 62,9%.

Σχήμα 12. Διάγραμμα σχέσης μισθών προς έσοδα χωρίς τις μετακινήσεις παικτών στα δέκα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα. (Πηγή: Ecaeuropa, 2020)

Όπως φαίνεται στο παρακάτω γράφημα ο οικονομικός αντίκτυπος από τον Covid-19 είναι μικρότερος στα πέντε μεγαλύτερα πρωταθλήματα απ' ό τι στα πέντε μικρότερα.

Σχήμα 13. Διάγραμμα σχέσης μισθών προς έσοδα χωρίς τις μετακινήσεις παικτών στα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα. (Πηγή: Ecaeuropre)

Σύμφωνα με τον οικονομικό διευθυντή της Ομοσπονδίας Ευρωπαϊκών Συλλόγων Hugo Hamon, μισθοί/συμβόλαια των παικτών είναι ένα περίπλοκο οικονομικό ζήτημα, το οποίο πρέπει άμεσα να αντιμετωπιστεί. Προς την κατεύθυνση αυτή, ήδη μεγάλοι ευρωπαϊκοί σύλλογοι (Barcelona, Real κ.α) διαπραγματεύονται με τους παίκτες περικοπές μισθών και επιμήκυνση συμβολαίων.

Αγωνιστικές συνέπειες από την αναστολή των πρωταθλημάτων και των διασυλλογικών διοργανώσεων λόγω covid-19

Η διακοπή ή αναβολή των εθνικών πρωταθλημάτων και των διασυλλογικών διοργανώσεων περιόρισε σε αυτό απομόνωση όλους μας και κατά συνέπεια και τους ποδοσφαιριστές. Το γεγονός αυτό της απότομης διακοπής της ποδοσφαιρικής δραστηριότητας και της αγωνιστικής ποδοσφαιρικής απραξίας είχε πολύπλευρες συνέπειες για τους ποδοσφαιριστές (Nauright, Zipp & Kim, 2020). Παρότι οι ομάδες παρέδωσαν στους παίκτες τους ατομικά προγράμματα κατ οίκον προπόνησης ή εκτελούσαν προγράμματα εκγύμνασης μέσω ψηφιακών πλατφορμών, ο συγχρονισμός, η έλλειψη έντασης και η ομαδική άσκηση με την μπάλα στέρησαν από τους ποδοσφαιριστές την υψηλή ένταση αερόβιας προπόνησης και εξάσκησης στην ανάπτυξη της ταχύτητας. Όμως, σύμφωνα με την έρευνα του Şenizik, Denerel, Köyağasioğlu & Tunç (2020) η περίοδος απομόνωσης των ποδοσφαιριστών διατάραξε τη ψυχική τους κατάσταση, ιδιαίτερα αυτών οι οποίοι ασκήθηκαν λιγότερο. Προς την κατεύθυνση αυτή οι ομάδες μέσω του ιατρικού προσωπικού τους παρείχαν ψυχολογική υποστήριξη στους ποδοσφαιριστές τους, προκειμένου να αμβλύνουν τις αρνητικές συνέπειες που αναπτύχθηκαν από την αγωνιστική απραξία στην ψυχική τους υγεία. Επομένως, είναι βέβαιο ότι η επάνοδος στην αγωνιστική

δράση, εκτός από την ψυχική επιβάρυνση, βρήκε τους παίκτες με μειωμένη φυσική κατάσταση και αυξημένο κίνδυνο κόπωσης και τραυματισμών, όπως επίσης επιμήκυνε και το χρονικό όριο αποκατάστασης των τραυματιών ποδοσφαιριστών (Retten, 2020).

Επειδή, ένας ποδοσφαιρικός αγώνας θεωρείται άθλημα πολλαπλών επιδόσεων, καθώς συνυπάρχει η αντοχή, η ταχύτητα, η υψηλή ένταση και οι ενέργειες εκτελούνται με τυχαία σειρά, γι' αυτό απαιτεί δεξιότητες και αποφάσεις υπό συνθήκες υψηλού στρες. Έτσι, η διατήρηση των ποδοσφαιριστών σε υψηλό επίπεδο φυσικής και νοητικής κατάστασης χρειάζεται ειδικό πρόγραμμα προετοιμασίας τριών σταδίων, βασική προετοιμασία, τακτική και προπόνηση με μπάλα, τα οποία στάδια θα πρέπει να είναι διασυνδεδεμένα και να εκτελούνται σε τακτική βάση (Mon-Lopez et al., 2020). Το ξέσπασμα της πανδημίας ανέτρεψε τον προπονητικό σχεδιασμό των ομάδων καθώς οι ατομικές προπονήσεις στο σπίτι και κατόπιν οι προπονήσεις στο γήπεδο σε μικρές ομάδες δεν επέτρεψαν στις ομάδες να ολοκληρώσουν ομαλά την προετοιμασία των παικτών για την επανέναρξη των πρωταθλημάτων. Ο απότομος φόρτος προπόνησης μετά από μια περίοδο απραξίας ή προπόνησης στο σπίτι, αναμφίβολα θα έχει αρνητικές συνέπειες στη φυσική ικανότητα (κυρίως στην αντοχή και στη μυϊκή δύναμη), στην απόδοση και στους πιθανούς τραυματισμούς (Mohr et al., 2020).

Προκειμένου, να επιτευχτεί η ομαλή επάνοδος των παικτών στα κανονικά επίπεδα φυσικής κατάστασης, οι προπονήσεις θα πρέπει να είναι εξατομικευμένες, λαμβάνοντας υπόψη τη βιο-φυσιολογική σύνθεση του κάθε ποδοσφαιριστή. Κατόπιν, οι προπονήσεις θα πρέπει να γίνονται σε μικρές ομάδες με μέτρια ένταση, ώστε οι παίκτες να εξοικειωθούν με το περιβάλλον και να αποκτήσουν την αίσθηση της κίνησης και της ταχυδύναμης. Οι τυποποιημένες ασκήσεις και η δομημένη προθέρμανση θα βοηθήσει στην ετοιμότητα των παικτών για την προπόνηση με αυξημένη ένταση και θα συνδράμει στον περιορισμό των τραυματισμών. Ανασταλτικός παράγων στην πλήρη ομαδική προπόνηση αποτελεί η απόσταση μεταξύ των παικτών προκειμένου να αποφευχθεί η μετάδοση του κορονοϊού μέσω των σταγονιδίων. Η αεροβική φυσική κατάσταση θα πρέπει να αυξάνεται σταδιακά με ασκήσεις υψηλής έντασης, ώστε οι παίκτες να φτάσουν σε επίπεδο αγωνιστικής κατάστασης, όμως είναι βέβαιο ότι αυτός ο τρόπος της μη κανονικής προετοιμασίας θα έχει αντίκτυπο στην απόδοση (Mohr et al., 2020).

Οι σωστές στρατηγικές ανάπαυσης και ύπνου και η χρήση ενδυμάτων συμπίεσης σε συνδυασμό με εμπλουτισμένη διατροφή και αποτελεσματικές και ασφαλείς μεθόδους αποκατάστασης θα βοηθήσουν στην ταχύτερη επανένταξη των παικτών στη ποδοσφαιρική κανονικότητα. Προς την κατεύθυνση αυτή, για την αποφόρτιση των παικτών από το μεγάλο βάρος της αγωνιστικής επιβάρυνσης η FIFA επέτρεψε την αύξηση των αντικαταστάσεων κατά τη διάρκεια ενός αγώνα. Συμπερασματικά, η πανδημία προκάλεσε την αγωνιστική απραξία των παικτών και την ταχεία επάνοδο χωρίς τον απαιτούμενο χρόνο προετοιμασίας. Αυτό, είχε ως επακόλουθο τη μειωμένη απόδοση των παικτών και την έλλειψη ομοιογένειας των ομάδων, ενώ παράλληλα αυξήθηκε ο κίνδυνος των τραυματισμών (Mohr et al., 2020).

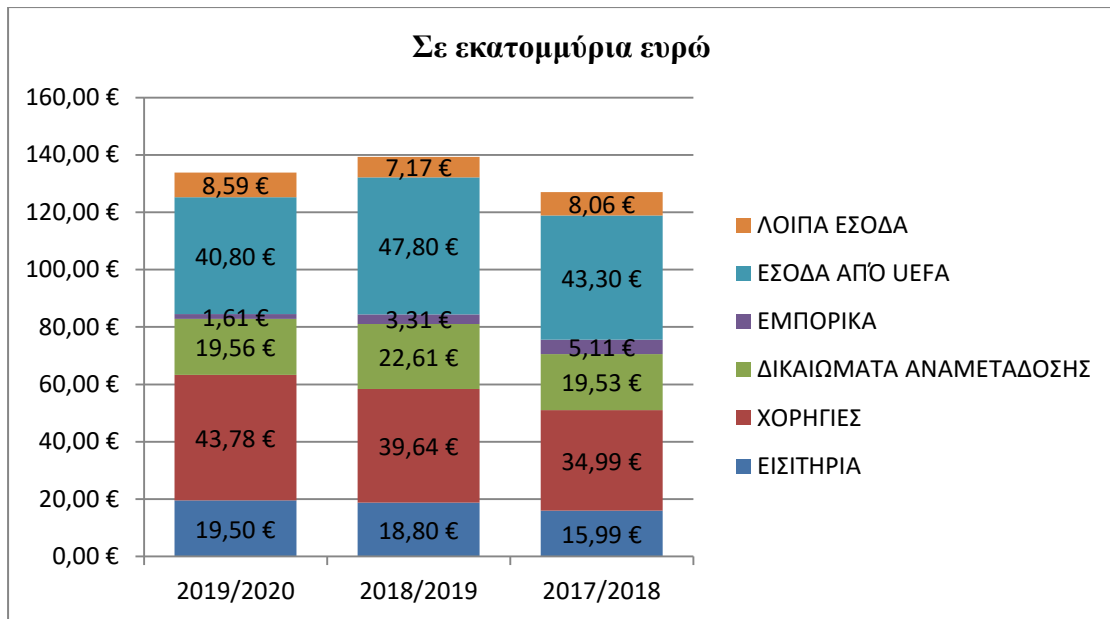
Οικονομικές συνέπειες

Οι οικονομικές δυσχέρειες στις επιχειρήσεις δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Ωστόσο, μετά την μεγάλη παγκόσμια ύφεση του 2008, οι οικονομικές δυσκολίες αποτέλεσαν ένα πολύ σημαντικό ζήτημα. Προς την κατεύθυνση αυτή και προκειμένου να αποφευχθούν χρεοκοπίες, η ευρωπαϊκή ένωση το 2014 θέσπισε κανόνες οι οποίοι αποσκοπούσαν στην έγκυρη προειδοποίηση για οικονομικές αδυναμίες στις επιχειρήσεις. Οι κανόνες αυτοί έχουν σχεδιαστεί για να παρέχουν πληροφόρηση στις εποπτεύουσες αρχές στα πρώιμα στάδια οικονομικών κρίσεων των επιχειρήσεων, ώστε να προλαμβάνουν ενδεχόμενη κατάρρευσή τους. Ένα παρόμοιο πρόγραμμα θεσπίστηκε και από την UEFA την τελευταία δεκαετία, το γνωστό Financial Fair Play (FFP) με διπλό στόχο. Αφενός μεν να ορίσει κανόνες δημοσιονομικών ορίων στις ομάδες και να εισάγει πειθαρχικά μέτρα για τις ομάδες που παρεκκλίνουν από τα όρια, ώστε να διασφαλιστεί η σταθερότητα στο ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο και αφετέρου με το πρόγραμμα τίθενται κανόνες, οι οποίοι διασφαλίζουν την ανταγωνιστικότητα των εθνικών πρωταθλημάτων. Το πρόγραμμα προσβλέπει στην ισορροπία εσόδων και δαπανών, -ειδικά αν οι δαπάνες αφορούν υπερβολικούς μισθούς παικτών-, πρακτικές που συνήθως οδηγούν στη αύξηση των χρεών. Ουσιαστικά, αποτρέπει τους συλλόγους να επωφελούνται από εξωτερική χρηματοδότηση (ιδιοκτητών, μεγαλομετόχων, δανείων κλπ) και προτρέπει στη δημιουργία εσόδων από τις δραστηριότητες (εμπορικές, χορηγίες, πωλήσεις παικτών κ.α) των ομάδων (Plumpley, et al., 2020).

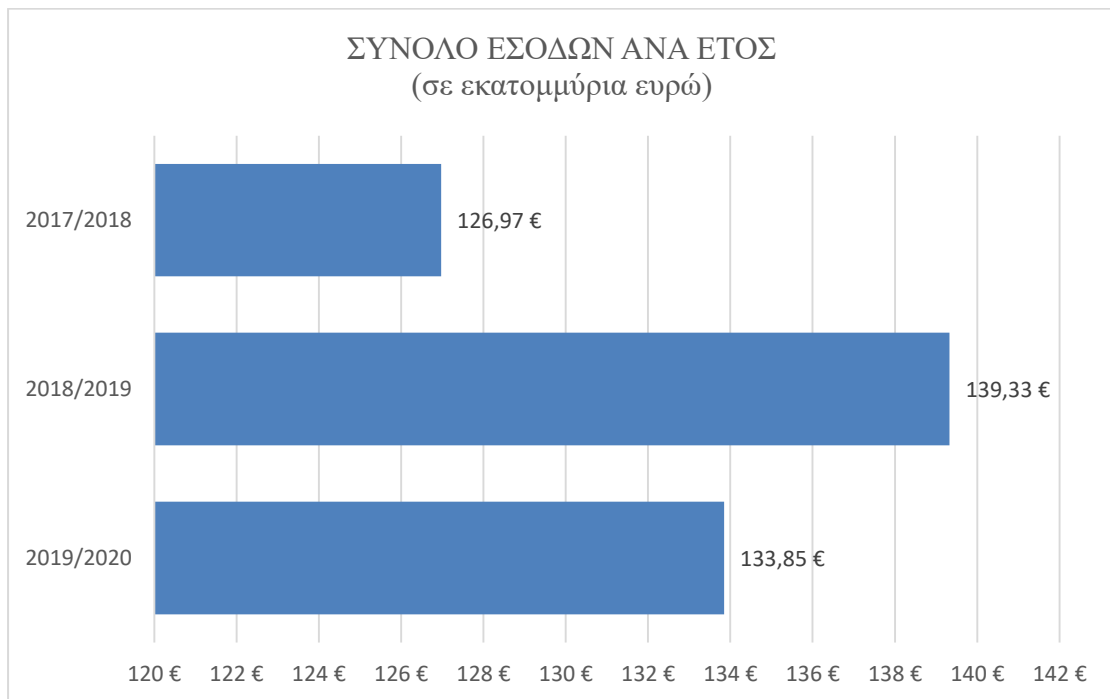
Η πανδημία που ταλανίζει όλον τον πλανήτη και είναι ιδιαίτερα αισθητή στην Ευρώπη προοιωνίζει μια νέα οικονομική κρίση στις ομάδες, καθότι στερούνται

σημαντικά έσοδα από την απουσία των θεατών στα γήπεδα με ότι αυτό συνεπάγεται, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά όλο τον οικονομικό σχεδιασμό των ομάδων (Wilson et al., 2020). Ως μέτρα για την εξισορρόπηση σύμφωνα με τον Plumpley et al, 2020, είναι η ισότιμη κατανομή των τηλεοπτικών δικαιωμάτων, η οποία θα βελτιώσει τα οικονομικά των ασθενέστερων ομάδων και θα τις καταστήσει περισσότερο ανταγωνιστικές. Ένα δεύτερο μέτρο, θα ήταν η θέσπιση ανώτατου ορίου μισθών, το οποίο να εξαρτάται από τον κύκλο εργασιών κάθε ομάδας. Ως τρίτο μέτρο προτείνεται η αυστηροποίηση των κανόνων του FFP από την UEFA, με σκοπό την πλήρη εφαρμογή τους, ώστε να προωθηθεί η οικονομική βιωσιμότητα των ομάδων. Τα μέτρα αυτά θα βοηθήσουν τις ομάδες να ελέγξουν το κόστος των εξόδων για να μπορέσουν να ξεπεράσουν τις οικονομικές δυσχέρειες που προέκυψαν λόγω του Covid-19.

Αναφορικά με την καθιέρωση ανώτατου μισθού στο ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο ο Drewes et al., (2020) το θεωρεί απίθανο, διότι θα παραβίαζε τους νόμους της ευρωπαϊκής ένωσης περί ανταγωνισμού και ελεύθερης αγοράς. Με δεδομένο ότι η δομή της αγοράς στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο δεν περιλαμβάνει μόνο τα εθνικά πρωταθλήματα, αλλά και τις διασυλλογικές διοργανώσεις, από τις οποίες εισρέουν σημαντικά έσοδα στις ομάδες, η θέσπιση ενός ανώτατου ορίου μισθών θα ήταν ανέφικτη. Εξάλλου, από οικονομικής πλευράς, ο μισθός που πληρώνει μια ομάδα στον ποδοσφαιριστή αντικατοπτρίζει τη χρησιμότητά του και τη συμβολή του στην επιτυχημένη πορεία της και επιπλέον ο καθορισμός των απολαβών είναι αποτέλεσμα διμερών διαπραγματεύσεων. Στο Σχήμα 14 παρουσιάζονται τα έσοδα των Ομάδων Super League για τα έτη 2017/2018 και 2018/2019 και 2019/2020 ανά κατηγορία και στο Σχήμα 15 τα συνολικά έσοδα ανά έτος.

Σχήμα 14. Κατηγορίες εσόδων ομάδων Super League περιόδων 2017/2018 και 2018/2019 και 2019/2020. (Πηγή: ΕΠΟ, Διεύθυνση αδειοδότησης)

Σχήμα 15. Σύνολο εσόδων ομάδων Super League περιόδων 2017/2018 και 2018/2019 και 2019/2020. (Πηγή: ΕΠΟ, Διεύθυνση αδειοδότησης)

Κοινωνία φιλάθλων ποδοσφαίρου

Η επιδημία του Covid-19 στέρησε από τους φιλάθλους την προσέλευσή τους στα γήπεδα, λόγω των μέτρων που επέβαλαν οι υγειονομικές αρχές προκειμένου να περιορίσουν την εξάπλωση της νόσου. Το γεγονός αυτό πέρα από τις οικονομικές

απώλειες των ομάδων και τα διάφορα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από το κλείσιμο των εγκαταστάσεων, άλλαξε τις συνήθειες εκατομμυρίων φιλάθλων, οι οποίοι είχαν συνδέσει την ψυχαγωγία τους με την παρουσία τους στα γήπεδα (Evans, et al., 2020).

Η πανδημία εκτός από τον κίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία που μπορεί να οδηγήσει στον θάνατο, μπορεί να προκαλέσει και ψυχολογικές βλάβες μη αναστρέψιμες. Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας στην εμφάνιση ψυχολογικής κατάπτωσης, είναι η παραμονή στο σπίτι, ειδικά όταν η περίοδος εγκλεισμού συνδέεται χρονικά με την φυσική παρουσία στο γήπεδο (Parnell et al., 2020a). Η διεξαγωγή των αγώνων με κλειστές πόρτες, άλλαξε αναγκαστικά τη συμπεριφορά των φιλάθλων, μείωσε την κοινωνική τους δραστηριότητα που συνδέεται με τη λειτουργία της ομάδας, γεγονός που προκάλεσε ψυχολογικές ασθένειες, όπως κατάθλιψη και άγχος, καθώς οδηγήθηκαν σε αλλαγές στις καθιερωμένες συνθήκες ψυχαγωγίας και τις κοινωνικές συναναστροφές τους (Şenışık et al., 2020).

Ένα πολύ σημαντικό γεγονός για τους οπαδούς των ομάδων που συμβαίνει λόγω των κλειστών γηπέδων, είναι η αποκοπή τους από τις εκδηλώσεις των ομάδων, διότι ως γνωστόν οι οπαδοί είναι στενά συνδεδεμένοι συναισθηματικά με τους συλλόγους. Το γεγονός αυτό, εκτός του ότι τους στερεί την άμεση υποστήριξη που παρέχουν, όπως η ψυχική ανάταση των παικτών την ώρα του αγώνα, την καταναλωτική συμβολή στα έσοδα των ομάδων κ.α, επιπλέον τούς αποκόπτει και από τη συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων (Parnell et al., 2020a).

Η έρευνα των Bull & Whittam, (2020) στην αγγλική Premier League και Championship έδειξε ότι οι οπαδοί του ποδοσφαίρου υποεκπροσωπούνται στο αγγλικό ποδόσφαιρο λόγω της πολιτικής που ακολουθούν οι ιδιοκτήτες των ομάδων. Παρότι οι οπαδοί θεωρούνται ηθικοί ιδιοκτήτες των ομάδων και αποτελούν βαρόμετρο στη δημιουργία δυναμικής, οι επιχειρηματίες των ομάδων τους αντιμετωπίζουν ως μέσο παραγωγής πλούτου για αυτές, διότι η ποδοσφαιρική βιομηχανία έπαψε να είναι απλά ένα παιχνίδι, αλλά αποτελεί μία τεράστια επιχείρηση που παράγει πλούτο, παραδείγματος χάριν, μεγαλύτερο από 10 δισεκατομμύρια λίρες στην οικονομία της Αγγλίας. Ωστόσο, η διεξαγωγή των πρωταθλημάτων χωρίς την παρουσία οπαδών στα γήπεδα λόγω του Covid-19 αφαιρεί από τις ομάδες το πλεονέκτημα της ατμόσφαιρας που δημιουργούν οι φίλαθλοι, όπως και την προστιθέμενη αξία που δημιουργεί η παρουσία τους σχετικά με τους χορηγούς, διαφημιστές, κατανάλωση την ημέρα του αγώνα κ.α.

Επιρροή των φιλάθλων στην απόδοση των ομάδων και των διαιτητών

Το πλεονέκτημα της έδρας έχει αναγνωριστεί στο ποδόσφαιρο εδώ και πολλά χρόνια. Η παρουσία φιλάθλων στο γήπεδο είναι ένας παράγοντας, ο οποίος δίνει ένα πλεονέκτημα στη γηπεδούχο ομάδα (Sánchez and Lavín, 2020). Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο οι στοιχηματικές εταιρίες παραδοσιακά δίνουν μεγαλύτερες αποδόσεις στην ομάδα που παίζει στην έδρα της. Αυτό συμβαίνει, διότι οι φίλαθλοι ασκούν στους ποδοσφαιριστές μια αναζωογονητική, κινητήρια επιρροή, η οποία τους ωθεί σε καλύτερη απόδοση και αντίστοιχα αποθαρρύνει τους φιλοξενούμενους (McCarrick, Bilalic, Neave & Wolfson, 2020). Η έρευνα των Zeller και Jurkivac (1989) έδειξε ότι στα θολωτά γήπεδα και σ' αυτά που υπάρχει εγγύτητα των φιλάθλων στον αγωνιστικό χώρο, οι ιαχές των φιλάθλων προσφέρουν μεγαλύτερη ενίσχυση στους ποδοσφαιριστές, απ' ό,τι στα ανοιχτά. Επιπλέον, σύμφωνα με μελέτες, οι διαιτητές τείνουν να λαμβάνουν πιο πολλές αποφάσεις υπέρ των γηπεδούχων, όταν η παρουσία των φιλάθλων προσπαθεί με φωνές να αποδοκιμάσει τις αποφάσεις τους. Είναι επομένως πιθανό η πίεση που ασκείται στους διαιτητές να επηρεάσει τις αποφάσεις τους, για παράδειγμα να προσθέσουν επιπλέον χρόνο στα ημίχρονα ή να καταλογίσουν περισσότερες κάρτες στους φιλοξενούμενους (Sánchez and Lavín, 2020).

Η έρευνα των McCarrick et al., (2020), επικεντρώθηκε στη διερεύνηση της επιρροής των φιλάθλων την περίοδο 2019/2020, -όπου το ένα τέταρτο των αγώνων διεξήχθη χωρίς θεατές λόγω του Covid-19- στις ομάδες και στις αποφάσεις των διαιτητών. Η έρευνα έλαβε υπόψη της τις συνθήκες και τα κίνητρα των διαγωνιζομένων (ελλιπή προετοιμασία, άνοδος, υποβιβασμός κ.α), ώστε τα αποτελέσματα να είναι αξιόπιστα. Τα ευρήματα της έρευνας επιβεβαίωσαν ότι η απουσία των φιλάθλων από τους αγώνες, επηρέασε σημαντικά την απόδοση της γηπεδούχου ομάδας, ενώ αντίθετα οι φιλοξενούμενες ομάδες παρουσίασαν βελτίωση της απόδοσής τους, ακυρώνοντας έτσι το πλεονέκτημα της έδρας. Επιπλέον, η έρευνα έδειξε ότι οι αποφάσεις των διαιτητών επηρεάζονται από την απουσία του πλήθους, καθώς δείχνουν μεγαλύτερη τιμωρητική διάθεση για τους φιλοξενούμενους και καλύτερη πρόθεση στις παραβάσεις των γηπεδούχων.

Σύμφωνα με τους Reade and Singlaton, (2020a), στη Bundesliga οι γηπεδούχοι πριν τη διακοπή του πρωταθλήματος κέρδισαν μόλις το 32% των

αγώνων, ενώ πριν τη διακοπή το ποσοστό αυτό ανερχόταν στο 43%. Απεναντίας οι φιλοξενούμενοι κέρδισαν το 45% των αγώνων, ενώ πριν τη διακοπή μόλις το 35%. Οι επιτυχίες των φιλοξενούμενων ήταν μεγαλύτερες τις πρώτες αγωνιστικές μετά την επανέναρξη, όμως κατά τη διάρκεια οι γηπεδούχες ανέκαμψαν καθώς εξοικειώθηκαν στο περιβάλλον του αγώνα χωρίς την παρουσία θεατών. Είναι στατιστικά αποδεδειγμένο ότι μια αδύναμη ομάδα στην έδρα της έχει περισσότερες πιθανότητες να κερδίσει μια ισχυρότερη, όμως η απουσία των οπαδών εξανεμίζει αυτό το πλεονέκτημα, γεγονός το οποίο καθιστά τους αγώνες λιγότερο ανταγωνιστικούς. Επομένως, η τηλεθέαση που εξαρτάται από την αβεβαιότητα του αποτελέσματος θα μειωθεί, με αποτέλεσμα να επηρεάσει τη ζήτηση του ποδοσφαιρικού τηλεοπτικού προϊόντος.

Η επιστροφή των θεατών στα γήπεδα μετά την πανδημία

Η πανδημία αποτέλεσε ένα ισχυρό σοκ για την κοινωνία και τον αθλητισμό. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος ήταν η επανεκκίνηση ή έναρξη της νέας ποδοσφαιρικής περιόδου χωρίς θεατές στα γήπεδα, η οποία δημιούργησε ένα πλήθος χρηματοοικονομικών ζητημάτων τα οποία απειλούν τη βιωσιμότητα και το μέλλον πολλών ομάδων. Από το Μάρτιο που διακόπηκαν ή αναβλήθηκαν πρωταθλήματα και διασυλλογικές διοργανώσεις, ο κόσμος του ποδοσφαίρου και τα εμπλεκόμενα μέρη (ομάδες, επενδυτές, ραδιοτηλεοπτικά μέσα, διαφημιστές, χορηγοί κ.α) αναγκάστηκαν να συμφιλιωθούν με τον αντίκτυπο της πανδημίας, να τροποποιήσουν τη λειτουργία τους και να αναπτύξουν νέες στρατηγικές (Parnell et al., 2020b). Η πανδημία που οδήγησε στη διεξαγωγή των αγώνων χωρίς θεατές, υπενθύμισε σε όλους τους εμπλεκόμενους ότι οι θεατές συμμετέχουν άμεσα στη δημιουργία αξίας για τις ομάδες και ότι η ιαχή τους και η επιρροή τους είναι κάτι παραπάνω από την παρακολούθηση των αγώνων μία ή δύο φορές την εβδομάδα (Bond et al., 2020).

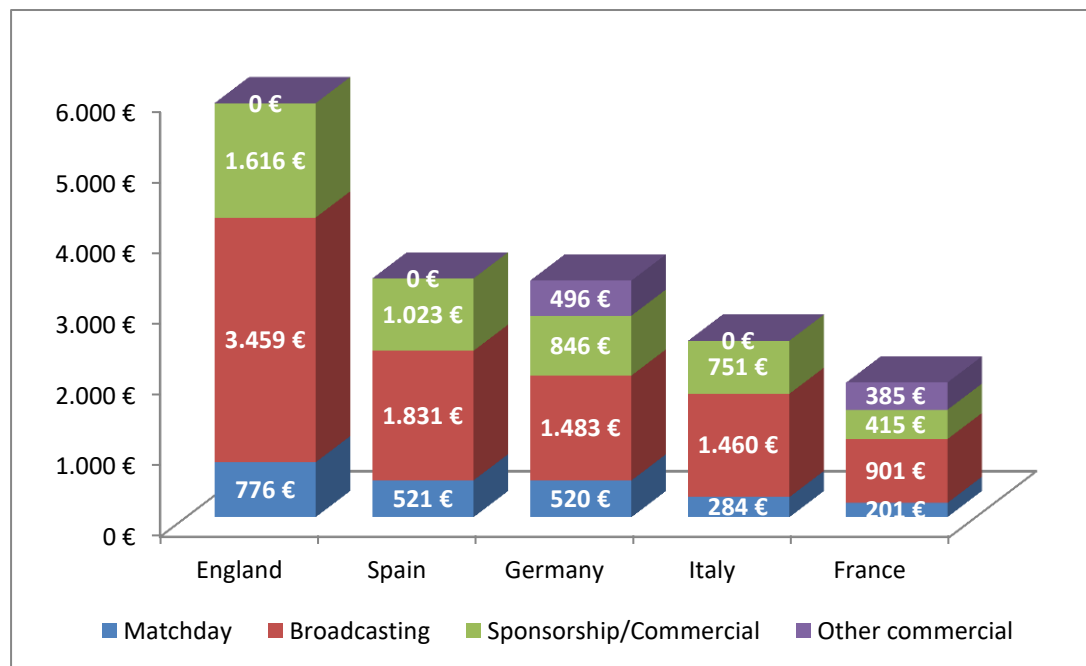
Ωστόσο, η επιστροφή των θεατών στα γήπεδα εξαρτάται από την πορεία της επιδημίας και τις εισηγήσεις των υγειονομικών αρχών προς την πολιτεία. Επειδή, ο χρονικός ορίζοντας διεξαγωγής αγώνων με θεατές είναι απρόβλεπτος, εμφανίζονται καινοτόμες ιδέες από τους ποδοσφαιρικούς οργανισμούς, όπως της Midtjylland, η οποία εγκατέστησε δυο γιγαντοοθόνες στο parking του σταδίου, προκειμένου οι φίλαθλοι της να παρακολουθούν τους αγώνες της ζωντανά μέσα από τα αυτοκίνητά τους (Parnell et al., 2020a). Στη γερμανική Bundesliga επέστρεψαν το Σεπτέμβριο του

2020 οι θεατές στα γήπεδα σε περιορισμένο αριθμό (μεταξύ 10-25%) της χωρητικότητας των γηπέδων, όμως η επιδείνωση της νόσου, ανέτρεψε το πλάνο, όποτε το πρωτάθλημα συνεχίστηκε χωρίς θεατές. Επομένως, η σταδιακή επάνοδος των θεατών στα γήπεδα με μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης αποτελεί στοίχημα για τις ομάδες και μπορεί να επιτευχθεί με συλλογικές προσπάθειες. Οι λύσεις αυτές, δεν είναι τέλειες, αλλά μπορούν να προσφέρουν τη δυνατότητα στους αθλητικούς οργανισμούς να ανακτήσουν μέρος των εσόδων τους και στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα και τους χορηγούς να προβάλουν τα προϊόντα τους (Bond et al., 2020).

Εκτός από το φυσικό τους χώρο, το γήπεδο, κατά την περίοδο της πανδημίας οι φίλαθλοι επιδιώκουν την παρακολούθηση των αγώνων σε εικονικά περιβάλλοντα ζώντας την ατμόσφαιρα του γηπέδου. Η επικοινωνία μεταξύ των φιλάθλων γίνεται μέσω διαδικτυακών εφαρμογών, οι οποίες επιτρέπουν τους φιλάθλους σε όλο τον κόσμο να συμμετέχουν σε καθημερινές συζητήσεις για θέματα της αγαπημένης τους ομάδας (Manoli, 2020). Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν αλλάξει τον τρόπο επικοινωνίας στο διαδίκτυο, επιτρέποντας τη συμμετοχή και τη συνεργασία μεταξύ των χρηστών σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα. Με ένα απλό like, οι φίλαθλοι, την περίοδο των κλειστών γηπέδων επιβεβαιώνουν τη συμμετοχή τους στη διαδικτυακή κοινότητα και αλληλεπιδρούν με άλλους ομοϊδεάτες τους (Mastromartino, Ross, Wear, & Naraine 2020). Από την πλευρά τους οι ομάδες εκμεταλλευόμενες τη δύναμη του brand name επιδιώκουν τη δημιουργία κοινοτήτων, ώστε οι θαυμαστές τους να αισθάνονται ως μέλη μιας ομάδας με τις ίδιες προτιμήσεις, παρά ως μεμονωμένοι καταναλωτές. Έτσι οι αθλητικοί οργανισμοί, κρατώντας υπό τον έλεγχό τους τις κοινότητες φιλάθλων, απολαμβάνουν οικονομικά οφέλη από την πώληση των προϊόντων και των υπηρεσιών τους. Ουσιαστικά, παρότι ο Covid-19 περιορίζει την άμεση κατανάλωση στο γήπεδο, η αίσθηση των φιλάθλων ότι ανήκουν και αναγνωρίζονται απ' αυτήν, μπορεί να τους ωθήσει σε διαδικτυακές αγορές προϊόντων και να αυξήσει την προβολή της ομάδας με εκδηλώσεις αφοσίωσης, όπως η προβολή αξέχαστων στιγμών από παλαιότερες επιτυχίες, ντοκιμαντέρ, κ.α. (Manoli, 2020). Επομένως, οι ομάδες αναπροσαρμόζουν τη στρατηγική τους κατά την περίοδο της πανδημίας και μέσω των κοινωνικών δικτύων επιδιώκουν να κρατούν την επαφή με τις κοινότητες των θαυμαστών τους, ώστε να πετυχαίνουν διαδικτυακές πωλήσεις και να δημιουργήσουν σ' αυτούς το αίσθημα ότι αποτελούν μέρος της ομάδας (Mastromartino, et al., 2020).

Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας την περίοδο της πανδημίας

Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο είναι πολύ σημαντικός, όχι μόνο για τα χρήματα που καταβάλουν στις ομάδες ως τηλεοπτικά δικαιώματα, αλλά και λόγω της ισχυρότατης θέσης που κατέχουν ως ραδιοτηλεοπτικοί φορείς ζωντανών ποδοσφαιρικών γεγονότων με κοινό σε όλο τον πλανήτη (Manoli, 2020). Η θέση αυτή φαίνεται ξεκάθαρα στον παρακάτω πίνακα, όπου ποσοστό πάνω από το 50% (πλην Bundesliga) των εσόδων των πέντε μεγαλύτερων πρωταθλημάτων της Ευρώπης προέρχεται από την εκμετάλλευση των τηλεοπτικών δικαιωμάτων (Deloitte, 2020).

Σχήμα 20. Έσοδα 'Big five' 2018/2019 ανά κατηγορία. (Πηγή: Deloitte.com)

Όμως, η πρόσφατη πανδημία και η διεξαγωγή των πρωταθλημάτων χωρίς θεατές στα γήπεδα είναι βέβαιο ότι θα επαναπροσδιορίσει τη σχέση των ραδιοτηλεοπτικών φορέων με τις ομάδες. Ήδη, η σχέση αυτή επεκτείνεται πέρα από τις οικονομικές ανταλλαγές, καθώς τα μέσα ενημέρωσης επέτρεψαν τη διάχυση του ποδοσφαιρικού προϊόντος σε όλο τον κόσμο, οπότε δεν είναι απλά ένας μέσο διαμεσολάβησης μεταξύ των ομάδων και των θεατών, αλλά αποτελεί το βασικό προμηθευτή του ποδοσφαίρου, βοηθώντας το να επεκτείνει την εμβέλειά του και την προβολή του σε τωρινούς και μελλοντικούς καταναλωτές (Parnell et al., 2020a). Ωστόσο, η απουσία των φιλάθλων από τα γήπεδα καθιστά τα μέσα ενημέρωσης ως τη

μοναδική πηγή προβολής του ποδοσφαιρικού προϊόντος προς τα έξω, γεγονός που θα μπορούσε να αλλάξει τη σχέση τους με τις ομάδες, -παρά την εμφάνιση νέων μέσων ενημέρωσης-, οδηγώντας τα σε δεσπόζουσα θέση μέσα στο ποδοσφαιρικό περιβάλλον. Επομένως, είναι αναμενόμενο οι ραδιοτηλεοπτικοί φορείς να ζητήσουν από τις ομάδες την αναπροσαρμογή προς τα κάτω των τιμημάτων για τα τηλεοπτικά δικαιώματα και παράλληλα την αύξηση των συνδρομητικών υπηρεσιών προς τους πελάτες τους (Manoli, 2020).

Μέχρι το Μάρτιο η αθλητική τηλεόραση είχε ως πυρήνα της εκπομπής το γήπεδο. Χιλιάδες φίλαθλοι μέσα στο γήπεδο πρόσφεραν ένα τηλεοπτικό προϊόν γεμάτο ζωντάνια. Όμως, το ξέσπασμα της πανδημίας ανέτρεψε τα πάντα και έδωσε την ευκαιρία στους ραδιοτηλεοπτικούς φορείς να αλλάξουν την τυπική προσέγγισή τους στο ποδόσφαιρο, ώστε μετά την πανδημία να εμφανιστούν πιο δυναμικά σε μεγαλύτερο πεδίο εφαρμογής της τηλεοπτικής εικόνας. Στο πλαίσιο αυτό, για τους φιλάθλους που θα παρακολουθούν ποδόσφαιρο στην τηλεόραση, οι ραδιοτηλεοπτικοί φορείς θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο προβολής βίντεο από θεατές στο σπίτι τους κατά τη διάρκεια της τηλεοπτικής μετάδοσης (Majumdar and Naha, 2020). Οι φιλάθλοι του καναπέ θα αντικαταστήσουν τους οπαδούς που εμφανίζονται σε πηγαδάκια έξω από τα γήπεδα, διότι οι κάμερες δεν έχουν τη δυνατότητα να προβάλλουν τις εκδηλώσεις των θεατών μέσα από το γήπεδο. Όμως, η τηλεόραση στο σπίτι μπορεί να μεταφέρει στο ευρύ κοινό τα συναισθήματα των φιλάθλων από τις εκδηλώσεις χαράς ή απογοήτευσης από την απόδοση της ομάδας τους. Για το σκοπό αυτό δεν είναι απαραίτητη η εγκατάσταση κάμερας στο σπίτι, αλλά οποιοσδήποτε και οπουδήποτε θα μπορεί με ένα smartphone ή tablet να καταγράψει σε βίντεο τις αντιδράσεις τους κατά τη ροή του αγώνα και να τις στείλει στο κανάλι (Manoli, 2020). Εξάλλου, η μεγαλύτερη μάζα των φιλάθλων στη εποχή μας έχει τη δυνατότητα χειρισμού της νέας τεχνολογίας, οπότε είναι εύκολη η αποστολή του υλικού, από το οποίο ο τηλεοπτικός φορέας θα έχει την ευχέρεια να τα ταξινομήσει και να επιλέγει ποια θα προβάλλει. Ήδη, σε πολλά media προβάλλονται στην οθόνη κατά τη διάρκεια των αγώνων μηνύματα κειμένου ή tweets υπό μορφή επευφημιών ή ερωτήσεων και οι θεατές καλούνται να απαντήσουν ώστε να γίνεται η προβολή διαδραστική (Majumdar and Naha, 2020).

Το γεγονός αυτό, κρατά τους φιλάθλους αφοσιωμένους στην προβολή και αισθάνονται ότι αποτελούν μέρος της δράσης, ενώ παράλληλα θα κεντρίσει το ενδιαφέρον και σε χιλιάδες άτομα να συντονίζονται ταυτόχρονα και να

παρακολουθούν τον αγώνα από διάφορες συσκευές. Οι τηλεοπτικοί παραγωγοί κατά καιρούς έχουν εφαρμόσει τεχνολογικές καινοτομίες στο γήπεδο με πλάνα από drones, spidercam ή κάμερες στους διαιτητές, όμως οι αντιδράσεις των θεατών στο γήπεδο έχουν τη μεγαλύτερη τηλεοπτική απήχηση. Επιπλέον, πολύ τηλεοπτικοί σταθμοί επιδιώκουν να αντισταθμίσουν την ατμόσφαιρα των θεατών με ηχογραφημένους ήχους φιλάθλων προκειμένου να είναι η παραγωγή του αγώνα πιο κοντά στις πραγματικές συνθήκες (Drewes et al., 2020). Μέχρι στιγμής οι τηλεοπτικές εκπομπές έχουν ως επίκεντρο το γήπεδο, οπότε σπάνια δείχνει στιγμιότυπα από οπαδούς που βρίσκονται μακριά απ' αυτό ή σε άλλη χώρα ή δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα της αγοράς εισιτηρίων. Επομένως, η συμμετοχή των θεατών στο τηλεοπτικό προϊόν από το σπίτι θα συμβάλει στη δημιουργία μιας βάσης αφοσιωμένων τηλεθεατών (Majumdar and Naha, 2020).

Όσο τα γήπεδα παραμένουν κλειστά είναι επόμενο να δημιουργούνται εικονικές κοινότητες μεταξύ των φιλάθλων, προκειμένου να συμμετέχουν σε συζητήσεις που αφορούν στην αγαπημένη τους ομάδα. Η εξέλιξη των κοινωνικών δικτύων τα οποία επιτρέπουν την άμεση επικοινωνία με εικόνα και ήχο έχει αλλάξει τους παραδοσιακούς τρόπους επικοινωνίας, διότι αρκεί ένα like για να επικροτήσεις κάτι με το οποίο συμφωνείς. Ο τρόπος αυτός επικοινωνίας καθιστά τους φιλάθλους κάθε ομάδας πιο αφοσιωμένους στην κοινότητα, από αυτούς που δε συμμετέχουν στα κοινωνικά δίκτυα (Mastromartino et al., 2020). Σύμφωνα με τον McWilliam, (2000), οι επιτυχημένες διαδικτυακές κοινότητες φιλάθλων που σχηματίζονται την περίοδο της πανδημίας βασίζονται σε τέσσερα χαρακτηριστικά. Το πρώτο χαρακτηριστικό έχει να κάνει με τα κοινά συμφέροντα των φιλάθλων που δεν είναι άλλα από αυτά που αφορούν στην ομάδα, το δεύτερο χαρακτηριστικό αναφέρεται στους αποδεκτούς κώδικες συμπεριφοράς, οι οποίοι βασίζονται στο τρίτο χαρακτηριστικό που είναι η εμπιστοσύνη που αναπτύσσεται μεταξύ τους άσχετα αν συνδιαλέγονται με μέλη της κοινότητας με διαφορετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά. Τέλος, το τέταρτο χαρακτηριστικό είναι η ενθάρρυνση και η προτροπή σε όσους ασπάζονται τις κοινά αποδεκτές αξίες της ομάδας να συμμετέχουν στην κοινότητα από όπου και αν βρίσκονται με φωνή και εικόνα γεγονός το οποίο δεν γινόταν με τα παραδοσιακά μέσα επικοινωνίας.

Η επίδραση eSports στο ποδόσφαιρο την περίοδο της πανδημίας

Ο περιορισμός των φιλάθλων στο σπίτι λόγω της πανδημίας έδωσε μεγάλη ώθηση στα eSports, διότι σ' αυτά βρήκαν καταφύγιο οι φίλαθλοι προκειμένου να μην αποκοπούν παντελώς από την αθλητική δράση. Τα eSports αναφέρονται συνήθως σε οργανωμένα επαγγελματικά τουρνουά, τα οποία ενεργοποιούνται μέσα από ψηφιακές πλατφόρμες. Λόγω της ανέπαφης λειτουργίας τους εξακολουθούν να συνεχίζονται και κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Όμως, πέρα από τους επαγγελματίες των eSports και το ευρύ κοινό έχει τη δυνατότητα να ασχοληθεί με το αντικείμενο, καθώς οι αθλητικοί οργανισμοί έχουν δημιουργήσει τις ανάλογες πλατφόρμες μέσα από τις οποίες οι φίλαθλοι έχουν πρόσβαση σε εικονικά τουρνουά (Nauright, et al., 2020).

Η καινοτόμα αυτή ενέργεια, η οποία γνωρίζει μεγάλη επιτυχία οφείλεται κυρίως στη δίψα των φιλάθλων, οι οποίοι παραμένουν κλεισμένοι στα σπίτια τους και λαχταρούν να έρχονται σε επαφή με τα ινδάλματά τους έστω και μέσα από ένα εικονικό περιβάλλον. Επιπλέον, λόγω των κλειστών γηπέδων έχουν συρρικνωθεί σημαντικά οι ζωντανές αθλητικές δραστηριότητες, οπότε οι φίλαθλοι καταφεύγουν σε άλλες μορφές ψυχαγωγίας όπως είναι τα eSports, τα οποία είναι τα μοναδικά που προσφέρουν τη δυνατότητα προσομοίωσης αθλητικών γεγονότων και να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των φιλάθλων με ανταγωνιστική ποδοσφαιρική δράση (Mastromartino et al., 2020).

Οι αθλητικοί οργανισμοί προκειμένου να κρατήσουν ζωντανό το φίλαθλο κοινό κοντά τους, προσκαλούν τα διάσημα αστέρια τους να συμμετέχουν σε διαγωνισμούς eSports. Η συμμετοχή των πρωτοκλασάτων παικτών σ' αυτά τα τουρνουά αυξάνει τη φήμη και δυναμώνει το πρεστίτζ της ομάδας, καθώς οι φίλαθλοι έρχονται σε διάδραση με αυτούς που δεν μπορούν να επακολουθήσουν ζωντανά από το γήπεδο. Οι πρωτοβουλίες αυτές έχουν ως σκοπό την περίοδο των κλειστών γηπέδων να διατηρήσουν ζωντανή την ομάδα στα μάτια των φιλάθλων στην παρούσα κατάσταση και να κρατήσουν τη συνοχή τους, ούτως ώστε όταν επιστρέψει η κανονικότητα να μην έχει χαθεί η επαφή μ' αυτήν (Ke and Wagner, 2020).

Σύμφωνα με τους Ke and Wangner, (2020), η επέκταση και η συνεχής ανάπτυξη των eSports, ενέχει τον κίνδυνο δημιουργίας μιας διαφορετικής κουλτούρας στο ποδόσφαιρο, καθώς χάνεται η άμεση επαφή των φιλάθλων με τις παραδόσεις και την ιδεολογία της ομάδας. Το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες στα eSports χαρακτηρίζονται από διαφορετικά δημογραφικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά πιθανόν θα έχει επιπτώσεις στη συνοχή των φιλάθλων της ομάδας.

Επομένως, εν μέσω της πανδημίας η χαμηλή συνοχή των φιλάθλων θα επηρεάσει μελλοντικά τη δύναμη του brand name καθώς ένα μέρος των φιλάθλων/καταναλωτών θα παραμείνει προσκολλημένο στα eSports. Προκειμένου να αποφευχθεί αυτό το γεγονός μεγάλοι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι, όπως για παράδειγμα η Paris-St-Germain δημιούργησαν ξεχωριστή ομάδα με ξεχωριστή διαχείριση για επαγγελματίες των eSports, η οποία λειτουργεί παράλληλα με την κύρια ομάδα, όμως με διαφορετική γκάμα οπαδών οι οποίοι δεν αλληλεπιδρούν με τους φιλάθλους της κύριας ποδοσφαιρικής ομάδας.

Παρόλα αυτά οι πυρήνες των οπαδών δεν είναι ικανοποιημένοι από την επέκταση των ομάδων στα eSports, διότι δε θεωρούν ότι πρέπει να διαχωρίζονται και να διασπώνται οι φίλαθλοι σε οπαδούς της ομάδας και σε οπαδούς των eSports. Ωστόσο, πέρα από το γεγονός ότι θα επιφέρει έσοδα στην ομάδα κατά την περίοδο της πανδημίας, οι πυρήνες των οπαδών θεωρούν πιθανό ότι θα έχει επιπτώσεις στη συνοχή του brand name από τη μίξη των φιλάθλων και θα εξασθενήσει τη δυναμική και την εικόνα των ομάδων. Η στροφή των φιλάθλων προς τα eSports και στις πλατφόρμες ζωντανής ροής είναι δεδομένο ότι θα στερήσει συνδρομητές από τα τηλεοπτικά κανάλια. Επομένως, η εξάπλωση των eSports μπορεί να αλλάξει μελλοντικά τις αθλητικές προβολές με τον επαναπροσδιορισμό των παραδοσιακών μορφών αθλητικών μεταδόσεων (Ke and Wagner, 2020).

Επιδράσεις σε επίπεδο χορηγιών, εγκαταστάσεων και παικτών

Το ποδόσφαιρο τα τελευταία τριάντα χρόνια έπαψε να αποτελεί ένα κοινωνικό και αθλητικό θεσμό, ο οποίος εξυπηρετούσε την ευχαρίστηση της κοινότητας. Η εμπορευματοποίηση και ο άκρατος επαγγελματισμός του ποδοσφαίρου μαγνήτισε πολυεθνικές εταιρείες και εμπορικούς κολοσσούς, οι οποίοι προωθούν και προβάλλουν τα προϊόντα τους μέσω του ποδοσφαίρου. Έτσι, χορηγοί υπογράφουν συμβόλαια συνεργασίας με τις ομάδες, προφέροντας υπέρογκα ποσά, προκειμένου να προωθήσουν τα προϊόντα τους. Οι εταιρείες αυτές, άλλες φορές σε ρόλο καταναλωτή και άλλες φορές σε ρόλο παραγωγού ασχολούνται με οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες με κύριο σκοπό τη δημιουργία υπεραξίας. Όμως, όλα αυτά τα χορηγικά προγράμματα λόγω της πανδημίας διαταράσσονται και διαμορφώνουν νέα δεδομένα μεταξύ των χορηγικών ομίλων και των ομάδων (Parnell et al., 2020a).

Σημαντική παράμετρο στη διαμορφούμενη κατάσταση διαδραματίζουν τα eSports καθώς επενδύουν χορηγικά σ' αυτά μεγάλοι όμιλοι, διότι προσφέρουν άμεση

αξία στους χορηγούς και στους διαφημιστές, λόγω του ότι το προωθούμενο προϊόν είναι άμεσα διαθέσιμο όλη την ώρα σε όλο τον κόσμο. Επίσης, οι ομάδες των χρηστών είναι κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους ηλικιακά νέοι και σε σημεία του πλανήτη στα οποία οι χορηγοί δεν μπορούν να διεισδύσουν δημογραφικά (Ke and Wagner, 2020). Με δεδομένο ότι τα χορηγικά συμβόλαια βασίζονται στην προβολή των προϊόντων τους από την παρουσία των θεατών στα γήπεδα, η απουσία αυτών οδηγεί στην αναθεώρηση των στρατηγικών προβολής. Επομένως, οι χορηγοί αναζητούν άλλες πηγές προώθησης των προϊόντων τους, στερώντας από τις ομάδες σημαντικά έσοδα (Horky, 2020).

Το κλείσιμο των ποδοσφαιρικών γηπέδων στους φιλάθλους λόγω της πανδημίας και ο απροσδιόριστος χρόνος ανοίγματος περιόρισε τον τρόπο με τον οποίο οι ομάδες αλληλεπιδρούν με τους θαυμαστές τους. Πέρα από τις οικονομικές συνέπειες για τις ομάδες χάνεται και η αίσθηση της κοινότητας για το πλήθος των θεατών (Bond et al., 2020). Σε μια περίοδο αβεβαιότητας και χωρίς προηγούμενη εμπειρία από ανάλογο συμβάν, οι αθλητικοί ποδοσφαιρικοί οργανισμοί προσπαθούν να κρατήσουν ζωντανή τη σχέση ομάδας και φιλάθλων. Είναι γεγονός ότι ο χώρος του γηπέδου λειτουργεί ως χώρος έκφρασης των φιλάθλων και δημιουργεί την κατάλληλη ατμόσφαιρα για την αγωνιστική ανάταση των ποδοσφαιριστών. Γι' αυτό το μέγεθος της εγκατάστασης, ο σχεδιασμός και η ατμόσφαιρα που δημιουργείται χαρακτηρίζει την ταυτότητα της. Επομένως, οι ανέσεις που προσφέρει, όπως τα καθίσματα, η πρόσβαση, το φαγητό, κ.α συντελούν στην καλή συμπεριφορά των θεατών και στη δημιουργία μιας κουλτούρας, η οποία είναι ανεξάρτητη από την επιτυχημένη ή όχι πορεία της ομάδος (Mastromartino, et al., 2020).

Είναι γεγονός ότι μετά τέλος της πανδημίας οι αθλητικές εγκαταστάσεις δεν θα λειτουργούν όπως πριν. Οι υγειονομικοί κανόνες για κοινωνικές αποστάσεις, αποφυγή συνωστισμού και ο φόβος των θεατών θα αναγκάσουν τις ομάδες να προσαρμόσουν τις υποδομές των εγκαταστάσεων σύμφωνα με τους κανόνες. Προς την κατεύθυνση αυτή είναι αναγκαίες οι επενδύσεις ώστε να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα (Parnell et al., 2020a). Η δημιουργία περισσότερων χώρων στάθμευσης, προκειμένου να αποφεύγεται ο συνωστισμός στα μέσα μαζικής μεταφοράς, η αύξηση και η επάρκεια των χώρων υγιεινής, η καθαριότητα, η αραίωση των καθισμάτων, η διάθεση των εδεσμάτων κ.α, είναι ορισμένα από τα θέματα τα οποία θα κληθούν να αντιμετωπίσουν οι υπεύθυνοι των εγκαταστάσεων. Επίσης, όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με άλλες ανέσεις, όπως ένα γρήγορο και συνεπές Wi-Fi, ώστε να

αλληλεπιδρούν οι θεατές μεταξύ τους είναι στοιχεία τα οποία θα πρέπει να διαθέτουν οι εγκαταστάσεις στην μετά κορονοϊού εποχή (Mastromartino, et al., 2020).

Αναμφισβήτητα οι πρωταγωνιστές του ποδοσφαίρου είναι οι ποδοσφαιριστές. Χωρίς αυτούς δεν υπάρχει ποδόσφαιρο. Τα τελευταία χρόνια, ο επαγγελματισμός του ποδοσφαίρου έχει ανεβάσει τις αμοιβές των ποδοσφαιριστών –ειδικά στα κορυφαία πρωταθλήματα της δυτικής Ευρώπης- σε πολύ υψηλά επίπεδα.

Επειδή το μισθολογικό κόστος καλύπτει τα 2/3 των εσόδων των ομάδων είναι επόμενο ότι λόγω της πανδημίας και των μειωμένων χρηματικών ροών, οι ομάδες απαίτησαν από τους ποδοσφαιριστές περικοπές μισθών και μετάθεση βραχυπρόθεσμων οφειλών για το μέλλον. Στο πλαίσιο αυτό, οι ομάδες διαπραγματεύτηκαν με τους ποδοσφαιριστές μειώσεις μισθών και αναβολές πληρωμών (Drewes et al., 2020). Σε ορισμένα πρωταθλήματα όπου η συνοχή των συλλόγων ήταν ισχυρή, οι διαπραγματεύσεις μεταξύ ομάδων και ποδοσφαιριστών απέφεραν γρήγορα αποτελέσματα και τα προβλήματα επιλύθηκαν άμεσα, διότι η πλευρά των ποδοσφαιριστών αντιλήφθηκε ότι μια άκαμπτη στάση θα έθετε σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα των συλλόγων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσαν οι ποδοσφαιριστές της Chelsea, οι οποίοι αποδέχθηκαν μειώσεις μισθών κατά 10%, ενώ αντιθέτως αρνητικό παράδειγμα αποτέλεσαν οι παίκτες της Arsenal μη αποδεχόμενοι την πρόταση για μείωση 16% ισχυριζόμενοι ότι υπάρχουν κατοχυρωμένες συμβάσεις που πρέπει να τηρηθούν στο ακέραιο. Ωστόσο, οι σύλλογοι της Premier League δημιούργησαν στο πλαίσιο της κοινωνικής ευθύνης ταμείο αλληλοβοήθειας με προσφορά 4 εκατομμυρίων λιρών για την ενίσχυση του αγώνα απέναντι στον κορονοϊό και κατάρτισαν προγράμματα αλληλεγγύης για την υποστήριξη των αναξιοπαθούντων στις τοπικές κοινωνίες (Kennedy & Kennedy, 2020).

Στο δημοφιλέστερο πρωτάθλημα του κόσμου την Premier League όπου ο μέσος μισθός ενός ποδοσφαιριστή κατά την περίοδο 2018/2019 ανερχόταν στο ποσό των 3 εκατομμυρίων λιρών, αποφασίστηκε η μείωση μισθών ως ηθικό αντιστάθμισμα για τις απώλειες χιλιάδων θέσεων εργασίας σε όλους σχεδόν τους τομείς της οικονομίας, παρότι οι μειώσεις θα στερούσαν φορολογικά έσοδα 200 εκατομμυρίων λιρών από τα κρατικά ταμεία (Kampmark, 2020). Ωστόσο, υπήρξαν και περιπτώσεις όπου ορισμένοι ποδοσφαιριστές αρνήθηκαν να δεχθούν περικοπές μισθών ισχυριζόμενοι ότι οι ιδιοκτήτες των ομάδων έχουν τη δυνατότητα να στηρίξουν οικονομικά τις ομάδες τους (Parnell et al, 2020a).

Όμως κορυφαίοι ποδοσφαιριστές όπως ο Μέσσι και ο Ρονάλντο δέχθηκαν μειώσεις στους μισθούς τους και στα πακέτα αμοιβών τους. Επιπλέον, ο Μέσσι και οι συμπαίκτες του στη Μπαρτσελόνα συμφώνησαν να δεχθούν μειώσεις στις αμοιβές τους αρκεί να διατηρηθούν ακέραιοι οι μισθοί και οι θέσεις του προσωπικού της ομάδας για όσο διάστημα διαρκεί η πανδημία. Ο Ρονάλντο δώρισε 1,8 εκατομμύρια δολάρια σε νοσοκομεία της πατρίδας του για την αντιμετώπιση της πανδημίας (Kampmark, 2020). Ωστόσο, εκτός από τις μειώσεις μισθών που ζήτησαν οι ομάδες από τους ποδοσφαιριστές, μια άλλη παράμετρος που επηρεάζει τους ποδοσφαιριστές και προέκυψε λόγω της πανδημίας είναι ο αντίκτυπος στην αξία τους. Επομένως, λόγω της πανδημίας και της αγωνιστικής απραξίας, σε συνάρτηση με τη μείωση των εσόδων των ομάδων, θα διατεθούν λιγότερα ποσά στο μεταγραφικό παζάρι, οπότε η αξία των ποδοσφαιριστών θα μειωθεί λόγω της χαμηλότερης ζήτησης. Σε αντιστάθμισμα της απώλειας εισοδημάτων από τους ποδοσφαιριστές και για την αναπλήρωση των απολεσθέντων εσόδων, οι ποδοσφαιριστές θα μπορούσαν να αυξήσουν τα έσοδά τους από δραστηριότητες στα κοινωνικά μέσα και στις διαφημίσεις προϊόντων (Drewes et al., 2020).

Τα νέα δεδομένα στο ελληνικό και ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο

Η επίδραση της πανδημίας στο ποδόσφαιρο είναι εμφανής σε όλα τα επίπεδα. Λόγω της αναβολής ή ματαίωσης των πρωταθλημάτων, οι ομάδες εκτός από την ενίσχυση από τις ιαχές των φιλάθλων τους στα γήπεδα και τα έσοδα τις ημέρες των αγώνων, έχασαν επιπλέον έσοδα από τις διαφημίσεις, τους χορηγούς, κ.α. Σ' αυτή τη δύσκολη συγκυρία με τα γήπεδα κλειστά, οι ομάδες στα μεγάλα πρωταθλήματα κατάφεραν να επιβιώσουν εξαιτίας των προσοδοφόρων τηλεοπτικών συμβάσεων, μέσω των οποίων άμβλυναν την απώλεια εσόδων από τις υπόλοιπες πηγές (Nauright, et al., 2020). Όμως, η εξέλιξη της πανδημίας και η απροσδιόριστη επαναφορά της κανονικότητας στο ποδόσφαιρο εγκυμονεί κινδύνους όχι μόνο για τους αθλητικούς οργανισμούς αλλά και για την τοπική κοινωνία. Ενδεχόμενη κατάρρευση ομάδων θα έχει σοβαρό αντίκτυπο στην οικονομία πολλών πόλεων, διότι οι σύλλογοι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τις κοινότητες, γεγονός που θα επιφέρει πλήγμα στην ευημερία τους (Retten, 2020). Σύμφωνα το στέλεχος της AC Milan Ιβάν Γαζίδη οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι δεν είναι απλά εταιρείες που παίζουν ποδόσφαιρο, αλλά οργανισμοί που προσφέρουν μέσω δωρεών και έργων κοινωνικής ευθύνης σημαντικά οφέλη στην κοινότητα (Kampmark, 2020).

Στο πλαίσιο αυτό, οι κυβερνήσεις σε όλη την Ευρώπη πασχίζουν να σώσουν επιχειρήσεις από τις συνέπειες της πανδημίας παρέχοντας πακέτα επιδοτήσεων και εφαρμόζοντας προγράμματα στήριξης της εργασίας. Οι αθλητικοί οργανισμοί προφανώς είναι εργοδότες (από την αθλητική πλευρά) με απασχολούμενο εργατικό δυναμικό και συνεισφορά μέσω φορολογίας στις οικονομίες των κρατών. Επομένως, όταν οι ομάδες αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα και άρα τον κίνδυνο χρεοκοπίας, μικραίνει ο κύκλος εργασιών, οπότε πληρώνουν λιγότερους ή και καθόλου φόρους και επιπλέον χάνονται σημαντικές θέσεις εργασίας και κλονίζεται η τοπική κοινότητα. Με αυτά τα δεδομένα οι κυβερνητικές προσπάθειες οικονομικής διάσωσης των επιχειρήσεων θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν και τις επαγγελματικές ποδοσφαιρικές ομάδες. Είναι γεγονός ότι διαχρονικά οι ομάδες λαμβάνουν έμμεση υποστήριξη από το κράτος, εφόσον χρησιμοποιούν τις κρατικές δυνάμεις ασφαλείας (αστυνομία, πυροσβεστική, νοσοκομεία, κ.α) και δημόσιες εγκαταστάσεις (δρόμους, πάρκα, κ.α). Επίσης, πολλές αθλητικές εγκαταστάσεις χρηματοδοτούνται ή συνιδρύονται από τοπικούς δημοτικούς ή περιφερειακούς πόρους, καθώς επίσης τυγχάνουν προβολής μέσω εκπομπών από τα κρατικά μέσα ενημέρωσης (Drewes et al., 2020).

Ωστόσο, εμφανείς είναι οι αρνητικές συνέπειες –ειδικά στα παιγνίδια υψηλού κινδύνου- από τη μεγάλη κυκλοφοριακή επιβάρυνση των περιοχών όπου εδρεύουν τα γήπεδα, τη ρύπανση από τα σκουπίδια και την οχλαγωγία, οπότε θεωρείται οξύμωρο η ποδοσφαιρική βιομηχανία, η οποία εξυπηρετείται έμμεσα από το κράτος να απαιτεί και επιδοτήσεις από τα χρήματα των φορολογουμένων. Εξάλλου, τίθεται και το ερώτημα αν δικαιολογείται κρατική χρηματοδότηση ποδοσφαιρικών ομάδων και δεν εμπίπτει στους νόμους περί κρατικών ενισχύσεων. Η επικρατούσα άποψη θέλει τους αθλητικούς οργανισμούς να διαθέτουν ικανά ίδια κεφάλαια και πλάνο διαχείρισης κινδύνων, ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν απρόσμενες καταστάσεις όπως αυτές που προκάλεσε η πανδημία του Covid-19 (Drewes et al., 2020).

Η περίοδος 2019/20 στα κυριότερα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα (πλην Γαλλίας) ολοκληρώθηκε με κλειστά γήπεδα. Η νέα ποδοσφαιρική σεζόν 2020/2021 άρχισε και συνεχίζεται χωρίς φιλάθλους. Κάποιοι σχεδιασμοί για μειωμένη παρουσία θεατών, όπως αρχικά στη Bundesliga γρήγορα ματαιώθηκαν καθότι η εξάπλωση της πανδημίας δεν επέτρεπε την επιστροφή των φιλάθλων στα γήπεδα. Όταν παρέλθει η πανδημία και ξαναοιξούν τα γήπεδα αναμένεται μειωμένη προσέλευση καθώς θα υπάρχει ακόμη ενδόμυχα ο φόβος της πανδημίας στους φιλάθλους. Στο πλαίσιο αυτό,

οι ομάδες θα πρέπει να υιοθετήσουν πιο δημιουργικές στρατηγικές τιμολόγησης των εισιτηρίων και να υλοποιήσουν καινοτόμες ιδέες, ώστε να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των φιλάθλων, εάν θέλουν να επιβιώσουν οικονομικά σε ένα περιβάλλον που ακόμη θα πλανάται η πανδημία του Covid-19 (Reade and Singlaton, 2020b).

Ο Moore, 2020 εκφράζει μια διαφορετική άποψη με αφορμή την κατάσταση που διαμορφώθηκε στο ποδόσφαιρο εξαιτίας της πανδημίας. Βλέπει την τρέχουσα πανδημία σαν μια ευκαιρία να αποκτήσει το άθλημα μια νέα ανανεωμένη προοπτική. Θεωρεί ότι το ποδόσφαιρο είναι απλά ένα παιχνίδι και πως μπορούμε να ζήσουμε και χωρίς αυτό. Ως παράδειγμα φέρνει την επταετή διακοπή του αγγλικού πρωταθλήματος κατά τη διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Ίσα-ίσα πιστεύει ότι η διακοπή των πρωταθλημάτων και η έναρξη χωρίς θεατές δίνει το δικαίωμα στους φιλάθλους να στοχαστούν και να εκτιμήσουν το παιχνίδι με διαφορετικό τρόπο, διότι «το ποδόσφαιρο από μόνο του δεν μπορεί να σταματήσει τους πολέμους, όπως δεν μπορεί να εξουδετερώσει την πανδημία» (Moore, 2020). Στο ίδιο πνεύμα και ο Black, (2020) θεωρεί ότι η στέρηση των φιλάθλων από τη φυσική τους παρουσία στο γήπεδο, ίσως αποτελεί μια ευκαιρία για την επαναξιολόγηση του ελεύθερου χρόνου και εύρεσης νέων δράσεων μακριά από το ποδόσφαιρο.

Η επιδημία εκτός από τα εθνικά πρωταθλήματα, όπως ήταν επόμενο, έπληξε και τις κορυφαίες διοργανώσεις της UEFA. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η αναβολή του EURO 2020 για το 2021.

UEFA Champions League

Σε τηλεδιάσκεψη στις 17 Ιουνίου η εκτελεστική επιτροπή της UEFA πήρε μια σειρά από αποφάσεις που αφορούν στη διεξαγωγή των διασυλλογικών διοργανώσεων που διακόπηκαν το Μάρτιο λόγω της πανδημίας. Αποφασίστηκε οι εναπομείναντες επαναληπτικοί αγώνες της φάσης των 16 να διεξαχθούν στις 7 και 8 Αυγούστου στις έδρες των ομάδων χωρίς θεατές. Οι προημιτελικοί, οι ημιτελικοί και ο τελικός αγώνας να διεξαχθούν με τη μορφή Final-8 στα γήπεδα της Benfica και της Sportnig Λισαβόνας την περίοδο μεταξύ 12 και 23 Αυγούστου 2020. Όλοι οι προημιτελικοί και ημιτελικοί αγώνες, σε περίπτωση ισοπαλίας στην κανονική διάρκεια του αγώνα, να πάνε σε παράταση και στη διαδικασία των πέναλτι. Οι αγώνες διεξήχθησαν σύμφωνα με την απόφαση της εκτελεστικής επιτροπής και νικήτρια αναδείχθηκε η

Bayern, η οποία νίκησε την Paris Saint-Germain στον τελικό με σκορ 1-0 και κατέκτησε το τρόπαιο του Champions League της περιόδου 2019/2020 (UEFA, 2020). Οι αγώνες της περιόδου 2020/2021 διεξάγονται εν μέσω πανδημίας και με την εφαρμογή του αυστηρού υγειονομικού πρωτοκόλλου της UEFA χωρίς θεατές (πλην Ρωσίας και Ουκρανίας, όπου υπάρχει η παρουσία λίγων θεατών) (Competitions, n.d)

EURO

Το ευρωπαϊκό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου ήταν σχεδιασμένο να διεξαχθεί το καλοκαίρι του 2020 και αναβλήθηκε για το 2021 (Drewes et al., 2020). Η αναβολή του EURO 2020 και η μετάθεσή του για το καλοκαίρι του 2021 κόστισε στην UEFA περίπου 300 εκατομμύρια ευρώ (Parnell et al., 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΣ

Μια ερευνητική επιστημονική μεθοδολογία βασίζεται στις πτυχές της ερευνητικής προσέγγισης του θέματος που ερευνάται, οι οποίες περιλαμβάνουν τα διαδοχικά στάδια σχεδιασμού και πραγματοποίησης της έρευνας. Σ' αυτά περιλαμβάνονται η μέθοδος και οι τεχνικές συλλογής δεδομένων, η επιλογή του δείγματος πληθυσμού, η επεξεργασία των αποτελεσμάτων, η διατύπωση των συμπερασμάτων και η συζήτηση γύρω απ' αυτά (Δημητρόπουλος, 2004).

Σύμφωνα με τον Creswell (2011) στην πράξη υπάρχουν δύο κύριες μορφές έρευνας, η ποσοτική και η ποιοτική. Η ποσοτική μέθοδος έρευνας χρησιμοποιεί υποθέσεις, μεταβλητές, ελέγχει τις θεωρίες πρόβλεψης αποτελεσμάτων, επιλέγει εργαλεία συλλογής δεδομένων κλειστών απαντήσεων από τους ερωτώμενους και επιδιώκει να μετρήσει τις διαφορές των μεταβλητών και να τις συσχετίσει. Στον αντίποδα, η ποιοτική μέθοδος έρευνας, δεν χρησιμοποιεί υποθέσεις, παρά μόνο ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία μπορεί να μεταβάλλονται στην πορεία ανάλογα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Στην ποιοτική μέθοδο έρευνας ο όρος μεταβλητή δεν υπάρχει, διότι ο ερευνητής προσπαθεί να συγκεντρώσει πληροφορίες πάνω σε ένα κεντρικό πρόβλημα και το εργαλείο που επιλέγει για να συλλέξει δεδομένα είναι οι απαντήσεις ανοιχτού τύπου, χωρίς να συγκρίνει διαφορές και να συσχετίζει μεταβλητές. Ο κύριος στόχος της ποιοτικής έρευνας είναι η κατανόηση σε βάθος κοινωνικών φαινομένων, μέσω απαντήσεων από τους ερωτηθέντες με απώτερο σκοπό την προσέγγιση της αλήθειας του υπό διερεύνηση φαινομένου. Σε αντίθεση η ποσοτική έρευνα διερευνά κάποια φαινόμενα, χρησιμοποιώντας στατιστικές μετρήσεις και αριθμητικά δεδομένα με σκοπό τη γενίκευση των αποτελεσμάτων στον ευρύτερο πληθυσμό.

Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Στόχος του ερευνητή της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τα αποτελέσματα έρευνας με συγκεκριμένα ερωτήματα όσο πιο άρτια και πειστικά γίνεται. Ως καταλληλότερη ερευνητική μέθοδος επιλέχθηκε η ποιοτική εξαιτίας του θέματος που αφορά στον αντίκτυπο της πανδημίας Covid-19. Επειδή, η πανδημία COVID-19 εξελίσσεται παγκόσμια και οι επιπτώσεις της είναι περισσότερο ορατές

στην Ευρώπη καθώς επηρεάζει όλους τους τομείς της κοινωνίας, το ποδόσφαιρο δεν θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση. Αν και οι εμβολιασμοί βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη, τα αποτελέσματα δεν είναι ακόμη εμφανώς ορατά και επιπλέον υπάρχει και το γεγονός της αμφισβήτησης της ασφάλειας και της αποτελεσματικότητας των εμβολίων. Επομένως, βασικός λόγος επιλογής της ποιοτικής μεθόδου έναντι της ποσοτικής είναι η μοναδικότητα των συνθηκών που δημιούργησε η πανδημία στο ποδόσφαιρο.

Έτσι, λόγω της ιδιαιτερότητας των συνθηκών που δημιούργησε η πανδημία στο ποδόσφαιρο, της αδυναμίας χρήσης υποθέσεων και μεταβλητών και λήψης ερωτηματολογίων, του μικρού μεγέθους δείγματος στελεχών των ομάδων και της γεωγραφικής διασποράς των ομάδων, προτιμήθηκε από τον ερευνητή η ποιοτική μέθοδος. Επιπρόσθετα, ένα άλλο πολύ σημαντικό κριτήριο επιλογής της συγκεκριμένης ερευνητικής μεθόδου, υπήρξε και η ιδιαιτερότητα του ερευνητή, ο οποίος λόγω της συμμετοχής του ως παρατηρητή στη διοργάνωση του πρωταθλήματος Super League, είχε τη δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας με τα στελέχη των ομάδων.

Η έρευνα διεξήχθη με συνεντεύξεις που αποτελούν ένα από τα βασικότερα εργαλεία της ποιοτικής μεθόδου. Πρόκειται για επικοινωνία και αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων, η οποία καθοδηγείται από τον ερευνητή με στόχο την απόσπαση πληροφοριών που σχετίζονται με το αντικείμενο της έρευνας (Cohen και Manion, 1992: 307-308). Η διάκριση που γίνεται συχνά στις συνεντεύξεις βασίζεται στην τυποποίηση ή στο βαθμό δόμησής τους. Με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά διακρίνονται σε:

- **Πλήρως δομημένη συνέντευξη.** Είναι ένα είδος συνέντευξης που δεν χρησιμοποιείται σχεδόν ποτέ σε ποιοτική έρευνα, καθώς βασίζεται σε αυστηρά προκαθορισμένες ερωτήσεις ως προς το περιεχόμενο, τη διατύπωση των ερωτήσεων και δεν επιτρέπει τη συλλογή νέων δεδομένων σε βάθος ή την ανάδειξη νέων θεμάτων (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Αντιθέτως έχει συγκεκριμένη δομή, ροή και δεν αλλάζει κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.
- **Μη δομημένη συνέντευξη.** Η μη δομημένη συνέντευξη είναι ανοικτή και δεν περιλαμβάνει προκαθορισμένες ερωτήσεις, αλλά ευρείες θεματικές πάνω στις οποίες οι συμμετέχοντες στην έρευνα καλούνται

να μιλήσουν ή να τοποθετηθούν ελεύθερα και με τους δικούς τους όρους (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Σημαντικό πλεονέκτημα της μη δομημένης συνέντευξης είναι ο λόγος των ερωτώμενων, ο οποίος προέρχεται από μη προκαθορισμένες ερωτήσεις από τον ερευνητή (Mason, 2009).

- **Ημιδομημένη συνέντευξη.** Αποτελείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων, κατά κάποιον τρόπο ερωτήσεων και υπάρχει ένα μέτρο-οδηγός για τα θέματα που είναι σημαντικό να καλυφθούν στο πλαίσιο της συνέντευξης (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Η ημιδομημένη συνέντευξη είναι ιδιαίτερα ευέλικτη, διότι παρέχεται η δυνατότητα στον ερωτώμενο να απαντά ελεύθερα και σε βάθος χωρίς περιορισμούς και διακοπές, ενώ παράλληλα ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να κατευθύνει τον ερωτώμενο στο σωστό δρόμο όταν διαπιστώσει ότι οι απαντήσεις που λαμβάνει δεν ανταποκρίνονται στον σκοπό της έρευνας (Creswell, 2011). Ο συγκεκριμένος τύπος συνέντευξης ανταποκρινόταν στους στόχους της εν λόγω έρευνας για αυτό και επιλέχθηκε από τον ερευνητή. Οι ερωτώμενοι ενημερώθηκαν πριν τη συνέντευξη για τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί καθώς και πως τα δεδομένα θα αξιοποιηθούν για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έρευνας. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση να κατανοήσουν οι ερωτώμενοι ότι θα τηρηθεί η ανωνυμία τους. Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν σε φιλικό και οικείο κλίμα, γεγονός που οι ερωτώμενοι ένιωσαν άνετα και απάντησαν αβίαστα στα ερωτήματα.

Ο πρώτος ερευνητικός άξονας της συνέντευξης περιείχε ερωτήσεις που αφορούσαν στον αντίκτυπο της πανδημίας στην αγωνιστική κατάσταση των ομάδων κατά την περίοδο 2019/2020 όπου το 1/3 του πρωταθλήματος διεξήχθη υπό συνθήκες Covid-19 και την επόμενη περίοδο 2020/2021 όπου ξεκίνησε και συνεχίστηκε υπό την επιρροή της πανδημίας. Ο δεύτερος άξονας αφορούσε οικονομικά στοιχεία και συγκεκριμένα στις απώλειες εσόδων που υπέστησαν οι ομάδες από την πανδημία και κατά την περίοδο 2019-2020 και κατά την περίοδο 2020/2021. Τέλος, ο τρίτος άξονας περιελάμβανε ερωτήσεις που αφορούσαν στις επιπτώσεις από την απουσία των θεατών στα γήπεδα, στην είσοδο νέων χορηγών στο ποδόσφαιρο την περίοδο της

πανδημίας, στην ασφάλεια των θεατών και στην επαναφορά τους μετά το τέλος της πανδημίας.

Μέσα συλλογής δεδομένων

Οι συνεντεύξεις έγιναν τηλεφωνικά, για λόγους ασφαλείας, στο πλαίσιο του σεβασμού του υγειονομικού πρωτοκόλλου του ΕΟΔΥ, το οποίο ίσχυε σε όλη τη χώρα. Είχαν διάρκεια περίπου 30 λεπτά και καταγράφηκαν από κινητό τηλέφωνο. Ο ερευνητής διατύπωνε το ερώτημα και ο συνεντευξιζόμενος απαντούσε ελεύθερα χωρίς να διακόπτεται από τον ερευνητή παρά μόνο όταν αυτός έκρινε σκόπιμο να επαναφέρει τη συνέντευξη στο υπό έρευνα ζήτημα ή να ζητήσει επεξήγηση των απαντήσεων. Στη συνέχεια έγινε η απομαγνητοφώνηση του φωνητικού υλικού σε κείμενα γραπτού λόγου. Για την ανάλυση και την επεξεργασία των κειμένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδο της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου με την κωδικοποίηση των δεδομένων.

Δείγμα

Ο στόχος της έρευνας ήταν η καταγραφή των θέσεων των εκπροσώπων των επαγγελματικών ομάδων της χώρας σε ερωτήματα που αφορούσαν στην επίδραση της πανδημίας σε οργανωτικό, οικονομικό, αλλά και κοινωνικό επίπεδο. Ο πληθυσμός της έρευνας ήταν οι δώδεκα (12) ομάδες της Α΄ Εθνικής κατηγορίας η οποία είναι η Α΄ επαγγελματική κατηγορία ποδοσφαίρου της Ελλάδος, Super League. Ο Απόλλων Σμύρνης και ο ΠΑΣ Γιάννινα ανέβηκαν στην Α΄ Εθνική κατηγορία την περίοδο 2020/2021, ενώ Πανιώνιος και Ξάνθη υποβιβάστηκαν την ίδια περίοδο. Στη συνέντευξη πήραν μέρος δέκα (10) από τις ομάδες (ποσοστό απόκρισης - Response Rate 10/12, 83,33%) ποσοστό ικανό για την αξιοπιστία της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η αποτύπωση των επιπτώσεων της πανδημίας και οι νέες συνθήκες που δημιουργούνται εξ αιτίας της στο ελληνικό και ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο. Από την έρευνα και τις απαντήσεις των ερωτώμενων προέκυψαν στοιχεία, τα οποία επιβεβαιώνουν την αρνητική επίδραση της πανδημίας στην αγωνιστική ετοιμότητα των ομάδων, στην απώλεια εσόδων, στην εύρεση νέων χορηγών, στον αντίκτυπο στους φιλάθλους και στην ανταπόκρισή τους στην εφαρμογή των υγειονομικών κανόνων κατά την επιστροφή των φιλάθλων στα γήπεδα.

1. Η πανδημία επηρέασε την περίοδο 2019/2020 στον αγωνιστικό τομέα;

Στο πρώτο ερώτημα που αφορούσε στην επιρροή της πανδημίας στην αγωνιστική κατάσταση των ομάδων την περίοδο 2019/2020 -λόγω της διακοπής και της επανέναρξης του πρωταθλήματος και της αγωνιστικής απραξίας για πάνω από τρεις μήνες, η πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε ότι η πανδημία επηρέασε αρνητικά την αγωνιστική κατάσταση της ομάδας. Συγκεκριμένα, οι ομάδες δεν μπόρεσαν να διεξάγουν τις καθημερινές προπονήσεις, με αποτέλεσμα την υπολειτουργία της εκπαίδευσής τους και της έλλειψης αγωνιστικού ρυθμού, η δε επάνοδος, αρχικά στην προπονητική και τελικώς στην αγωνιστική δράση, έγινε υπό όρους αυστηρού υγειονομικού πρωτοκόλλου. Επιπλέον, οι ομάδες κληθήκαν να ξεκινήσουν τους αγώνες κατάταξης χωρίς φιλικούς αγώνες προετοιμασίας και αγωνίστηκαν Ιούνιο και Ιούλιο σε πολύ υψηλές θερμοκρασίες. Υπήρξε αποσυντονισμός, διαπιστώθηκαν τραυματισμοί και συνεπώς η πανδημία αποτέλεσε ένα μοναδικό case study που δεν είχε προηγούμενο για το ελληνικό πρωτάθλημα. Η απόφαση για την ανανέωση συμβολαίων, για το εν λόγω χρονικό διάστημα, ήταν στην διακριτική ευχέρεια του κάθε ποδοσφαιριστή, στερώντας το δικαίωμα από την ομάδα στην μονομερή ανανέωσή του. Επομένως, αρκετοί ποδοσφαιριστές, θέλοντας να μη ρισκάρουν να αγωνιστούν για αρκετούς αγώνες σε διάστημα ενός μήνα υπό αντίξοες συνθήκες (υψηλές θερμοκρασίες λόγω καλοκαιριού) και φοβούμενοι πιθανό τραυματισμό, ο οποίος θα τους στερούσε τη σύναψη συμβολαίου για την/τις επόμενη/ες αγωνιστική/ές περίοδο/ους, αποφάσισαν να μην ανανεώσουν το συμβόλαιό τους για αυτούς τους μήνες. Συνεπώς, η συγκεκριμένη κατάσταση δημιούργησε συνθήκες

αθέμιτου ανταγωνισμού, καθώς κάποιες ομάδες ολοκλήρωσαν την αγωνιστική περίοδο με αρκετά πλεονεκτήματα, έναντι άλλων ομάδων που δεν είχαν το απαιτούμενο βάθος στο ρόστερ ή δεν είχαν πολλά συμβόλαια για λήξη. Αξίζει να σημειωθεί, πως πέραν των επαγγελματικών τμημάτων, οι ειδικές δυσμενείς συνθήκες επηρέασαν τόσο το αγωνιστικό πρόγραμμα, όσο και τη γενικότερη λειτουργία των τμημάτων υποδομής όλων των ΠΑΕ.

2. Η πανδημία επηρέασε το ποδόσφαιρο την περίοδο 2019/2020 στον οικονομικό τομέα;

Στο ερώτημα αν η πανδημία επηρέασε τις ομάδες την αγωνιστική περίοδο 2019/2020 στον οικονομικό τομέα υπήρξε ομοφωνία. Το πλήγμα ήταν πολύ μεγάλο, αφού πέραν της απότομης και μεγάλης μείωσης των εσόδων, αυξήθηκαν σημαντικά τα έξοδα, καθώς η τήρηση των υγειονομικών πρωτοκόλλων για τις προπονήσεις και τους αγώνες δημιούργησε επιπλέον επιβαρύνσεις (μοριακά tests, μετακινήσεις με charter, απολυμάνσεις κλπ). Το γεγονός αυτό ήταν ακόμη κρισιμότερο αν αναλογιστεί κανείς πως κατά την περίοδο 2019/2020 εφαρμόστηκε για 1η φορά το νέο μοντέλο ως προς την τελευταία φάση του πρωταθλήματος με τη διεξαγωγή play-off και play-out, ήτοι με τη διεξαγωγή αγώνων υψηλού αγωνιστικού και βαθμολογικού ενδιαφέροντος. Υπό αυτές τις συνθήκες, το γεγονός ότι η διεξαγωγή των αγώνων έγινε κεκλεισμένων των θυρών οδήγησε αυτομάτως τις ομάδες σε απώλειες εσόδων, καθώς οι αγώνες των play-off και play-out δεν συμπεριλαμβάνονταν στο ετήσια πακέτα των εισιτηρίων διαρκείας των ΠΑΕ. Ειδική κατηγορία αποτέλεσαν οι συμβάσεις εκμετάλλευσης των τηλεοπτικών δικαιωμάτων των αγώνων, οι οποίες επίσης επηρεάστηκαν λόγω της πανδημίας.

Η έρευνα των Wilson et al., (2020) προέβλεψε την οικονομική κρίση στις ομάδες, καθώς στερήθηκαν σημαντικά έσοδα από την απουσία των θεατών στα γήπεδα με ότι αυτό συνεπάγεται, γεγονός που επηρέασε αρνητικά τον οικονομικό σχεδιασμό των ομάδων.

3. Η πανδημία επηρέασε τη διεξαγωγή του πρωταθλήματος 2020/2021 στον αγωνιστικό τομέα;

Στο ερώτημα αν οι συνθήκες διεξαγωγής του πρωταθλήματος στον αγωνιστικό τομέα την περίοδο 2020/2021 ήταν ίδιες με την περίοδο 2019/2020, οι περισσότεροι

ερωτηθέντες απάντησαν ότι οι συνθήκες ήταν ίδιες με την προηγούμενη περίοδο, προσαρμοσμένες στο υγειονομικό πρωτόκολλο. Ωστόσο, ορισμένοι απάντησαν ότι παρουσίασαν βελτίωση στον αγωνιστικό τομέα, διότι προσάρμοσαν κατάλληλα την προετοιμασία τους λαμβάνοντας υπόψη τους τις συνθήκες της πανδημίας. Η αγωνιστική κατάσταση των ομάδων προσομοίαζε με τις προ περιγραφείσες της περιόδου 2019/2020, αφού, αφενός οι συνθήκες έμειναν ίδιες και είχαν ουσιαστικά παγιωθεί, αφετέρου, οι όποιες αλλαγές οφείλονταν κυρίως στην εξέλιξη/τροποποίηση των σχετικών υγειονομικών πρωτοκόλλων, τα οποία ανά διαστήματα προσαρμόζονταν στα νέα δεδομένα της πανδημίας. Περαιτέρω, θα πρέπει να σημειωθεί πως η λογική απόφαση των ομάδων να μην ταξιδέψουν για προετοιμασία στο εξωτερικό, καθώς και ο μικρός χρόνος ξεκούρασης που είχαν οι ποδοσφαιριστές λόγω του σύντομου διαστήματος που μεσολάβησε ανάμεσα στο τέλος του προηγούμενου και στην αρχή του τρέχοντος πρωταθλήματος, δεν επέτρεψαν στις ομάδες να προετοιμαστούν καταλλήλως, γεγονός που εμφανώς επέδρασε στην απόδοσή τους, ιδίως σε επίπεδο σταθερότητας και συνέχειας. Επίσης, δημιουργήθηκαν αρκετές ευκαιρίες, σε μεταγραφικό επίπεδο, καθώς αρκετές ομάδες που δε μπόρεσαν να καλύψουν τις απαιτήσεις των ήδη συμφωνηθέντων συμβολαίων πρότειναν στους ποδοσφαιριστές τη λύση τους ή τη μείωση των απολαβών τους. Εν κατακλείδι, οι συγκεκριμένες συνθήκες δημιούργησαν αρκετές ευκαιρίες καθώς αρκετοί ποιοτικοί ποδοσφαιριστές, η οποίοι ήταν δύσκολο να μεταγραφούν με ελεύθερη μεταγραφή ή με χαμηλό τίμημα, εμφανίστηκαν στην αγορά ως αντικειμενικές ευκαιρίες.

Σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα συνυπάρχουν η αντοχή, η ταχύτητα, η υψηλή ένταση και οι ενέργειες εκτελούνται με τυχαία σειρά, γι' αυτό απαιτούνται δεξιότητες και αποφάσεις υπό συνθήκες υψηλού στρες. Έτσι, η διατήρηση των ποδοσφαιριστών σε υψηλό επίπεδο φυσικής και νοητικής κατάστασης χρειαζόταν ειδικό πρόγραμμα προετοιμασίας τριών σταδίων, βασική προετοιμασία, τακτική και προπόνηση με μπάλα, τα οποία στάδια έπρεπε να είναι διασυνδεδεμένα και να εκτελούνται σε τακτική βάση (Mon-Lopez et al., 2020). Έτσι, ο απότομος φόρτος προπόνησης μετά από μια περίοδο απραξίας ή προπόνησης στο σπίτι, αναμφίβολα είχε αρνητικές συνέπειες στη φυσική ικανότητα (κυρίως στην αντοχή και στη μυϊκή δύναμη), στην απόδοση και στους πιθανούς τραυματισμούς (Mohr et al., 2020).

4. Η πανδημία επηρέασε τη διεξαγωγή του πρωταθλήματος 2020/2021 στον οικονομικό τομέα;

Στο ερώτημα αν η πανδημία επηρέασε την περίοδο του πρωταθλήματος 2020/2021 στον οικονομικό τομέα, υπήρξε καθολική συμφωνία όλων των ερωτηθέντων, ότι οι ομάδες την περίοδο 2020/2021 είχαν μεγαλύτερες οικονομικές απώλειες, καθώς η κατάσταση παρέμεινε δύσκολη, για τους ίδιους λόγους που προέκυψαν δυσκολίες και κατά την ολοκλήρωση της προηγούμενης περιόδου. Μία επιπλέον δυσκολία ήταν η μη πώληση εισιτηρίων διαρκείας, τα οποία πέρα από σημαντικό έσοδο, αποτελούσαν διαχρονικά την οικονομική βάση σε επίπεδο cash flow των ΠΑΕ, ιδίως για την διενέργεια μεταγραφών κατά τη θερινή μεταγραφική περίοδο. Επίσης οι ποδοσφαιρικές αρχές (π.χ. ΟΥΕΦΑ) οδηγήθηκαν στον περιορισμό των ποσών που διένειμαν στις ομάδες (για την περίοδο 2020/2021) και οι ίδιες οι ομάδες μείωσαν τα budget τους με συνέπεια να περιοριστούν οι δυνατότητες εσόδων από πωλήσεις παικτών. Συμπληρωματικά, αναφέρθηκε ότι η δυσμενής οικονομική συγκυρία, οδήγησε στον περιορισμό στη δαπάνη συντήρησης (ή αναγκαίας ανακατασκευής) των αγωνιστικών χώρων, με αποτέλεσμα, οι αγωνιστικοί χώροι των γηπέδων κατά την περίοδο 2020/2021 ήταν στην πλειοψηφία τους μέτριοι. Τέλος, δημιουργήθηκαν ανισότητες, καθώς οι συνέπειες της πανδημίας ήταν μεγαλύτερες σε κάποιες ομάδες, π.χ. αυτές που είχαν τα περισσότερα έσοδα από εισιτήρια, αυτές που είχαν τις περισσότερες απώλειες από χορηγούς ή αυτές που δεν κατόρθωσαν να συμφωνήσουν με τους παίκτες τους σε μείωση των αποδοχών τους. Επιπροσθέτως, τα έξοδα είχαν αυξηθεί λόγω των συνεχών τεστ covid-19 και των μετακινήσεων (πτήσεις charter, μετακινήσεις με 2 λεωφορεία).

Ως μέτρα για την εξισορρόπηση των οικονομικών των ομάδων, σύμφωνα με τον Plumpley et al, (2020), θα ήταν η ισότιμη κατανομή των τηλεοπτικών δικαιωμάτων, η οποία θα καταστήσει τα πρωταθλήματα περισσότερο ανταγωνιστικά. Ένα δεύτερο μέτρο, θα ήταν η θέσπιση ανώτατου ορίου μισθών και ως τρίτο προτείνεται να είναι η αυστηροποίηση των κανόνων του FFP από την UEFA, με σκοπό να προωθηθεί η οικονομική βιωσιμότητα των ομάδων. Τα μέτρα αυτά θα βοηθήσουν τις ομάδες να ελέγξουν το κόστος των εξόδων για να μπορέσουν να ξεπεράσουν τις οικονομικές δυσχέρειες που προέκυψαν λόγω του Covid-19.

5. Η απώλεια εσόδων από την απουσία θεατών επηρέασε σημαντικά τη λειτουργία των ομάδων;

Αναφορικά με το ερώτημα κατά πόσο επηρέασε τη λειτουργία των ομάδων η απουσία θεατών και κατά συνέπεια τα έσοδα από τα εισιτήρια, όλοι οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι τα έσοδα από τα εισιτήρια επηρέασαν αρνητικά τα έσοδα των ομάδων, καθώς ήταν προφανής και εύκολα ανιχνεύσιμη η ζημία από την απώλεια των εισιτηρίων, δεδομένου πως πλέον οι αγώνες διεξάγονταν κεκλεισμένων των θυρών, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να μην εκδοθούν εισιτήρια διαρκείας για την τρέχουσα αγωνιστική περίοδο 2020/2021. Ταυτόχρονα, λόγω της απουσίας του κόσμου δεν υπήρχαν και τα επιπλέον έσοδα που προέκυπταν την ημέρα των αγώνων (π.χ. αγορές από μπουτίκ, κυλικεία κλπ). Οι ερωτηθέντες πίστευαν πως η απουσία οπαδών, οδήγησε πλέον εντονότερα, σε σχέση με την αρχή της πανδημίας, στην αποδυνάμωση του πλεονεκτήματος της «έδρας» σε έναν αγώνα. Η απουσία φιλάθλων και η «μουντή» ατμόσφαιρα στο γήπεδο, πιστεύουν πως αφαίρεσε ένα σημαντικό πλεονέκτημα από τον εκάστοτε γηπεδούχο και είχε πλέον επίδραση, τόσο στην απόδοση των ομάδων (ίσως και στην απόδοση των διαιτητών), όσο και στα αποτελέσματα των αγώνων. Έτσι ευνοούνταν οι εκπλήξεις. Επιπλέον, μέρος των θεατών που έχασαν το προνόμιο της φυσικής παρουσίας στα γήπεδα, οδηγήθηκαν στην συνδρομητική τηλεόραση και στα eSports.

Ένα πολύ σημαντικό γεγονός για τους οπαδούς των ομάδων λόγω των κλειστών γηπέδων, ήταν η αποκοπή τους από τις εκδηλώσεις των ομάδων και η συναισθηματική σύνδεσή τους με τους συλλόγους (Evans, et al., 2020).. Το γεγονός αυτό, εκτός του ότι χάθηκε η άμεση υποστήριξη που παρείχαν στους παίκτες, επιπλέον στέρησε από ομάδες σημαντικά έσοδα την ώρα των αγώνων (Parnell et al., 2020a).

Η έρευνα των Bull & Whittam, (2020), έδειξε ότι η απουσία των οπαδών από τα γήπεδα αφαίρεσε από τις ομάδες το πλεονέκτημα της ατμόσφαιρας, όπως και την προστιθέμενη αξία που προσφέρουν οι χορηγοί, οι διαφημιστές, η κατανάλωση την ημέρα του αγώνα κ.α. Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων και τις έρευνες προέκυψε ότι η απουσία των θεατών από τα γήπεδα εκτός του ότι στέρησε τη δυναμική στη γηπεδούχο ομάδα, επηρέασε σημαντικά τα έσοδα, ειδικά τα προερχόμενα από τα εισιτήρια διαρκείας, τα οποία ενίσχυαν κατά τη θερινή περίοδο τα οικονομικά των ομάδων ενόψει μεταγραφών. Επίσης, εκτός των εσόδων από τα

εισιτήρια επηρεάστηκαν τα συνολικά έσοδα, καθώς χάθηκαν σημαντικές πωλήσεις από τα κυλικεία, τις σουίτες, τις μπουτίκ, τα parking κ.α.

6. Η πανδημία επηρέασε την είσοδο νέων χορηγών στο ποδόσφαιρο;

Στο ερώτημα αν πανδημία επηρέασε την είσοδο νέων χορηγών ορισμένοι ερωτηθέντες απάντησαν θετικά, διότι οι ομάδες τους έχουν εμπορική δυναμική και ανεπτυγμένα τμήματα marketing, τα οποία είχαν τη δυνατότητα να διεισδύουν στις αγορές και να προσελκύουν χορηγούς. Στις υπόλοιπες ομάδες όχι μόνο δεν υπήρξαν νέοι χορηγοί, αλλά μειώθηκαν σημαντικά και τα υφιστάμενα χορηγικά προγράμματα. Ιδιαίτερα σημαντική μείωση εσόδων παρατηρήθηκε και στις χορηγικές συμφωνίες, αφενός, διότι οι ίδιες οι εταιρείες-χορηγοί αντιμετώπισαν προβλήματα λόγω κορωνοϊού και αυτονόητα η διαφημιστική δαπάνη αποτέλεσε το λογικότερο πεδίο περιορισμού των εξόδων τους, αφετέρου οι χορηγικές συμβάσεις δε μπόρεσαν –για πρακτικούς λόγους- να εκτελεστούν προσηκόντως, λόγω των υγειονομικών πρωτοκόλλων (π.χ. αδυναμία λειτουργίας σουιτών χορηγών, παροχής προσκλήσεων, εκτέλεσης activations την ημέρα του αγώνα ή και σε άλλες στιγμές της εβδομάδας κλπ).

Σύμφωνα με τους Parnell et al., (2020a) το ποδόσφαιρο προσέλκυσε πολυεθνικές εταιρείες και εμπορικούς κολοσσούς, οι οποίοι για την προώθηση των προϊόντων τους σύναπταν συμβόλαια συνεργασίας με τις ομάδες, προφέροντας υπέρογκα ποσά. Όμως, όλα αυτά τα χορηγικά προγράμματα λόγω της πανδημίας αναδιαμορφώθηκαν μεταξύ των χορηγικών ομίλων και των ομάδων. Σημαντική παράμετρο στη διαμορφούμενη κατάσταση διαδραμάτισαν τα eSports, καθώς επένδυσαν χορηγικά σ' αυτά μεγάλοι όμιλοι, διότι προσέφεραν άμεση αξία στους χορηγούς και στους διαφημιστές, λόγω του ότι το προωθούμενο προϊόν ήταν άμεσα διαθέσιμο διαρκώς σε όλο τον κόσμο. Ο Horiky, (2020), θεώρησε ότι τα χορηγικά συμβόλαια βασίζονταν στην προβολή των προϊόντων τους από την παρουσία των θεατών στα γήπεδα, η απουσία των οποίων οδήγησε στην αναθεώρηση των στρατηγικών προβολής.

7. Οι ελληνικές ομάδες ήταν έτοιμες να διαχειριστούν με ασφάλεια περιορισμένο αριθμό θεατών στα πρότυπα άλλων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων;

Στο ερώτημα αν μπορούν οι ομάδες να διαχειριστούν με ασφάλεια περιορισμένο αριθμό θεατών στα γήπεδα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε ότι οι ομάδες είχαν τη βούληση και μπορούσαν να διαχειριστούν με επιτυχία την επιστροφή των φιλάθλων στα γήπεδα. Ίσως, αρχικά να υπήρχαν κάποια προβλήματα στα εθνικά ή δημοτικά γήπεδα που φιλοξενούσαν ομάδες (πχ. Αλκαζάρ, ΟΑΚΑ), λόγω των ασυντήρητων και απαρχαιωμένων εγκαταστάσεων και της έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού. Ωστόσο, οι πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε ότι θα χρειαστούν επενδύσεις στη βελτίωση των γηπέδων, ειδικά σε χώρους υγιεινής και προσβάσεων.

Οι Parnell et al., (2020a) διατείνονται ότι μετά τέλος της πανδημίας οι αθλητικές εγκαταστάσεις δεν θα λειτουργούν όπως πριν, διότι οι υγειονομικοί κανόνες για κοινωνικές αποστάσεις, αποφυγή συνωστισμού και ο φόβος των θεατών θα αναγκάσουν τις ομάδες να προσαρμόσουν τις υποδομές των εγκαταστάσεών τους σύμφωνα με τους κανόνες. Επομένως, είναι αναγκαίες οι επενδύσεις ώστε να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Σύμφωνα δε, με τον Mastromartino, et al., (2020) η δημιουργία περισσότερων χώρων στάθμευσης, η αύξηση και η επάρκεια των χώρων υγιεινής, η καθαριότητα, η αραίωση των καθισμάτων, η διάθεση των εδεσμάτων, κ.α, είναι ορισμένα από τα θέματα τα οποία θα κληθούν να αντιμετωπίσουν οι υπεύθυνοι των εγκαταστάσεων. Επίσης, όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με άλλες ανέσεις, όπως ένα γρήγορο και συνεπές Wi-Fi, είναι στοιχεία τα οποία θα πρέπει να διαθέτουν οι εγκαταστάσεις στην μετά κορονοϊού εποχή.

8. Η μακρά απουσία των θεατών θα επηρεάσει την επαναφορά των θεατών με φυσική παρουσία στα γήπεδα μετά την πανδημία;

Οι γνώμες των ερωτηθέντων στο ερώτημα αν η πανδημία θα επηρεάσει την επάνοδο των φιλάθλων στα γήπεδα, η πλειοψηφία απάντησε ότι θα υπάρξει μειωμένη προσέλευση στα γήπεδα, λόγω του φόβου της πανδημίας, αλλά και της προσκόλλησης μερίδας φιλάθλων στα eSports και στις υπηρεσίες on demand.

Ωστόσο, η επιστροφή των θεατών στα γήπεδα εξαρτάται από την πορεία της επιδημίας και τις εισηγήσεις των υγειονομικών αρχών προς την πολιτεία. Σύμφωνα με τον Bond et al. (2020), η πανδημία που οδήγησε στη διεξαγωγή των αγώνων χωρίς θεατές, υπενθύμισε σε όλους τους εμπλεκόμενους ότι οι θεατές συμμετείχαν άμεσα στη δημιουργία αξίας για τις ομάδες και ότι η ιαχή τους και η επιρροή τους ήταν κάτι παραπάνω από την παρακολούθηση των αγώνων μία ή δύο φορές την εβδομάδα. Στη

γερμανική Bundesliga επέστρεψαν το Σεπτέμβριο του 2020 οι θεατές στα γήπεδα σε περιορισμένο αριθμό (μεταξύ 10-25%) βάσει της χωρητικότητας των γηπέδων, όμως η επιδείνωση της νόσου, ανέτρεψε το πλάνο, όποτε το πρωτάθλημα συνεχίστηκε χωρίς θεατές. Επομένως, η σταδιακή επάνοδος των θεατών στα γήπεδα με μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης αποτελεί στοίχημα για τις ομάδες και μπορεί να επιτευχθεί με συλλογικές προσπάθειες. Οι λύσεις αυτές, δεν είναι τέλειες, αλλά μπορούν να προσφέρουν τη δυνατότητα στους αθλητικούς οργανισμούς να ανακτήσουν μέρος των εσόδων τους και στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα και τους χορηγούς να προβάλουν τα προϊόντα τους.

Εκτός από το φυσικό τους χώρο, το γήπεδο, κατά την περίοδο της πανδημίας οι φίλαθλοι επιδίωξαν την παρακολούθηση των αγώνων σε εικονικά περιβάλλοντα ζώντας την ατμόσφαιρα του γηπέδου. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης άλλαξαν τον τρόπο επικοινωνίας στο διαδίκτυο, επιτρέποντας τη συμμετοχή και τη συνεργασία μεταξύ των χρηστών σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα (Mastromartino, Ross, Wear, & Naraine 2020). Από την πλευρά τους οι ομάδες εκμεταλλευόμενες τη δύναμη του brand name επιδίωξαν τη δημιουργία κοινοτήτων, ώστε οι θαυμαστές τους να αισθάνονται ως μέλη μιας ομάδας με τις ίδιες προτιμήσεις, παρά ως μεμονωμένοι καταναλωτές (Manoli, 2020). Επομένως, οι ομάδες αναπροσάρμοσαν τη στρατηγική τους κατά την περίοδο της πανδημίας και μέσω των κοινωνικών δικτύων επιδίωξαν να κρατήσουν την επαφή με τις κοινότητες των θαυμαστών τους και πέτυχαν διαδικτυακές πωλήσεις και δημιούργησαν σ' αυτούς την αίσθηση ότι αποτελούν μέρος της ομάδας (Mastromartino, et al., 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο πρώτος ερευνητικός άξονας των συνεντεύξεων εξέτασε τον αντίκτυπο της πανδημίας στην αγωνιστική κατάσταση των ομάδων κατά την περίοδο 2019/2020, κατά την οποία τα play off και play out διεξήχθησαν υπό συνθήκες Covid-19 και μετά από διακοπή περίπου τριών μηνών. Επίσης, εξέτασε και την περίοδο 2020-2021, όπου το πρωτάθλημα ξεκίνησε και συνεχίστηκε υπό την επιρροή της πανδημίας.

Η απότομη διακοπή των ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων εξαιτίας της πανδημίας αφύπνισε τις ποδοσφαιρικές αρχές, οι οποίες αναζήτησαν τρόπους επανέναρξης των πρωταθλημάτων προκειμένου να περισώσουν ότι μπορούσαν πριν την ολική οικονομική καταστροφή. Στο πλαίσιο αυτό, δημιουργήθηκαν πρωτόκολλα υγιεινής με σκοπό να διασφαλίσουν την υγεία των συμμετεχόντων στην ποδοσφαιρική δράση. Με οδηγό τα πρωτόκολλα αυτά, ξεκίνησαν οι ομάδες την προετοιμασία και ολοκληρώθηκαν τα πρωταθλήματα της περιόδου 2019/2020, έστω και χωρίς θεατές και με το ίδιο καθεστώς άρχισαν και τα πρωταθλήματα της περιόδου 2020/2021.

Προς την κατεύθυνση αυτή, οι υπερεθνικές ποδοσφαιρικές αρχές εισηγήθηκαν προς το ποδοσφαιρικό συμβούλιο, το οποίο αποδέχτηκε, την αλλαγή του κανονισμού παιδιάς. Στο ίδιο πλαίσιο, υπήρξαν και τροποποιήσεις στην οργάνωση και τη διεξαγωγή των αγώνων, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τη θέσπιση των 5 αλλαγών κατά τη διάρκεια ενός αγώνα και την καθιέρωση 20 ποδοσφαιριστών στην αποστολή (βασική ενδεκάδα και 9 αναπληρωματικοί) και την κατά κανόνα εφαρμογή της προσωρινής διακοπής των αγώνων για να δροσιστούν οι ποδοσφαιριστές, φαινόμενο γνωστό ως “cooling break”. Ταυτόχρονα, η αγωνιστική περίοδος παρατάθηκε από την Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία, βάσει των κανονισμών της UEFA – FIFA, έως τις 31/08/2020.

Παράλληλα, η έναρξη της νέας αγωνιστικής περιόδου 2020/2021 για τις ομάδες με ευρωπαϊκές υποχρεώσεις, έλαβε χώρα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, -χωρίς περίοδο ξεκούρασης για τους ποδοσφαιριστές-, με αποτέλεσμα η περίοδος 2020-2021, τουλάχιστον στο ξεκίνημα της αποτέλεσε ουσιαστικά συνέχεια της περιόδου 2019-2020. Επίσης τα κρούσματα κορονοϊού προκάλεσαν αναβολές αγώνων με αντίκτυπο στον αγωνιστικό ρυθμό των ομάδων, καθώς και πίεση στο καλεντάρι με συνεχής αγώνες Τετάρτη – Κυριακή προκειμένου να υλοποιηθεί το πρόγραμμα. Έτσι, υπήρξε αίσθημα αβεβαιότητας και ανησυχίας, καθώς οι ομάδες

όλο και πιο συχνά αντιμετώπισαν κρούσματα στα τμήματά τους. Από την άλλη πλευρά, η δυνατότητα αναβολής των αγώνων μιας ομάδας σε περίπτωση που εμφάνιζε συγκεκριμένο αριθμό κρουσμάτων προκάλεσε σημαντικό χρόνο διακοπής της δράσης της εν μέσω αγωνιστικής περιόδου με επιπτώσεις στη φόρμα της, ενώ παράλληλα στέρησε τη δυνατότητα αναβολής αγώνων σε περίπτωση που ο αριθμός των κρουσμάτων ήταν κάτω του ορίου που υποχρέωνε τη συμμετοχή των ομάδων σε αγώνες χωρίς κάποιους ενδεχόμενα βασικούς παίκτες τους

Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων και τις έρευνες σχετικά με την επίδραση της πανδημίας στην αγωνιστική κατάσταση των ομάδων κατά την περίοδο 2019-2020, προέκυψε ότι η αγωνιστική απραξία επηρέασε τη φυσική και πνευματική κατάσταση των παικτών, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια του αγωνιστικού ρυθμού των ομάδων τους και τους συχνούς τραυματισμούς παικτών. Τα ίδια ίσχυσαν, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων και την περίοδο 2020/2021 αναφορικά με την επίδραση της πανδημίας στην αγωνιστική κατάσταση των ομάδων.

Σύμφωνα με τους Nauright, Zipp & Kim, (2020) η διακοπή ή αναβολή των εθνικών πρωταθλημάτων και των διασυλλογικών διοργανώσεων ποδοσφαιρικής δραστηριότητας είχε πολύπλευρες συνέπειες για τους ποδοσφαιριστές, λόγω της ποδοσφαιρικής απραξίας. Παρότι οι ομάδες παρέδωσαν στους παίκτες τους ατομικά προγράμματα κατ οίκον προπόνησης, η έλλειψη έντασης και η ομαδική άσκηση με την μπάλα στέρησαν από τους ποδοσφαιριστές την υψηλή ένταση αερόβιας προπόνησης και εξάσκησης στην ανάπτυξη της ταχύτητας. Όμως, σύμφωνα με την έρευνα των Şenizik, Denerel, Köyağasioğlu & Tunç (2020), η περίοδος απομόνωσης των ποδοσφαιριστών είχε επίδραση και στην ψυχική τους κατάσταση, ιδιαίτερα αυτών οι οποίοι ασκήθηκαν λιγότερο. Επομένως, η επάνοδος στην αγωνιστική δράση, εκτός από την ψυχική επιβάρυνση, βρήκε τους παίκτες με μειωμένη φυσική κατάσταση και αυξημένο κίνδυνο κόπωσης και τραυματισμών, όπως επίσης επιμήκυνε και το χρονικό όριο αποκατάστασης των τραυματιών ποδοσφαιριστών (Retten, 2020).

Ο δεύτερος άξονας της έρευνας περιελάμβανε τις απώλειες εσόδων που υπέστησαν οι ομάδες από την πανδημία κατά την περίοδο 2019/2020 και κατά την περίοδο 2020/2021. Η αναβολή ή η ματαίωση πρωταθλημάτων την περίοδο 2019/2020 και η διεξαγωγή των πρωταθλημάτων 2020/2021 χωρίς θεατές επέφερε σοβαρά οικονομικά πλήγματα σε όλες τις ομάδες. Η ταχύτατη εξάπλωση του κορονοϊού και ο υψηλός βαθμός μετάδοσής του διατάραξε τα εθνικά πρωταθλήματα

και τις διασυλλογικές διοργανώσεις στερώντας τις από σημαντικά έσοδα. Με τα γήπεδα κλειστά, οι ομάδες στερήθηκαν τα έσοδα τις ημέρες των αγώνων, ενώ παράλληλα σε ακινησία βρέθηκαν και υπόλοιπες χρηματικές ροές που προέρχονταν από εμπορικές δραστηριότητες, όπως οι χορηγίες, οι συνδρομές των μελών, οι πωλήσεις αναμνηστικών κλπ. Επομένως, η επιβίωσή τους, οφειλόταν κατά κύριο λόγο στα έσοδα που προέρχονταν από τα τηλεοπτικά δικαιώματα και τις χορηγικές συμβάσεις. Όμως, η εξέλιξη της πανδημίας και η απροσδιόριστη επαναφορά στην κανονικότητα δημιούργησε σοβαρούς κινδύνους για την περαιτέρω πορεία των ομάδων.

Αναφορικά με τις δημοσιονομικές επιπτώσεις της πανδημίας στις ομάδες των δέκα μεγαλύτερων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων, η Ομοσπονδία Ευρωπαϊκών Συλλόγων (ECA) προέβλεψε συνολικές απώλειες εσόδων 3,6 δισεκατομμύρια ευρώ, δηλαδή για την περίοδο 2019/2020 απώλειες ύψους 1,5 δισεκατομμυρίων ευρώ και 2,1 δισεκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2020/2021 και χωρίς τις μεταγραφές παικτών οι συνολικές απώλειες ανήλθαν στα 2,8 δισεκατομμύρια ευρώ. Από τα συνολικά έσοδα των ομάδων για την περίοδο 2020/2021 το 70,1% διατέθηκε σε μισθούς και συμβόλαια παικτών, λόγος για τον οποίο οι ευρωπαϊκοί σύλλογοι διαπραγματεύτηκαν μειώσεις μισθών και επιμήκυνση συμβολαίων. Ειδικά στο πρωτάθλημα της Super League οι απώλειες εσόδων κατά την περίοδο 2019/2020 ήταν περίπου 30%, ενώ για την περίοδο 2020/2021 ήταν ακόμη μεγαλύτερες, γεγονός που επέφερε οικονομικής ασφυξία στην πλειονότητα των ομάδων. Βέβαια, αρκετές ομάδες κατόρθωσαν να έρθουν σε συμφωνία με τους παίκτες τους για μείωση των αποδοχών τους, μειώνοντας σε κάποιο βαθμό τη ζημία, όμως ορισμένοι δε δέχθηκαν τις λογικές μειώσεις που τους προτάθηκαν από τις διοικήσεις, χρησιμοποιώντας το κλειστό συμβόλαιό τους ως ασφάλεια, ζητώντας τα ποσά που είχαν συμφωνήσει προ πανδημίας.

Πολύ σημαντικό ρόλο στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο έπαιξαν στην περίοδο της πανδημίας τα μέσα ενημέρωσης, όχι μόνο για τα χρήματα που κατέβαλαν στις ομάδες ως τηλεοπτικά δικαιώματα -αφού ήδη το 50% των εσόδων των πέντε μεγαλύτερων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων προέρχονται από αυτά-, αλλά και λόγω της ισχυρότατης θέσης που κατείχαν στη μεταφορά της ζωντανής εικόνας των αγώνων σε όλο τον πλανήτη. Όμως, η διεξαγωγή των αγώνων χωρίς θεατές λόγω της πανδημίας επαναπροσδιόρισε τις σχέσεις μεταξύ ομάδων και των τηλεοπτικών οργανισμών. Επειδή αυτοί ήταν οι αποκλειστικοί φορείς μετάδοσης των αγώνων προς

τα έξω, απέκτησαν δεσπόζουσα θέση στο ποδοσφαιρικό περιβάλλον. Επομένως, όπως ήταν αναμενόμενο απαίτησαν αναπροσαρμογή των τηλεοπτικών συμβολαίων προς όφελός τους και παράλληλα αύξησαν τις συνδρομητικές υπηρεσίες προς πελάτες τους.

Μαζί με τους συλλόγους επλήγησαν σοβαρά οι τοπικές κοινωνίες και οι οικονομίες των περιοχών που εδρεύουν οι ομάδες. Στο πλαίσιο αυτό, ελήφθησαν κυβερνητικά μέτρα και στηρίχτηκαν οι απασχολούμενοι στον ποδοσφαιρικό χώρο, καθώς οι ομάδες ως επιχειρήσεις διαθέτουν εκτός από τους ποδοσφαιριστές και σημαντικό αριθμό βοηθητικού προσωπικού. Ωστόσο, υπήρξαν αντιδράσεις από τους κοινωνικούς φορείς για τη χρηματοδότηση των ομάδων, διότι επικρατούσε η άποψη, ότι θα έπρεπε οι ιδιοκτήτες να είχαν εκπονήσει σενάρια διαχείρισης κινδύνων και να διέθεταν τα απαραίτητα κεφάλαια για τη στήριξη των ομάδων τους. Συμπερασματικά, η μείωση των εσόδων και η ταυτόχρονη αύξηση των εξόδων, λόγω της εφαρμογής των υγειονομικών διατάξεων δημιούργησαν οικονομική ασφυξία στις ομάδες. Επομένως, προέκυψε η αναγκαιότητα περιορισμού των εξόδων σε όλους τους τομείς, γεγονός που θα συντελέσει στην επιβίωση των ομάδων μέχρι τη λήξη της πανδημίας.

Ο τρίτος άξονας εξέτασε τις επιπτώσεις στα έσοδα των ομάδων από την απουσία των θεατών στα γήπεδα, αν υπήρξε είσοδος νέων χορηγών στο ποδόσφαιρο την περίοδο της πανδημίας, τις συνθήκες ασφάλειας των θεατών στις εγκαταστάσεις και την επαναφορά τους στα γήπεδα μετά το τέλος της πανδημίας.

Η πανδημία στέρησε από τους φιλάθλους την προσέλευσή τους στα γήπεδα λόγω των περιοριστικών μέτρων που επέβαλαν οι υγειονομικές αρχές για τον περιορισμό της εξάπλωσης της νόσου.

Η μεγάλη ανάπτυξη του ποδοσφαίρου και η εξάπλωσή του σε όλον τον πλανήτη μαγνήτισε το ενδιαφέρον πολυεθνικών κολοσσών και μεγάλων εμπορικών εταιρειών, οι οποίες επένδυσαν προσφέροντας χορηγικά προγράμματα στα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα και στις ευρωπαϊκές διασυλλογικές διοργανώσεις, μέσω των οποίων επιδίωξαν την προβολή και προώθηση των προϊόντων τους. Οι εταιρείες αυτές είδαν ότι κατά την περίοδο της πανδημίας τα χορηγικά τους προγράμματα δεν απέδωσαν κυρίως λόγω της απουσίας θεατών από τα γήπεδα, οπότε απέσυραν τα χορηγικά τους πακέτα ή τα επαναδιαπραγματεύθηκαν με τις ομάδες προσφέροντάς τους μειωμένα έσοδα από τα χορηγικά προγράμματα. Επομένως, οι χορηγοί αναζήτησαν άλλες πηγές προώθησης των προϊόντων τους, στερώντας από τις ομάδες σημαντικά έσοδα. Από τις έρευνες και τις απαντήσεις των ερωτηθέντων προέκυψε ότι

οι εταιρείες που επένδυσαν σε χορηγικά προγράμματα αντιμετώπισαν οικονομικές δυσχέρειες γι' αυτό διαπραγματεύτηκαν μείωση του κόστους των χορηγικών πακέτων και διστακτικότητα στη σύναψη νέων χορηγικών συμφωνιών. Το γεγονός αυτό δημιούργησε προβλήματα ειδικά σε μικρής δυναμικής ομάδες, καθώς δεν είχαν ισχυρό εμπορικό όνομα και ανεπτυγμένα τμήματα marketing, ώστε να προσελκύσουν εύκολα χορηγούς. Αισιόδοξη νότα για το ελληνικό πρωτάθλημα αποτέλεσε η είσοδος αρκετών νέων στοιχηματικών εταιρειών στο χορηγικό πρόγραμμα του επαγγελματικού ποδοσφαίρου (κυρίως στην Super League), όχι μόνο σε επίπεδο διαφήμισης και σήμανσης στον αθλητικό ιματισμό, αλλά και μέσω της κεντρικής διαχείρισης των πινακίδων led των γηπέδων 10 εκ των 14 ομάδων. Το γεγονός αυτό προφανώς προέκυψε, αφενός από τη δυναμική είσοδο ενός 3ου παίκτη στο ποδόσφαιρο, της εταιρείας Interwetten μέσω της κεντρικής χορηγίας της Super league (ΟΠΑΠ και Stoiximan είχαν ήδη ισχυρή παρουσία στο χώρο), αφετέρου από το ότι οι διαφημιζόμενες βρίσκονταν στην τελική ευθεία της υπό μόνιμο και σταθερό νομικό καθεστώς νομιμοποίησης της παρουσίας τους στην Ελλάδα.

Είναι γνωστό ότι τα γήπεδα λειτουργούσαν ως χώροι έκφρασης των φιλάθλων και δημιουργίας καυτής ατμόσφαιρας, η οποία συνέβαλε στην αγωνιστική ανάταση της ομάδας. Για το σκοπό αυτό, οι μεγάλοι ευρωπαϊκοί σύλλογοι είχαν κατασκευάσει χρηστικά γήπεδα που προσέφεραν στους φιλάθλους ποικίλες μορφές ανέσεων και εμπορικών χρήσεων, ώστε η παρουσία τους σ' αυτά συνδεόταν με την κατανάλωση και κατά συνέπεια την εισροή εσόδων από την εκμετάλλευσή τους. Η πανδημία όμως, εκτός του ότι στέρησε την παρουσία των φιλάθλων από τα γήπεδα και κατ' επέκταση την εισροή εσόδων απ' αυτούς, επιβάρυνε τις ομάδες με επιπλέον έξοδα συντήρησης των εγκαταστάσεων. Επιπλέον, είναι βέβαιο ότι μετά το τέλος της πανδημίας οι αθλητικές εγκαταστάσεις δεν θα λειτουργήσουν με το προηγούμενο καθεστώς, καθώς οι υγειονομικοί κανόνες για αποστάσεις και αποφυγής συνωστισμού θα αναγκάσουν τις ομάδες να προσαρμόσουν τα γήπεδα, ώστε αυτά να πληρούν τα νέα υγειονομικά δεδομένα. Στο πλαίσιο αυτό, οι σύλλογοι θα πρέπει να εφαρμόσουν καινοτόμες ιδέες και νέες τιμολογιακές πολιτικές για να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των φιλάθλων εάν επιδιώκουν την οικονομική ανάκαμψη σε ένα περιβάλλον, όπου θα πλανάται ο φόβος της πανδημίας. Επομένως, θα χρειαστούν πρόσθετες επενδύσεις στη δημιουργία νέων χώρων στάθμευσης, χώρων υγιεινής, αραίωση των καθισμάτων, πρόσθετα μέτρα καθαριότητας, γρήγορο wifi κλπ.

Παρά τις μεγάλες προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι αθλητικοί οργανισμοί, η κρίση παρείχε ευκαιρίες και τους έδωσε τη δυνατότητα να καινοτομήσουν και να αντιμετωπίσουν την επιδημία αυξάνοντας την ασφάλεια στις αθλητικές εγκαταστάσεις, βελτιώνοντας την ψυχαγωγία των θεατών και αναπτύσσοντας νέα ψηφιακά μέσα, όπως είναι τα eSports, ώστε μετά το τέλος της πανδημίας να δημιουργήσουν προστιθέμενη αξία και επιπλέον έσοδα.

Η επιστροφή των θεατών στα γήπεδα εξαρτάται όμως, από την πορεία της νόσου και τις εισηγήσεις των υγειονομικών αρχών. Επομένως, η παρουσία των θεατών στα γήπεδα -όταν το επιτρέψουν οι υγειονομικές συνθήκες- δεν θα είναι όπως πριν, καθώς θα ισχύουν μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης, γεγονός που θα πρέπει να αντιμετωπίσουν οι ομάδες, προκειμένου να επιταχύνουν την επάνοδο των θεατών με ασφάλεια. Οι φίλαθλοι την περίοδο της πανδημίας μέσω διαδικτυακών εφαρμογών προσπάθησαν να κρατήσουν ζωντανή την επαφή με την ομάδα τους γι' αυτό συμμετείχαν σε καθημερινές συζητήσεις αναφορικά με τα τεκταινόμενα στους συλλόγους. Από την πλευρά τους οι ομάδες δημιούργησαν διαδικτυακές κοινότητες φιλάθλων, ώστε αυτές αισθανόταν ως μέλη της ομάδας και τις κράτησαν υπό το έλεγχό τους, ώστε μέσω αυτών προώθησαν τις πωλήσεις των προϊόντων τους και αποκόμισαν έσοδα, τα οποία ήταν απαραίτητα για την επιβίωσή τους την περίοδο της πανδημίας. Ο εγκλεισμός στο σπίτι ειδικά όταν αυτός συνδεόταν χρονικά με την ώρα διεξαγωγής του αγώνα, σύμφωνα με τις μελέτες των ειδικών προκάλεσε στους φιλάθλους ψυχολογική πίεση. Επιπλέον, επέφερε σ' αυτούς μεταβολή της συμπεριφοράς και μείωση της κοινωνικής τους δραστηριότητας, καθώς η ψυχαγωγία τους ήταν συνδεδεμένη συναισθηματικά με τη λειτουργία και τη δράση της ομάδας τους.

Σύμφωνα με σχετικές έρευνες η επιρροή των φιλάθλων όταν παρακολουθούν το αγώνα στο γήπεδο συμβάλλει στην αγωνιστική ανάταση των ποδοσφαιριστών και στη βελτίωση τη απόδοσής τους, ενώ παράλληλα αποθαρρύνει τους φιλοξενούμενους. Ωστόσο, η απουσία φιλάθλων λόγω της πανδημίας ακύρωσε το πλεονέκτημα της γηπεδούχου ομάδας και επηρέασε θετικά τη φιλοξενούμενη ομάδα. Επιπλέον, οι έρευνες απέδειξαν ότι και οι διαιτητές επηρεάστηκαν ως ένα βαθμό στις αποφάσεις τους υπέρ των γηπεδούχων από τις ιαχές των φιλάθλων. Σύμφωνα μ' αυτές, στη Bundesliga κατά την περίοδο 2019/2020 όπου τα 1/3 των πρωταθλημάτων διεξήχθησαν χωρίς θεατές οι ήττες των γηπεδούχων αυξήθηκαν αρχικά κατά 10%, όμως σταδιακά το ποσοστό μειώθηκε λόγω της προσαρμογής των γηπεδούχων

παικτών στο νέο περιβάλλον. Παρ' όλα αυτά αποδείχθηκε ότι η απουσία των θεατών αποδυνάμωσε σημαντικά τις γηπεδούχες ομάδες. Επιπλέον, μετά την λήξη της πανδημίας και της επιστροφής στην κανονικότητα λόγω της χαμηλής συνοχής ελλοχεύει ο κίνδυνος πολύ χρήστες των eSports να παραμείνουν προσκολλημένοι σ' αυτά. Προς την κατεύθυνση αυτή και προκειμένου να αποτραπεί η φυγή φιλάθλων από τις ομάδες, πολλές από αυτές δημιούργησαν ξεχωριστές εταιρείες για επαγγελματίες των eSports, οι οποίοι δεν αλληλεπιδρούσαν με τους φιλάθλους της κύριας ομάδας. Όμως η ενδυνάμωση των eSports και των πλατφορμών ζωντανής ροής στέρησαν από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας συνδρομητές, οπότε επήλθε αλλαγή της παραδοσιακής μορφής των αθλητικών ποδοσφαιρικών μεταδόσεων.

Τέλος, είναι γενικά αποδεκτό ότι κάθε περίοδο κρίσης γεννά και νέες ευκαιρίες ανάπτυξης. Έτσι, και στο ποδόσφαιρο η πανδημία επέφερε ριζικές αλλαγές. Στην ήδη διαμορφωθείσα κατάσταση διαφαίνεται μια νέα ανανεωμένη προοπτική για το ποδόσφαιρο, η οποία θα βασίζεται στη δημιουργία ενός πλαισίου οικονομικής επάρκειας και βιωσιμότητας των ομάδων με ορθολογικά έξοδα, ώστε να επιβιώνουν σε περιπτώσεις κρίσεων. Από την πλευρά των φιλάθλων, η διεξαγωγή των αγώνων χωρίς αυτούς, τους έδωσε τη δυνατότητα αναστοχασμού και επαναπροσδιορισμού της αξίας του ποδοσφαίρου. Έτσι, επανεκτίμησαν την προσφορά της ζωντανής παρακολούθησης με φυσική παρουσία ενός αγώνα και τον τρόπο που αυτή συντελεί στην ουσιαστική ψυχαγωγία και ψυχική τους ανάταση.

Στο πλαίσιο των επιπτώσεων που υφίσταται το ποδόσφαιρο λόγω της πανδημίας, θα μπορούσαν να υπάρξουν και άλλες έρευνες, οι οποίες θα είχαν ως στόχο να εξετάσουν επιμέρους προβλήματα που αντιμετωπίζει η ποδοσφαιρική βιομηχανία. Ειδικότερα θα μπορούσαν να μελετηθούν:

- Οι επιπτώσεις του κορονοϊού στις διεθνείς διοργανώσεις EURO2021 και MUNDIAL 2020.
- Η επίδραση της πανδημίας στην καταναλωτική συμπεριφορά των φιλάθλων.
- Η επίδραση της πανδημίας στην ανάπτυξη νέων προϊόντων (eSports).
- Οι επιπτώσεις της πανδημίας στη λειτουργία των αθλητικών εγκαταστάσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξόπουλος, Π., & Κριεμάδης Α. (2009). *Στρατηγική Διοίκηση και Επαγγελματικό Ποδόσφαιρο*, Αθήνα: Τελέθριον.
- Δημητρόπουλος, Ευ. (2004). *Εκπαιδευτική Αξιολόγηση: η αξιολόγηση της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού έργου*. Αθήνα: Γρηγόρης, 5η έκδοση.
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*.
- Τσακίρης, Δ. & Σταθόπουλος, Τ. (2020). 1959 – 2019. 60 Χρόνια Α' Εθνική, 2019). Αθήνα: SUPER LEAGUE ΕΛΛΑΔΑ.
- Black, J. (2020): Football is “the most important of the least important things”: The Illusion of Sport and COVID-19, *Leisure Sciences*, DOI:10.1080/01490400.2020.1773989
- Bond, A., Cockayne, D., Ludvigsen, J., Maguire, K., Parnell, D., Plumley, D., Widdop, D., & Wilson, R. (2020): COVID-19: the Return of football fans, *Managing Sport and Leisure*, DOI: 10.1080/23750472.2020.1841449
- Brenner, I., Shek, P. and Shephard, R. (1994). Infection in Athletes. *Sports Med.* 17 (2): 86-107.
- Bull, M. and Whittam, G. (2020), "Sustainable value creation? Entrepreneurial orientations in the football industry. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 27(1), pp. 27-44.
- Castagna, C., Bizzini, M., Leguizamón, A., Pizzi, A., Torquati R., & Póvoas, S. (2020): Considerations and best practices for elite football officials return to play after COVID-19 confinement. *Managing Sport and Leisure*. 1-8. DOI:10.1080/23750472.2020.1783841
- Cohen, L. and Manion, L. (1992). *Research methods in education (3rd edition)*. London: Routledge
- Constantini, N., Ken-Dror, A., Eliakim, A., Galatzkia, L., Morag, A., Mann, G., Volach, B., Asharov, J., Shoval, D. (2001). Vaccinations in Sports and

- Recommendations for Immunization Against Flu, Hepatitis A and Hepatitis B. *Harefuah*. 140(12), 1191-5.
- Creswell, J. (2011). *Η Έρευνα στην Εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση της Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*. Αθήνα: Ίων/Ελλην.
- Drewes, M., Daumann, F., & Follert, F. (2020). Exploring the sports economic impact of COVID-19 on professional soccer, *Soccer & Society*, DOI: 10.1080/14660970.2020.1802256
- Evans, A., Blackwell, J., Dolan, P., Fahlén, J., Hoekman, R., Lenneis, V., Mc Narry, G., Smith, M., & Wilcock, L. (2020). Sport in the face of the COVID-19 pandemic: towards an agenda for research in the sociology of sport, *European Journal for Sport and Society*, 17:2, 85-95, DOI: 10.1080/16138171.2020.1765100
- Fry R., Morton, A. & Keast D. (1991). Acute intensive interval training and T-Lymphocyte function. *Medicine and Science in Sports and Exercise* 24: 339-345.
- Gärtner, B., and Meyer, T. (2014). Vaccination in Elite Athletes, *Sports Med*. 44(10): 1361–1376.
- Heath G., Macera C., Nieman D. (1992). Exercise and upper respiratory tract infections. Is there a relationship; *Sports Medicine* 14: 353-365.
- Horky, T. (2020): No sports, no spectators – no media, no money ; The importance of spectators and broadcasting for professional sports during COVID-19, *Soccer & Society*, DOI: 10.1080/14660970.2020.1790358
- Kampmark, B. (2020): Are we all in this together?; Footballing ethics in the age of Coronavirus, *Soccer & Society*, DOI: 10.1080/14660970.2020.1797494
- Ke, X., & Wagner, C. (2020): Global pandemic compels sport to move to eSports: understanding from brand extension perspective, *Managing Sport and Leisure*, DOI: 10.1080/23750472.2020.1792801
- Kennedy, D., & Kennedy, P. (2020): English premier league football clubs during the covid-19 pandemic: business as usual? *Soccer & Society*, DOI:10.1080/14660970.2020.1797498

- Kim, Y., Kim, S., Kim, E., Park, S., Yu K, et al. (2020). Infection and rapid transmission of sars-cov-2 in ferrets. *Cell host & microbe* 27(5), 704-709 .
- Manoli, A.E. (2020): COVID-19 and the solidification of media's power in football, *Managing Sport and Leisure*, DOI: 10.1080/23750472.2020.1792802
- Majumdar, B., & Naha, S. (2020). Live sport during the COVID-19 crisis: fans as creative broadcasters, *Sport in Society*, 23(7), pp. 1091-1099, DOI:10.1080/17430437.2020.1776972
- Mason, J. (2009). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας* (8η εκδ.) (μτφρ. Ε. Δημητριάδου, επιμ. Ν. Κυριαζή) Αθήνα: Πεδίο.
- Mastromartino, B., Ross, W., Wear, H., & Naraine, M. (2020). Thinking outside the 'box': a discussion of sports fans, teams, and the environment in the context of COVID-19, *Sport in Society*, 23:11, 1707-1723, DOI: 10.1080/17430437.2020.1804108
- McCarrick, D. J., Bilalic, M., Neave, N., & Wolfson, S. (2020). Home Advantage during the COVID-19 Pandemic in European football.
- Mcwilliam, G. (2000). Building Stronger Brands through Online Communities. *SLOAN Management Review* 41. Cambridge Vol. 41, Iss. 3, (Spring 2000): 43-54.
- Mohr, M., Nassis, G., Brito, J., Randers, M., Castagna, C., Parnell D., & Krustup, P. (2020). Return to elite football after the COVID-19 lockdown. *Managing Sport and Leisure*. DOI: 10.1080/23750472.2020.1768635
- Mon-López, D., García-Aliagaa, A., Bartolomé, A.G., Muriarte Solana, D. (2020). How has COVID-19 modified training and mood in professional and nonprofessional football players; *Physiology & Behavior*, 227, 113148.
- Moore, K. (2020). Football is not 'a matter of life and death'. It is far less important than that. Football and the COVID-19 pandemic in England. *Soccer & Society*. Doi.org/10.1080/14660970.2020.1797496.
- Nauright, J., Zipp, S & Kim., Y.H. (2020). The sports world in the era of COVID-19. *Sport in Society*, 23(11), ππ. 1703-1706, DOI: 10.1080/17430437.2020.1834196

- Niall, P., Johnson, S., Mueller, J. (2002). Updating the Accounts: Global Mortality of the 1918-1920 "Spanish" Influenza Pandemic. *Bull History of Medicineng* 76(1), pp.105-15.
- Nieman, D. C., Nehlsen-Cannarella S. L. (1992). Exercise and infection. In Watson & Eisinger (Eds) Exercise and disease, pp. 121-148, CRC Press, Boca Reton.
- Papagiannis, D., Rachiotis, G., Xanthopoulos, A., Simou, A., Zilidis, C., Triposkiadis F. (2020). Vaccination practices and influenza in professional football players in Greece. *Occup Med (Lond)*. 27;70(3):200-202.
- Papagiannis, D., Simou, A., Papathanasiou, I., Gylos, I., Zilidis, C. (2019) Prevention of infectious diseases in professional footballers. *Archives of Hellenic Medicine*, 36(5), pp. 709-710.
- Parnell, D., Bond, A.J., Widdop, P., & Cockayne, D. (2020a): Football Worlds: business and networks during COVID-19, *Soccer & Society*, 1-8, DOI:10.1080/14660970.2020.1782719
- Parnell, D., Widdop, P., Bond, A., & Wilson, R. (2020b): COVID-19, networks and sport, *Managing Sport and Leisure*, DOI: 10.1080/23750472.2020.1750100
- Plumley, D., Serbera, J.-P. & Wilson, R. (2020). "Too big to fail ; Accounting for predictions of financial distress in English professional football clubs", *Journal of Applied Accounting Research*, 22(1), ππ. 98-113
- Reade, J., Singlaton, C. (2020a). European football after COVID-19. Published as chapter in: "A new world post COVID-19: lessons for business, the finance industry and policy makers", Ed: M. Billio and S. Varotto. Ca' Foscari University Press
- Reade, J., & Singlaton, C. (2020b). Demand for public events in the COVID-19 pandemic: a case study of European football, *European Sport Management Quarterly*, DOI: 10.1080/16184742.2020.1841261
- Retten, V. (2020). Coronavirus disease (COVID-19) and sport entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 26(6), ππ.1379-1388 DOI: <https://doi.org/10.1108/IJEER-06-2020-0387>
- Sánchez, A.J., & Lavín, J. (2020): Home advantage in European soccer without crowd, *Soccer & Society*, 22(1-2), pp. DOI: 10.1080/14660970.2020.1830067

- Şemşik, S., Denerel, N., Köyağasıoğlu, O., & Tunç, S. (2020). The effect of isolation on athletes' mental health during the COVID-19 pandemic, *The Physician and Sportsmedicine*, DOI: 10.1080/00913847.2020.1807297
- Signorelli, C., Odone, A., Miduri, A et al. (2016). Flu vaccination in elite athletes: a survey among Serie A soccer teams. *Acta Biomed*, 87, pp. 117–120.
- Siebert, D., Lindschau, P. & Burrell, C. (1995). Lack of evidence for significant hepatitis transmission in Australian Rules footballers. *Medical journal of Australia*, 162(6) pp. 312–313.
- Sors, F., Grassi, M., Agostin, T., & Murgia, M. (2020). The sound of silence in association football: Home advantage and referee bias decrease in matches played without spectators. *European Journal of Sport Science*.1-9, DOI:10.1080/17461391.2020.1845814
- UEFA, (2020). *Champions League to resume on 7 August*. Retrieved from <https://www.uefa.com/uefachampionsleague/news/025e-0f9a3f8c5c4d-3323c8a96a4d-1000/>
- Webb, T. (2020). The future of officiating: analyzing the impact of COVID-19 on referees in world football. *Soccer & Society*, 1-7 DOI: 10.1080/14660970.2020.1768634
- Wilson, R., Plumley, D., Mondal, S., & Parnell, D. (2020). Challenging parachute payments and unmasking English football's finances, *Managing Sport and Leisure*, DOI: 10.1080/23750472.2020.1792745
- Wojtowicz, J., & Wolf-Root, A. (2020). Champions in the Age of COVID-19, *Sport, Ethics and Philosophy*, 1-11, DOI: 10.1080/17511321.2020.1769172

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Π.Σ.ΑΠ., (χ.η). 1976. Τα πρώτα βήματα του Π.Σ.ΑΠ. Ανακτήθηκε από <https://www.psap.gr/istoriko>

Η ίδρυση της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας. (χ.η). Ανακτήθηκε από https://www.epo.gr/Default.aspx?a_id=22516

Κωδικοποιημένο καταστατικό Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας, 2019 19).
Ανακτήθηκε από https://www.epo.gr/Default.aspx?a_id=42345

Super League, (χ.η). Ποιοι είμαστε Ανακτήθηκε από
<https://www.slgr.gr/el/management/>

Πολιτική Ποιότητας της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας (χ.η). Ανακτήθηκε
από https://www.epo.gr/Default.aspx?a_id=46178

Προγράμματα. (χ.η). Ανακτήθηκε από https://www.epo.gr/Default.aspx?a_id=44806

ΕΠΟ, Διεύθυνση αδειοδότησης. Ανακτήθηκε από
https://www.epo.gr/Default.aspx?a_id=44372

DELOITTE, 2020. Annual Review of Football Finance 2020. Retrieved from
<https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/sports-business-group/articles/annual-review-of-football-finance.html>

DFL, 2020. SPORTS MEDICINE / SPECIAL MATCH OPERATIONS TASK
FORCE IN PROFESSIONAL FOOTBALL | VERSION 2. Retrieved from
<https://media.dfl.de/sites/3/2020/09/Annex-I-of-DFL-Match-Regulations-Concept-of-the-Sports-Medicine-Special-Match-Operations-Task-Force.pdf>

DFL, (n.d). About us. Retrieved from <https://www.dfl.de/de/ueber-uns/>

ECAEUROPE, 2020. Guiding Policy, Regulatory and Financial Matters. Retrieved
from <https://www.annualreport2020.ecaeurope.com/guiding-policy-regulatory-and-finance>

Goal line technology, n.d). Retrieved from <https://football-technology.fifa.com/en/media-tiles/fifa-quality-programme-for-goal-line-technology/>

FIFA, 2020. Return to Football. International Match Protocol. Retrieved from
<https://resources.fifa.com/image/upload/1735-covid-19-fifa-s-return-to-football.pdf?cloudid=iepkvqns9kek6ftlx8k>

Video Assistant Referees (VAR). Retrieved from <https://football-technology.fifa.com/en/media-tiles/video-assistant-referee-var/>

Who we are . Retrieved from <https://www.fifa.com/about-fifa/who-we-are/>

Premier League, (2021). History. Retrieved from
<https://www.premierleague.com/history/dashboard>

Temporary amendment to Law 3, 2020. Retrieved from https://static-3eb8.kxcdn.com/documents/843/113921_080520_IFAB_Circular_19_2020_EN.pdf

Statista.com. Revenue of the International Federation of Association Football (FIFA) from 2003 to 2019. Retrieved from
<https://www.statista.com/statistics/268873/revenue-of-the-football-association-fifa/>

Statista.com. UEFA total revenue breakdown from 2004/05 to 2018/19. Retrieved from [https://www. /statistics/279063/uefa-revenue-breakdown](https://www.statista.com/statistics/279063/uefa-revenue-breakdown)

UEFA.com, (2021). Retrieved from <https://www.uefa.com>.

UEFA. About UEFA. Retrieved from <https://www.uefa.com/insideuefa/about-uefa/>

UEFA. Foundation for Children. Retrieved from
<https://www.uefa.com/insideuefa/social-responsibility/uefa-foundation/>

UEFA, (2020). Return to Play Protocol. Retrieved from
https://editorial.uefa.com/resources/0260-100e7c679cbe-70a859716160-1000/uefa_return_to_play_protocol_20200805095906.pdf

UEFA total revenue from 2004/05 to 2015/19. Retrieved from
<https://www.statista.com/statistics/279056/revenue-of-the-uefa/>

WFS 2019. Retrieved from <https://www.spsgconsulting.com/world-football-summit>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

α/α	Ερωτήματα συνέντευξης
1.	Η πανδημία επηρέασε την ομάδα την περίοδο 2019/2020 στον αγωνιστικό τομέα;
2.	Η πανδημία επηρέασε την ομάδα την περίοδο 2019/2020 στον οικονομικό τομέα;
3.	Οι συνθήκες διεξαγωγής του πρωταθλήματος 2020/2021 εξαιτίας της πανδημίας είναι ίδιες στον αγωνιστικό τομέα;
4.	Οι συνθήκες διεξαγωγής του πρωταθλήματος 2020/2021 εξαιτίας της πανδημίας είναι ίδιες στον οικονομικό τομέα;
5.	Η απώλεια εσόδων από την απουσία θεατών επηρέασε σημαντικά τη λειτουργία της ομάδας στον οικονομικό προϋπολογισμό;
6.	Υπήρξε είσοδος νέων χορηγών στη διάρκεια της πανδημίας;
7.	Πιστεύεται ότι η μακρά απουσία των θεατών θα επηρεάσει την επαναφορά των θεατών με φυσική παρουσία στα γήπεδα όταν θα τελειώσει η πανδημία;
8.	Οι ομάδες είναι έτοιμες να διαχειριστούν με ασφάλεια περιορισμένο αριθμό θεατών στα πρότυπα άλλων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων;